

Υποστήριξη λειτουργίας Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου



ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
SOUTH AEGEAN SOCIAL
INCLUSION OBSERVATORY

Π.27 – Περιφερειακή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2021

Ανάδοχος Έργου	CROWDPOLICY ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΙΚΕ
Ημερομηνία λήξης της προθεσμίας	11-07-2022
Ημερομηνία παράδοσης	11-07-2022
Αριθμός Έκδοσης	Ε.4.0
Επίπεδο διάχυσης	Δημόσιο
Τύπος	Μελέτη
Κατάσταση του εγγράφου	Έκδοση για την Υποβολή
Κατάσταση επανεξέτασης	Εσωτερικώς αναθεωρημένη και ποιοτικός έλεγχος
Αποδοχή Εγγράφου	Γεώργιος Καραμανώλης - Ποιοτικός Έλεγχος (CROWDPOLICY)
Υπεύθυνος Έργου Αναθέτουσας Αρχής	Κυριακή Κυρίτση (Γενική Δ/νση Δημόσιας Υγείας και Κοινωνικής Μέριμνας - Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου)



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ -
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ -
ΓΕΝΙΚΗ Δ/ΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ



Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Νοτίου Αιγαίου 2014-2020

Το έργο αυτό χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση-Ευρωπαϊκό Κοινωνικό ταμείο (ΕΚΤ). Η σχετική πράξη έχει ενταχθεί με την με α. π. 3626/26.10.2018 (ΑΔΑ: 6Ν3Β7ΛΞ-9Χ7) Απόφαση Ένταξης του Περιφερειάρχη Νοτίου Αιγαίου στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Νότιο Αιγαίο 2014-2020» με τίτλο: «Υποστήριξη λειτουργίας Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου», κι έχει λάβει κωδικό αριθμό ΟΠΣ 5031154. Η χρηματοδότηση της σύμβασης έχει ενταχθεί στο Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων με τη με α.π. 116114/1.11.2018 (με ΑΔΑ: 6ΠΦΝ465ΧΙ8-ΠΨ0) Απόφαση του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης - Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων - ΕΣΠΑ, με κωδικό αριθμό ενάρτιμου έργου 2018ΕΠ06710038

Συνεισφέροντες

Φορέας	Ρόλος ¹	Όνοματεπώνυμο
CMT	Υπεύθυνος Συντονιστής Έργου	Τάσος Μαστρογιαννάκης
CP	Επιστημονική / Διαχειριστική υποστήριξη	Αντώνης Σκαρπέλης
ΠΝΑ	Υπεύθυνη Έργου Υποστήριξης	Κυριακή Κυρίτση
CP	Συνεργάτης	Κωνσταντίνα Κουρκουμάρη
CP	Συνεργάτης	Γεωργία Τσεβά
CMT	Συνεργάτης	Νάνσια Γατόπουλου
CP	Συνεργάτης	Νιόβη Μαραγκουδάκη
EXELIXIS	Συνεργάτης	Κατερίνα Χατζήπαπα
CP	Σύμβουλος Έργου / Ποιοτικός Έλεγχος	Γιώργος Καραμανώλης

Ιστορικό αναθεώρησης

Έκδοση	Ημερομηνία	Συγγραφείς	Περιγραφή
0,1	18-03-2022	Αντώνης Σκαρπέλης	Σχέδιο
1,0	31-05-2022	Αντώνης Σκαρπέλης, Κωνσταντίνα Κουρκουμάρη, Νιόβη Μαραγκουδάκη, Γεωργία Τσεβά	Έκδοση εσωτερικής αναθεώρησης
2,0	31-05-2022	Όλοι	Έκδοση για τον Ποιοτικό Έλεγχο
3,0	20-06-2022	Όλοι	Έκδοση για την Υποβολή
4,0	11-07-2022	Όλοι	Έκδοση εσωτερικής αναθεώρησης

¹Ο Υπεύθυνος, Σύμβουλος, Συντάκτης, Ερευνητής, Συνεργάτης, Επιστημονική / Διαχειριστική υποστήριξη, Επιμελητής, Ποιοτικός Έλεγχος κλπ.

Περίληψη

Η εκπόνηση της ετήσιας “Περιφερειακής Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης” αποτελεί βασική αρμοδιότητα των Παρατηρητηρίων Κοινωνικής Ένταξης σύμφωνα με το άρθρο 14 του “Εθνικού Μηχανισμού Συντονισμού, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής, ρυθμίσεις για την κοινωνική αλληλεγγύη και εφαρμοστικές διατάξεις του ν. 4387/2016 (Α’ 85) και άλλες διατάξεις” (ΦΕΚ Α’ 236/2016). Για το Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου η μελέτη είναι η δεύτερη εν σειρά “Περιφερειακή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης”, με πρώτη αυτή του έτους 2020. Παράλληλα, η παρούσα μελέτη εντάσσεται στο εξειδικευμένο πακέτο εργασίας που αφορά τις έρευνες οι οποίες υλοποιούνται στο πλαίσιο του έργου υποστήριξης της λειτουργίας του Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου και ταυτόχρονα αποτελεί το πέμπτο συμβατικό ορόσημο του έργου. Η Ομάδα σύνταξης αποτελείται από επιστημονικό προσωπικό των εταιρειών “Crowdpolicy Ψηφιακές Συμμετοχικές Υπηρεσίες” και “CMT Προοπτική” και επικουρείται από στελέχη της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου.

Στόχος της ετήσιας “Περιφερειακής Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης” είναι καταρχάς η μελέτη και η συστηματική καταγραφή των συνθηκών διαβίωσης και των δεικτών εισοδήματος των κατοίκων της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Σε δεύτερο επίπεδο, με τη μελέτη επιδιώκεται η αξιολόγηση των επιπτώσεων συγκεκριμένων πολιτικών στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της οικείας Περιφέρειας και η μέτρηση της αποδοτικότητας των ληφθέντων μέτρων στον κοινωνικό τομέα. Αναδεικνύει επίσης κρίσιμα σημεία των δυσμενών κοινωνικών φαινομένων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού με βασικό σκοπό να συμβάλει στη χάραξη βέλτιστων και αποτελεσματικών πολιτικών, προγραμμάτων και δράσεων κοινωνικής πολιτικής σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο στο Νότιο Αιγαίο.

Για τη σύνταξη της μελέτης αρχικά πραγματοποιήθηκε μία ολοκληρωμένη έρευνα γραφείου για τη συλλογή στατιστικών στοιχείων στον κοινωνικό τομέα (δευτερογενή και τριτογενή δεδομένα) επί τη βάση της αντίστοιχης έρευνας που πραγματοποιήθηκε το προηγούμενο έτος (Π.24) και σε αλληλεξάρτηση με δείκτες και στατιστικά στοιχεία που βρίσκονται στο αποθετήριο βάσεων δεδομένων του Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης και ειδικότερα των εξής δύο βάσεων: “Βάση δεδομένων οικονομικών και κοινωνικών στατιστικών στοιχείων σε επίπεδο περιφέρειας” και “Βάση δεδομένων στατιστικών στοιχείων για φορείς, δομές και δράσεις κοινωνικής ένταξης”. Στη συνέχεια, τα δεδομένα έτυχαν ποσοτικής και ποιοτικής επεξεργασίας ώστε να υπάρχει η δυνατότητα σύγκρισης με αντίστοιχα στοιχεία και δείκτες σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, τόσο για

το σύνολο της Περιφέρειας όσο και σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας. Τέλος, τα ευρήματα της παρούσας “Περιφερειακής Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης” δεχτηκαν και περαιτέρω επεξεργασία, καταγράφηκαν σε πίνακες και γραφήματα με σκοπό την καλύτερη γραφική απεικόνιση και παρουσιάζονται αναλυτικά.

Το χρονικό διάστημα καταγραφής των ανωτέρω στοιχείων είναι η τελευταία πενταετία (2016-2020) για όσους δείκτες και δεδομένα βρέθηκαν επαρκή δευτερογενή στοιχεία. Η μεθοδολογία για τη συλλογή, καταγραφή και παρουσίαση των δεδομένων έλαβε υπόψη τις κατευθύνσεις της τελευταίας αναθεωρημένης Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη (ΕΣΚΕ) 2021-2027 και των υπόλοιπων εθνικών στρατηγικών για τις ευάλωτες / ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, όσο και στον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων. Αντίστοιχα, οι δείκτες παρακολούθησης παρουσιάζονται βάσει των κατευθύνσεων της απερχόμενης Περιφερειακής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη (ΠΕΣΚΕ), εν αναμονή της εκπόνησης της νέας περιφερειακής στρατηγικής. Παράλληλα, η μελέτη επιχειρεί τη σύνδεση με το παραδοτέο Π.7 “Επιτόπιες έρευνες καταγραφής της φτώχειας για το σύνολο της Περιφέρειας έτους 2020” με στόχο την περαιτέρω ανάδειξη της χρησιμότητας των ποιοτικών δεδομένων που εξήχθησαν στο πλαίσιο αυτής.

Η μελέτη καταγράφει και αναδεικνύει τα ισχυρά αλλά και τα αδύνατα σημεία, όπως τις χωρικές ανισορροπίες, τα οποία παρουσιάζονται στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή για το σύνολο της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Η διάρθρωση της οικονομίας της Περιφέρειας με την εξαιρετικά ισχυρή παρουσία του τουρισμού, σε συνδυασμό με την ύπαρξη βαθιών ανισοτήτων καταδεικνύει τη δημιουργία μιας σχετικά στάσιμης αναπτυξιακής δυναμικής η οποία επιπρόσθετα εμφανίζεται ευάλωτη σε καταστάσεις κρίσεων όπως η πανδημία COVID-19. Το Νότιο Αιγαίο παρουσιάζει χαρακτηριστικά μιας ισχυρής αλλά κατακερματισμένης λόγω της (τριπλής) νησιωτικότητας οικονομίας, γεγονός που έχει απώτερες συνέπειες στα ποιοτικά χαρακτηριστικά απασχόλησης. Συνολικά, η εικόνα αυτή αναδεικνύει και τις προκλήσεις οι οποίες πρέπει να ληφθούν υπόψη στη χάραξη μέτρων και πολιτικών για την κοινωνική ένταξη.

Η παρούσα έκδοση της μελέτης διατίθεται και δημόσια για το ευρύ κοινό μέσω της ανάρτησής στο portal του Παρατηρητηρίου.

Πίνακας περιεχομένων

Χάρτες	9
Συντομογραφίες	10
Εισαγωγή	11
1.1 Στόχος της ετήσιας Περιφερειακής Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης	11
1.2 Δομή Παραδοτέου	12
1.3 Διαστάσεις της έρευνας	14
1.4 Μεθοδολογία και εισροές από άλλες Εργασίες και Παραδοτέα	15
Το νέο ευρωπαϊκό, εθνικό και περιφερειακό πλαίσιο για την κοινωνική ένταξη	16
2.1 Ιστορική αναδρομή στο Ευρωπαϊκό πλαίσιο	16
2.2 Ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων	19
2.2.1 Η πρόσφατη υγειονομική κρίση και οι επιπτώσεις της στον σχεδιασμό της κοινωνικής πολιτικής	24
2.3 Η προγραμματική περίοδος 2021-2027 και η νέα ΕΣΚΕ	25
2.4 Εθνική Στρατηγική και Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά	30
2.5 Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη Αιτούντων Ασύλου και Δικαιούχων Διεθνούς Προστασίας	34
2.6 Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία	36
2.7 Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού	39
2.8 Εθνικό Σχέδιο Δράσης Ισότητα Φύλων 2021-2025 (ΕΣΔΙΦ)	42
Συνθήκες εισοδήματος και διαβίωσης στην Περιφέρεια	47
3.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά	47
3.2. Παραγωγή και οικονομικά χαρακτηριστικά	52
3.3. Απασχόληση και ανεργία	59
3.4. Συνθήκες διαβίωσης, κοινωνική ένταξη και πληθυσμός σε κατάσταση φτώχειας	66
Ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού	72
4.1. Ευπαθείς ομάδες και κοινωνικός αποκλεισμός	72
4.2. Ζητήματα Ισότητας των Φύλων και Ενδοοικογενειακή Βία	87
4.3 Βία και Παιδιά με Αναπηρία	102
Παρακολούθηση και εξέλιξη των στόχων της ΠΕΣΚΕ για την κοινωνική ένταξη	107
Άξονας 1: Καταπολέμηση της Ακραίας Φτώχειας	109
Άξονας 2: Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις Κοινωνικής Ένταξης	111
Άξονας 3 - Πρόληψη και καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού	113
Συμπεράσματα - Προτάσεις	115

Παράρτημα I: Χαρτογράφηση χωρικών διαστάσεων της φτώχειας	119
Παράρτημα II: Σύγκριση με Νησιωτικές Περιφέρειες Ε.Ε.	124
Παράρτημα III: Βιβλιογραφία	135
Τελικές Δηλώσεις	138

Κατάλογος γραφημάτων

Γράφημα 1 -Σχέδιο Δράσης για τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων [Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή]	20
Γράφημα 2 - Τρίπτυχο Παρέμβασης της ΕΣΚΕ [Πηγή: ΕΣΚΕ 2021-2027]	27
Γράφημα 3 - Εξέλιξη πληθυσμού ΠΝΑ 2015-2021 [Πηγή: EUROSTAT]	47
Γράφημα 4 - Πυκνότητα πληθυσμού (κάτοικοι/km ²) Ελλάδας, ΠΝΑ, Νομών Δωδεκανήσου και Κυκλάδων 2015-2019 [Πηγή: EUROSTAT]	48
Γράφημα 5 - Φυσική μεταβολή πληθυσμού ανά 1000 άτομα στην ΠΝΑ, 2015-2019 [Πηγή: EUROSTAT]	48
Γράφημα 6 - Καθαρή μετανάστευση με στατιστική αναπροσαρμογή ανά 1000 άτομα στην ΠΝΑ, 2015-2019 [Πηγή: EUROSTAT]	49
Γράφημα 7 - Ποσοστιαία κατανομή πληθυσμού ανά φύλο, ΠΝΑ, 2015-2021 [Πηγή: EUROSTAT]	49
Γράφημα 8 - Ποσοστιαία κατανομή πληθυσμού ανά ηλικιακή ομάδα, ΠΝΑ, 2015-2021 [Πηγή: EUROSTAT]	50
Γράφημα 9 - Δείκτης Γήρανσης πληθυσμού ΠΝΑ, 2015-2021 [Πηγή: EUROSTAT]	50
Γράφημα 10 - Δείκτης εξάρτησης πληθυσμού Ελλάδας και ΠΝΑ, 2015-2021 [Πηγή: EUROSTAT]	51
Γράφημα 11 - Διαχρονική εξέλιξη της συμμετοχής ανά τομέα παραγωγής στην συνολική ΑΠΑ της Περιφέρειας, 2014-2019 [Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ]	52
Γράφημα 12 - Ποσοστό ανά τομέα παραγωγής επί των απασχολούμενων στην ΠΝΑ, 2015-2021 [Πηγή: EUROSTAT]	53
Γράφημα 13 - Εξέλιξη ΑΕΠ ΠΝΑ (σε δισ. €, τρέχουσες τιμές) 2015-2020 [Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή]	54
Γράφημα 14 - Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ΜΑΔ της ΠΝΑ σε σχέση με τις άλλες Περιφέρειες της χώρας, 2019-2020 (σε €) [Πηγή: EUROSTAT]	55
Γράφημα 15 - Εξέλιξη ΑΕΠ κατά κεφαλή ΠΝΑ σε ΜΑΔ (ως % του μέσου όρου ΕΕ-27), 2015-2020 [Πηγή: EUROSTAT]	56
Γράφημα 16 - Εξέλιξη κατά κεφαλήν εισοδήματος Νοικοκυριών σε Ευρώ σε ΠΝΑ και Ελλάδα, 2015-2020, [Πηγή: EUROSTAT]	57
Γράφημα 17 - Κατά κεφαλή Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε ΜΑΔ ανά Νομό της ΠΝΑ, (€) 2015-2019 [Πηγή: EUROSTAT]	58

Γράφημα 18 - Εξέλιξη απασχόλησης (% ηλικίες 20-64) στην ΠΝΑ και την Ελλάδα, 2015-2021 [Πηγή: EUROSTAT]	59
Γράφημα 19 - Ποσοστό ανεργίας (% ηλικίες 15-74) στην ΠΝΑ και την Ελλάδα, 2015-2021 [Πηγή: EUROSTAT]	60
Γράφημα 20: Έμφυλο χάσμα στην Απασχόληση	62
Γράφημα 21 - Περιφερειακοί δείκτες ευημερίας ΠΝΑ [Πηγή: Βάση δεδομένων για την περιφερειακή ευημερία του ΟΟΣΑ]	66
Γράφημα 22 - Προσδόκιμο ζωής σε έτη στην ΠΝΑ, σύνολο, άνδρες και γυναίκες [Πηγή:EUROSTAT]	67
Γράφημα 23 - Αριθμός νέων που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση, ΠΝΑ και Ελλάδα, 2015-2020 (ηλικίες 18-24) [Πηγή: EUROSTAT]	68
Γράφημα 24 - Εκτίμηση αριθμού ατόμων σε ενδεχόμενο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στην ΠΝΑ, 2020	71
Γράφημα 25: Ομάδες Στόχου της ΕΣΚΕ 2021-2027 [Πηγή ΕΣΚΕ 2021-2027]	72
Γράφημα 26 - Εξέλιξη αριθμού μελών νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) στην ΠΝΑ και στους Νομούς Κυκλάδων και Δωδεκανήσου, 2017- 2021 [Πηγή: Υπουργείο Εργασίας]	77
Γράφημα 27 - Ποσοστιαία κατανομή μελών νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) στους Νομούς Κυκλάδων και Δωδεκανήσου, 2017- 2021 [Πηγή: Υπουργείο Εργασίας]	77
Γράφημα 28 - Ποσοστό μελών νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) 2017-2021 κάθε Νομού επί του συνόλου του πληθυσμού του Νομού	78
Γράφημα 29 - Ποσοστό μελών νοικοκυριών ΕΕΕ 2017-2021 κάθε Δήμου (ή ομάδας Δήμων) επί του συνόλου του πληθυσμού του	79
Γράφημα 30 - Συντελεστές χωροθέτησης μελών νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) 2021 κάθε Δήμου της ΠΝΑ	80
Γράφημα 31 - Ποσοστό ομάδων κοινωνικών χαρακτηριστικών μελών νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) στην ΠΝΑ επί του συνόλου των δικαιούχων, 2021 [Πηγή: Υπουργείο Εργασίας]	82
Γράφημα 32 - Ποσοστό αλλοδαπών πολιτών (άνω των 15 ετών) επί του πληθυσμού της ΠΝΑ, 2015-2021 [Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή]	83
Γράφημα 33 - Αριθμός αλλοδαπών πολιτών (άνω των 15 ετών) στην ΠΝΑ, 2015-2018 [Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή]	84
Γράφημα 34 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων (Έντυπα Υποδοχής) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]	95
Γράφημα 35 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων (Κατηγορία Αιτημάτων) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]	95
Γράφημα 36 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων (Φύλο) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]	96

Γράφημα 37 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων (Οικογενειακή Κατάσταση) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]	96
Γράφημα 38 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων (Υπαρξη Τέκνων) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]	97
Γράφημα 39 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων (Κατάσταση απασχόλησης) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]	98
Γράφημα 40 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων (Ηλικιακή Κατηγορία) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]	98
Γράφημα 41 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων Βίας (Είδος βίας) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]	99
Γράφημα 42 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων Βίας (Σχέση με το Δράστη) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]	99
Γράφημα 43 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων Βίας (Τύπος Διάκρισης) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]	100
Γράφημα 44 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων Βίας (“Από που μάθατε για τη δομή”) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]	101
Γράφημα 45 - Πληθυσμός Νησιωτικών Περιφερειών 2020	125
Γράφημα 46 - Φυσική Μεταβολή Πληθυσμού 2019	125
Γράφημα 47 - Δείκτης Εξάρτησης Πληθυσμού 2020	126
Γράφημα 48 - ΑΕΠ (σύνολο σε δις Ευρώ) 2020	127
Γράφημα 49 - ΑΕΠ (κατά κεφαλή σε ΜΑΔ) 2019	128
Γράφημα 50 - ΑΕΠ (κατά κεφαλή σε ΜΑΔ ως % του μέσου όρου ΕΕ-28) 2019	128
Γράφημα 51 - Ποσοστό Απασχόλησης (ηλικίες 15-64)	130
Γράφημα 52 - Ποσοστό Ανεργίας (ηλικίες 20-64)	130
Γράφημα 53 - Άτομα που κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό 2020	132
Γράφημα 54 - Άτομα που ζουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας (ηλικίες έως 59 ετών)	132
Γράφημα 55 - Δείκτης σοβαρής υλικής υστέρησης	133
Γράφημα 56 - Δείκτης υλικής και κοινωνικής υστέρησης 2020	133
Γράφημα 57 - Άτομα σε κίνδυνο φτώχειας πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις	134

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1 - Άξονες και στόχοι του Εθνικού Σχεδίου Δράσης Ισότητα Φύλων 2021-2025 [Πηγή: ΕΣΔΙΦ 2021-2025]	43
--	----

Πίνακας 2 - Δείκτες ανεργίας της ΠΝΑ (ηλικίες άνω των 15 ετών, βάσει δείκτη μέτρησης της EUROSTAT) [Πηγή: EUROSTAT]	61
Πίνακας 3 - Προσλήψεις, αποχωρήσεις και νέες θέσεις εργασίας και ισοζύγιο νέων θέσεων εργασίας ανά καθεστώς απασχόλησης και ηλικία στην ΠΝΑ, 2014-2021 [Πηγή: Υπουργείο Εργασίας και Υπουργείο Εργασίας]	63
Πίνακας 4 - Ποσοστό μακροχρόνιων (πάνω από 12 μήνες) επί του συνόλου των ανέργων στις ΠΕ της ΠΝΑ, 2020 [Πηγή: Υπουργείο Εργασίας]	65
Πίνακας 5 - Δείκτες υπηρεσιών υγείας ΠΝΑ και Ελλάδα, 2018-2019 [Πηγή: EUROSTAT]	67
Πίνακας 6 - Δείκτες φτώχειας και κοινωνικής υστέρησης ΠΝΑ και Ελλάδα, 2018-2019 [Πηγή: EUROSTAT]	70
Πίνακας 7: Επιχειρησιακοί άξονες και στόχοι κοινωνικής ένταξης [Πηγή: ΕΣΚΕ 2021-2027]	74
Πίνακας 8 - Μέλη νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) στην ΠΝΑ, 2017- 2021 [Πηγή: Υπουργείο Εργασίας]	75
Πίνακας 9 - Στοιχεία κοινωνικών χαρακτηριστικών μελών νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) στην ΠΝΑ, 2017-2021 [Πηγή: Υπουργείο Εργασίας]	82
Πίνακας 10 - Εγγεγραμμένοι ωφελούμενοι και νέες εγγραφές Κέντρων Κοινότητας ΠΝΑ, Δεκέμβριος 2021 [Πηγή: ΕΥΔ ΕΠ Ν. Αιγαίου]	85
Πίνακας 11 - Ποσοστιαία κατανομή ωφελούμενων και νέων εγγραφών στα Κέντρα Κοινότητας ΠΝΑ, 2020-2021 [Πηγή: ΕΥΔ ΕΠ Ν. Αιγαίου]	86
Πίνακας 12 - Δείκτες ΠΕΣΚΕ (Άξονας 1)	110
Πίνακας 13 - Δείκτες ΠΕΣΚΕ (Άξονας 2)	112
Πίνακας 14 - Δείκτες ΠΕΣΚΕ (Άξονας 3)	113
Πίνακας 15 - Κύρια Δημογραφικά Χαρακτηριστικά	124
Πίνακας 16 - Κύρια Στοιχεία Εισοδήματος	126
Πίνακας 17 - Κύρια Στοιχεία Απασχόλησης 2020	129
Πίνακας 18 - Κύρια Στοιχεία σχετικά με τη Φτώχεια και τον Κοινωνικό Αποκλεισμό 2020	131

Χάρτες

Χάρτης 1. Κέντρα Κοινότητας Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου	120
Χάρτης 2. Συντελεστής χωροθέτησης επιμονής χρόνου ανεργίας (2020) σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας	121
Χάρτης 3. Συντελεστής χωροθέτησης μελών νοικοκυριών ΕΕΕ (2021) σε επίπεδο Δήμου	122
Χάρτης 4. Δείκτης απόκλισης ωφελούμενων με πολλαπλές επισκέψεις στα Κέντρα Κοινότητας (2021)	123

Συντομογραφίες

CP	CROWDPOLICY ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΙΚΕ
ΠΝΑ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΕΕ	ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΕΚΤ / ΕΚΤ+	ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΠΔΕ	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ
ΕΥΔ	ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ Ε.Π. “ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ”
СMT	СMT ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ Ε.Π.Ε.
Α.Α	ΑΝΑΘΕΤΟΥΣΑ ΑΡΧΗ
Ε.Γ.Π.Σ.	ΕΝΙΑΙΟ ΓΕΩΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΕΛΣΤΑΤ	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
ΕΣΚΕ	ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ
ΠΕΣΚΕ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ
ΟΑΕΔ	ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ
ΤΕΒΑ	ΤΑΜΕΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΠΟΡΟΥΣ
ΠΕ	ΠΑΚΕΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
Π.χ	ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ.ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΕΕ / ΚΕΑ	ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ (Πρώην ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ)
EUROSTAT	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
ΑΕΠ	ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ
EU-SILC	ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΑΑΔΕ	ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΣΟΔΩΝ
ΣΛΕΕ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
Ε2020	ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ 2020
ΑΜΣ	ΑΝΟΙΚΤΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ
ΟΟΣΑ	ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΟΗΕ	ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

1. Εισαγωγή

1.1 Στόχος της ετήσιας Περιφερειακής Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι η συστηματική έρευνα και καταγραφή των βασικών δεικτών εισοδήματος και των συνθηκών διαβίωσης στα νησιά στο Νότιο Αιγαίο ταυτόχρονα με την αναζήτηση των κρίσιμων σημείων σχετικά με δυσμενή κοινωνικά φαινόμενα, όπως είναι η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός, στην οικεία Περιφέρεια. Βάσει αυτών των στοιχείων η μελέτη επιχειρεί να αναδείξει σημαντικά ποσοτικά στοιχεία αναφορικά με ευάλωτες / ευπαθείς ομάδες τα οποία με τη σειρά τους δύναται να τροφοδοτήσουν την ανάπτυξη των αναγκαίων διαρθρωτικών αλλαγών. Η Ομάδα έργου σχεδίασε τη συλλογή δεδομένων και την παρουσίαση των ευρημάτων με τέτοιο τρόπο ώστε η παρούσα έρευνα να αποτελέσει ένα αξιόλογο εργαλείο για τη χάραξη βέλτιστων πολιτικών και δράσεων που αναμένεται να ενισχύσουν το βιοτικό επίπεδο και τη ποιότητα ζωής των κατοίκων αλλά και των επισκεπτών των νησιών της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου.

Σε αυτή τη λογική, η μελέτη αξιοποιεί στοιχεία από προηγούμενες έρευνες του Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης που αφορούν στα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά της οικείας Περιφέρειας τα οποία και συσχετίζει με στατιστικά για την απασχόληση, τις συνθήκες διαβίωσης και την κοινωνική ένταξη στο Νότιο Αιγαίο.

Συνολικά, ο στόχος της παρούσας μελέτης είναι να προσφέρει επικαιροποιημένα δεδομένα επί τη βάση των δεικτών της εγκεκριμένης “Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη (ΕΣΚΕ)” που δύναται να ενσωματωθούν και στην “Περιφερειακή Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη (ΠΕΣΚΕ)”. Για αυτό τον λόγο δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στη συλλογή και αξιολόγηση των στοιχείων που παρατίθενται στην έρευνα καθώς αυτά τα δεδομένα και τα συμπεράσματα θα τροφοδοτήσουν στη συνέχεια τα επόμενα στάδια στην υλοποίηση του έργου υποστήριξης του Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης καθώς και τα υπόλοιπα Πακέτα Εργασίας του έργου. Επίσης, τα ευρήματα της “Περιφερειακής Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης” αναμένεται να παράγουν με πληρότητα όλα τα απαραίτητα στατιστικά στοιχεία και δεδομένα με τα οποία θα τροφοδοτεί το Ενιαίο Γεωπληροφοριακό Σύστημα (Ε.Γ.Π.Σ.) το Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου.

1.2 Δομή Παραδοτέου

Η μελέτη χωρίζεται σε πέντε (5) μέρη που επιδιώκουν να παρουσιάσουν συστηματικά τις επιδόσεις αναφορικά με τις συνθήκες εισοδήματος και τους δείκτες διαβίωσης στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου με έτος αναφοράς το 2021. Η έρευνα ενσωματώνει το πλαίσιο στρατηγικής της νέας ΕΣΚΕ σύμφωνα με τις μεθοδολογικές κατευθύνσεις που αναπτύσσονται στην Παράγραφο 1.3.

Στο πρώτο μέρος (“Το νέο ευρωπαϊκό, εθνικό και περιφερειακό πλαίσιο για την κοινωνική ένταξη”) παρουσιάζεται και αναλύεται η στρατηγική εντός του πλαισίου της νέας ΕΣΚΕ καθώς και των Εθνικών Σχεδίων Δράσης. Ως εκ τούτου, στην ανάλυση ενσωματώνονται στοιχεία που αφορούν το σχεδιασμό δράσεων για την ισότητα των φύλων, τα άτομα με αναπηρία, την ενδοοικογενειακή βία, τα κοινωνικά δικαιώματα και τις επιπτώσεις της πανδημίας.

Στο δεύτερο μέρος (“Συνθήκες εισοδήματος και διαβίωσης στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου”) καταγράφονται οι υφιστάμενες συνθήκες στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Αρχικά, παρατίθενται τα δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά τα οποία συνθέτουν την εικόνα της οικονομίας της Περιφέρειας. Κατόπιν, αναπτύσσονται στοιχεία απασχόλησης και ανεργίας τα οποία αναδεικνύουν την ποιότητα των θέσεων εργασίας και τα μέσα βιοπορισμού του πληθυσμού. Σε συνέχεια, αναλύονται στοιχεία για τις συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων. Σε αυτό το πλαίσιο, και μέσω της ανάλυσης στοιχείων κοινωνικής ένταξης και φτώχειας, διαφαίνονται τα πρώτα συμπεράσματα και αναδεικνύονται οι ανάγκες στήριξης του τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών της Περιφέρειας.

Το τρίτο μέρος (“Ευάλωτες ομάδες πληθυσμού”) αναλύει ποσοτικά δεδομένα ακραίας φτώχειας δικαιούχων με βάση τον επιμερισμό τους σε κατηγορίες ευπαθών ομάδων του πληθυσμού. Στόχος είναι να καταγραφούν οι ομάδες πληθυσμού της Περιφέρειας που πλήττονται περισσότερο από συνθήκες φτώχειας επικαιροποιώντας παράλληλα τα δεδομένα του παραδοτέου Π.24 “Περιφερειακή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2020”, αλλά και εισάγοντας δεδομένα και συσχετίσεις από το παραδοτέο Π.7 “Επιτόπιες έρευνες καταγραφής της φτώχειας για το σύνολο της Περιφέρειας έτους 2020”, που αφορά στις επιτόπιες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν το 2021, καθώς και τις έρευνες ερωτηματολογίου του έτους 2021. Σε αυτό το σημείο, λαμβάνοντας υπόψη τόσο την οικονομική κρίση της τελευταίας δεκαετίας όσο και την πανδημία, η ενότητα επιχειρεί την ανάδειξη των κύριων φαινομένων και κοινωνικών αναγκών ανά ευάλωτη ομάδα, με ιδιαίτερη έμφαση στις γυναίκες και τα παιδιά, βάσει και της νέας ΕΣΚΕ.

Στο τέταρτο μέρος (Παρακολούθηση και εξέλιξη των στόχων της ΠΕΣΚΕ) καταγράφονται στοιχεία παρακολούθησης των δεικτών εκρών και αποτελεσμάτων αναφορικά με την εξέλιξη των στόχων της ΠΕΣΚΕ. Η ανάλυση ακολουθεί τους Άξονες Προτεραιότητας που έχει θέσει η ΠΕΣΚΕ και συγκεκριμένα τους Άξονες Καταπολέμησης της Ακραίας Φτώχειας, Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Κοινωνικής Ένταξης και Πρόληψη και Καταπολέμηση του Κοινωνικού Αποκλεισμού. Με βάση την ανάλυση εντοπίζονται σημαντικά πεδία σύγκλισης και απόκλισης από τις τιμές στόχου τα οποία αναδεικνύουν και την ανάγκη επικαιροποίησης των δεικτών παρακολούθησης της ΠΕΣΚΕ.

Στο πέμπτο μέρος παρουσιάζονται συνοπτικά τα Συμπεράσματα της έρευνας, ομαδοποιημένα σε επίπεδο συνθηκών διαβίωσης και εισοδήματος, απασχόλησης και ανεργίας και τέλος φτώχειας και κοινωνικής ένταξης, τα οποία συνοδεύονται από αντίστοιχες προτάσεις πολιτικής.

Η έρευνα αποτελεί μία πολύπλευρη θεώρηση που έχει ως σκοπό να ερευνήσει εις βάθος, να περιγράψει επιστημονικά και να αναλύσει το σύνολο των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων της Περιφέρειας. Βασίζεται στη συγκριτική αντιπαράθεση στοιχείων σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, η οποία αποσκοπεί στη δυναμική διερεύνηση των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι υφιστάμενες παρεμβάσεις και δράσεις για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Πιο αναλυτικά η μελέτη χρησιμοποιεί και εστιάζει σε δεδομένα που αφορούν:

(α) την οικονομική, κοινωνική και δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου,

(β) τα επίσημα στοιχεία απασχόλησης και ανεργίας (EUROSTAT, EU-SILC, ΕΛΣΤΑΤ, ΟΟΣΑ, Υπουργείο Εργασίας),

(γ) τα επίσημα στατιστικά στοιχεία εισοδήματος και εισοδηματικής πολιτικής (EUROSTAT, ΕΛΣΤΑΤ, ΟΟΣΑ),

(δ) το φαινόμενο της φτώχειας και πως αυτή αντικατοπτρίζεται στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, με έμφαση στις γυναίκες και τα παιδιά με στοιχεία ανά περιφερειακή ενότητα. Παράλληλα, αναδεικνύεται και μία σημαντική πτυχή αυτού του φαινομένου η οποία σχετίζεται με την παιδική αναπηρία και

(ε) δείκτες και στόχοι της ΕΣΚΕ που αντικατοπτρίζουν τις παραπάνω θεματικές,

Επιπλέον, σημαντικό στοιχείο αποτελεί η εστίαση της μελέτης σε συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού (ανέργους, μικρομεσαίες επιχειρήσεις, γυναίκες, κατοίκους απομακρυσμένων νησιών κ.ό.κ.) οι οποίες διαφαίνεται πως τείνουν να έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα εισόδου σε κατάσταση φτώχειας συγκριτικά με άλλες κοινωνικές ομάδες.

1.3 Διαστάσεις της έρευνας

Οι βασικές διαστάσεις στις οποίες βασίζεται η μεθοδολογική προσέγγιση για όλες τις Έρευνες του Παρατηρητηρίου και κατά επέκταση και για την μεθοδολογία της παρούσας μελέτης είναι τρεις:

(α) Γεωγραφική διάσταση της φτώχειας: η γεωγραφική διάσταση συνδέεται με τη διοικητική περιοχή εφαρμογής των πολιτικών για την καταπολέμηση της φτώχειας. Ξεκινάει με εισαγωγικά στοιχεία από το γενικό επίπεδο (ευρωπαϊκό επίπεδο, επίπεδο χώρας και επίπεδο περιφέρειας) και καταλήγει στο πιο ειδικό, δίνοντας έμφαση στην ανάλυση σε επίπεδο περιφερειακής ενότητας και σε επίπεδο νησιού. Επιπλέον, αποτυπώνονται οι ευρωπαϊκές, εθνικές και περιφερειακές πολιτικές αντιμετώπισης του φαινομένου.

(β) Κοινωνική διάσταση: η κοινωνική διάσταση της φτώχειας, αναφέρεται στην οριζόντια διερεύνηση του φαινομένου, ως προς τα αίτια και τις επιπτώσεις που έχει. Σε αυτό το πλαίσιο, περιλαμβάνει δημογραφικούς παράγοντες, όπως είναι η ηλικία, το φύλο, η οικογενειακή κατάσταση κ.ά., ενώ ερευνά και τους γενικότερους παράγοντες που έχουν αρνητικές επιπτώσεις και είτε αφορούν το ίδιο το άτομο είτε επιβαρύνουν με έμμεσο τρόπο την κοινωνική συνοχή και την ένταξη. Ως άμεσοι παράγοντες θεωρούνται η ανεργία και το επίπεδο εκπαίδευσης, ενώ οι έμμεσοι είναι οι ευκαιρίες που παρέχονται στο ανθρώπινο δυναμικό, οι κοινωνικές παροχές, οι δομές υγείας και κοινωνικής φροντίδας και άλλες παροχές της πολιτείας.

(γ) Χρονική διάσταση: η χρονική διάσταση εστιάζει στην υφιστάμενη κατάσταση, ενώ επίσης περιλαμβάνει στοιχεία των προηγούμενων ετών ώστε να αποτυπωθεί η χρονική εξέλιξη του φαινομένου στην οικεία Περιφέρεια. Με αυτό τον τρόπο προστίθεται άλλη μια διάσταση στην αξιολόγηση των εκάστοτε στρατηγικών και πολιτικών που εφαρμόζονται στην κατεύθυνση της αντιμετώπισης της φτώχειας και τη διεύρυνση της κοινωνικής ένταξης. Παρόλο που μπορεί να υπάρχουν ελάχιστες ή μη σημαντικές διαφοροποιήσεις στη διάρκεια του χρόνου ή ακόμα, κάποιες πολιτικές να απαιτούν περισσότερα χρόνια για να αποδώσουν σε σχέση με άλλες, τα ευρήματα της ανάλυσης χρονοσειρών αποτελούν σημαντικό δείκτη της απόδοσης και για τον λόγο αυτόν η χρονική διάσταση αξιοποιείται ως εργαλείο για την αξιολόγησης μέτρων που λαμβάνονται στον κοινωνικό τομέα.

1.4 Μεθοδολογία και εισροές από άλλες Εργασίες και Παραδοτέα

Στο πλαίσιο της έρευνας αξιοποιήθηκαν τα δεδομένα που συλλέχθηκαν στο πλαίσιο των παραδοτέων Π.27 “Περιφερειακή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2021”, Π.7 “Επιτόπιες έρευνες καταγραφής της φτώχειας για το σύνολο της Περιφέρειας έτους 2020” και οι έρευνες ερωτηματολογίου έτους 2021, τα οποία έτυχαν ποσοτικής και συγκριτικής επεξεργασίας σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο τόσο για το σύνολο της Περιφέρειας όσο σε επίπεδο νομού και νησιού.

Η βιβλιογραφική έρευνα του Π.24 συνδυάστηκε με την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας της παρούσας μελέτης. Στο πλαίσιο συλλογής στοιχείων έχουν επικαιροποιηθεί τα δεδομένα του Π.24 (EUROSTAT - EU SILC - ΕΛΣΤΑΤ - ΟΕCD κλπ.) επί τη βάση των δεικτών της εγκεκριμένης ΕΣΚΕ. Η αποτύπωση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με επίκεντρο το περιφερειακό (και λιγότερο το εθνικό / διεθνές) επίπεδο. Για την ανάλυση των δεδομένων φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού πραγματοποιήθηκε επικαιροποίηση των στοιχείων Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ / ΚΕΑ) και των αντίστοιχων στοιχείων των Κέντρων Κοινότητας για το 2021, στο βαθμό που κατέστη αυτό δυνατό με παράλληλη χρήση των συντελεστών χωροθέτησης.

Επίσης, για την παρούσα μελέτη αξιοποιήθηκαν τα ευρήματα και τα στοιχεία (ποσοτικά και ποιοτικά) των Επιτόπιων Ερευνών του 2021, έργο του Παρατηρητηρίου με μεγάλο χωρικό και θεματικό εύρος. Επιπλέον, πραγματοποιήθηκε ανάλυση των νέων εθνικών σχεδίων δράσης. Κατόπιν, για την ανάλυση δεδομένων αναφορικά με ευάλωτες κοινωνικές ομάδες πραγματοποιήθηκε έρευνα γραφείου και επικοινωνία με αρμόδιους φορείς. Η επικαιροποίηση των δεικτών παρακολούθησης πραγματοποιήθηκε βάσει της νέας ΕΣΚΕ, των δεικτών παρακολούθησης της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος Νοτίου Αιγαίου (ΕΥΔ ΕΠ Ν. Αιγαίο) και λαμβάνοντας ακόμα υπόψη τον σχεδιασμό της νέας προγραμματικής περιόδου (2021-2027).

Με τη σειρά της η παρούσα μελέτη αναμένεται να τροφοδοτήσει με ερευνητικές κατευθύνσεις και ερωτήματα τον προγραμματισμό για το παραδοτέο Π.26 “Επιτόπιες έρευνες καταγραφής της φτώχειας για το σύνολο της Περιφέρειας έτους 2021” την εισαγωγή περιεχομένου στη [διαδικτυακή πύλη](#) του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου καθώς και την διεξαγωγή της επόμενης Ανοιχτής Ημερίδας του έργου (Π.28).

2. Το νέο ευρωπαϊκό, εθνικό και περιφερειακό πλαίσιο για την κοινωνική ένταξη

2.1 Ιστορική αναδρομή στο Ευρωπαϊκό πλαίσιο

Η ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής ενιαίας αγοράς συνοδεύτηκε από την επιδίωξη της ανάπτυξης ενός ισχυρού κοινωνικού κεκτημένου με έμφαση σε ζητήματα όπως η ελεύθερη μετακίνηση εργαζομένων, η ελευθερία εγκατάστασης, η απαγόρευση των διακρίσεων και η ίση μεταχείριση των ανδρών και γυναικών ως προς τις αμοιβές απασχόλησης. Παρά το γεγονός ότι στην ιδρυτική Συνθήκη της ΕΟΚ (Συνθήκη της Ρώμης, 1957) δεν προβλεπόταν ιδιαίτερη ρύθμιση για ζητήματα κοινωνικής ένταξης υπήρξε η αναγνώριση επιμέρους ζητημάτων κοινωνικής πολιτικής τα οποία συνέβαλαν στην προάσπιση και βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας σε μεταγενέστερο επίπεδο. Το 1961 συνομολογήθηκε και υπογράφηκε από κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης ο [Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης](#), με τον οποίο ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων που παρακολουθεί τις ετήσιες αναφορές - εκθέσεις των κρατών μελών στην ευρύτερη εφαρμογή της, εξετάζοντας παράλληλα σχετικές καταγγελίες. Ο Χάρτης επικυρώθηκε από την Ελλάδα το 1984 (ν.1426/1984) και αναθεωρήθηκε το 1996.

Το ζήτημα της κοινωνικής ένταξης αποτελεί μεταγενέστερη πρόβλεψη στο πλαίσιο ψηφισμάτων για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού σε επίπεδο εφαρμογής στο σύνολο των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Παράλληλα, την ίδια περίοδο, σημαντική συμβολή έπαιξαν η υιοθέτηση του Κοινοτικού Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζόμενων (1989) επί τη βάση των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων, όπως αυτά ορίζονται στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη του 1961. Η εφαρμογή του Κοινοτικού Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζόμενων (1992) στόχευε στην προώθηση της απασχόλησης και της εκπαίδευσης, στην κοινωνική πρόοδο καθώς και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων του ευρωπαϊκού χώρου.

Επιπρόσθετα, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης του 2000, ως αποτέλεσμα πολιτικών που εισήγαγαν την έννοια των ενεργητικών πολιτικών στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής και τη συμπερίληψη νέων κοινωνικών ομάδων όπως οι μετανάστες και αιτούντες άσυλο, προήγαγε μια σειρά από θεμελιώδεις αρχές και δικαιώματα που αφορούσαν άμεσα τη στήριξη ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Προς επίρρωση τούτου, το σύνολο των συνθηκών που υπεγράφησαν στο πλαίσιο της ΕΕ τις δεκαετίες 1990 και 2000 υποστήριξαν με τις διατάξεις τους την ανάληψη δράσεων για την

αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού ως αναπόσπαστο στοιχείο του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου. Οι διατάξεις του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων απευθύνονταν στα θεσμικά όργανα και οργανισμούς της Ένωσης, εφαρμόζοντας την αρχή της επικουρικότητας.

Καθώς οι αγορές εργασίας και οι κοινωνίες εξελίσσονται ταχύτατα προκύπτουν νέες προκλήσεις, όπως οι έντονες ανισότητες και η μακροχρόνια ανεργία, οι οποίες απαντώνται συχνά σε όλα τα κράτη μέλη, αν και σε διαφορετικό βαθμό. Στο πλαίσιο αυτό, σε ευρωπαϊκό επίπεδο αναδείχθηκε η ανάγκη ανάπτυξης ενός ολιστικού πλαισίου ενεργητικής ένταξης το οποίο δεν διατυπωνόταν σαφώς στα προαναφερόμενα θεσμικά κείμενα και το πρωτογενές δίκαιο της ΕΕ. Η στροφή αυτή συνέπεσε με την εμφάνιση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2008, οι συνέπειες της οποίας ανέδειξαν με πειστικό τρόπο την ανάγκη ενίσχυσης της κοινωνικής διάστασης της στρατηγικής της ΕΕ συνοδευόμενη από την ανάγκη διατύπωσης συγκεκριμένων προτεραιοτήτων και μέτρων.

Καθώς οι κοινωνικές πολιτικές αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της [Στρατηγικής «Ευρώπη 2020»](#), που θεσπίστηκε το 2010, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στηρίζει και συμπληρώνει τις προσπάθειες και τις πολιτικές των κρατών μελών για κοινωνική ένταξη και προστασία. Η Στρατηγική «Ευρώπη 2020», για μια βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, έθεσε ως στόχο να βγουν από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό τουλάχιστον 20 εκατομμύρια άνθρωποι και να αυξηθεί στο 75% η απασχόληση των ατόμων 20-64 ετών.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δρομολόγησε το 2010 την [Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού](#), η οποία αντιπροσωπεύει τη συνεισφορά της ΕΕ στην αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Η Επιτροπή έχει προσδιορίσει τους ακόλουθους τομείς για δράση:

- Ανάλυση δράσεων σε όλο το φάσμα πολιτικών
- Μεγαλύτερη και αποτελεσματικότερη χρήση των ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για στήριξη της κοινωνικής ένταξης
- Προώθηση κοινωνικής καινοτομίας βάσει στοιχείων
- Συμπράξεις και έλεγχος του δυναμικού της κοινωνικής οικονομίας
- Καλύτερος συντονισμός των πολιτικών μεταξύ των κρατών μελών

Οι πρωτοβουλίες αυτές έχουν προσφέρει στα κράτη μέλη πρόσθετη καθοδήγηση για τις εθνικές μεταρρυθμίσεις που χρειάζονται για να τηρήσουν τις δεσμεύσεις που έχουν αναλάβει για την επίτευξη των συμφωνημένων στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Η στρατηγική αυτή δίνει νέα ώθηση και σημασία στις εν λόγω εργασίες και βοηθά στην

ανάπτυξη κατάλληλων πολιτικών και δράσεων για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Μολονότι, σύμφωνα με τη Συνθήκη και την αρχή της επικουρικότητας η κύρια ευθύνη και τα μέσα πραγματοποίησης των στόχων αυτών εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, η επίτευξη του στόχου της ΕΕ για το ποσοστό φτώχειας και την τόνωση της απασχόλησης απαιτεί τη συγκέντρωση όλων των προσπαθειών και μέσων τόσο σε επίπεδο ΕΕ όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Στο πλαίσιο της Στρατηγικής Ευρώπη 2020 και εκτός των προτεραιοτήτων σε επίπεδο εσωτερικής οργάνωσης, κοινωνικής πολιτικής και κοινωνικών επενδύσεων, μία καθοριστική εξέλιξη υπήρξε η συγκρότηση του [Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων](#).

2.2 Ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων

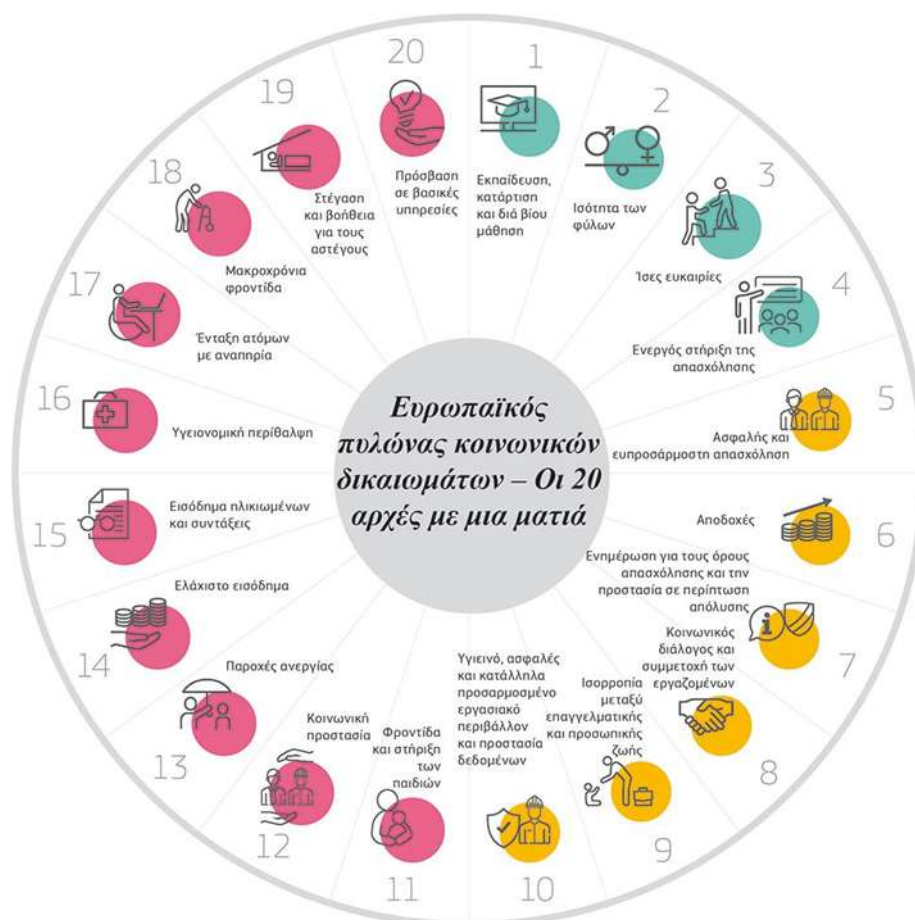
Στον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων, ο οποίος διακηρύχθηκε το 2017 και από τα τρία θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή), διατυπώθηκαν αρχές και δικαιώματα απαραίτητα για τη δίκαιη και αποδοτική λειτουργία των αγορών εργασίας καθώς και των συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας. Επιπλέον, επιβεβαιώθηκαν και ενισχύθηκαν τα ήδη υπάρχοντα δικαιώματα του ενωσιακού κεκτημένου, ενώ προστέθηκαν νέες αρχές προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις που προκύπτουν από τις κοινωνικές, τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις. Στόχος του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων ήταν να χρησιμεύσει ως οδηγός για την επίτευξη ουσιαστικών αποτελεσμάτων ως προς την απασχόληση και τα κοινωνικά ζητήματα, προκειμένου να εκπληρωθούν βασικές ανάγκες των πολιτών και να διασφαλιστεί η θέσπιση και η εφαρμογή των κοινωνικών δικαιωμάτων.

Ο εν λόγω Πυλώνας, σχεδιάστηκε κυρίως για τα κράτη της ζώνης του ευρώ, εντούτοις απευθυνόταν επί της αρχής σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ και η επίτευξη των αποτελεσμάτων για όλα τα κράτη-μέλη αποτέλεσε κοινή πολιτική δέσμευση και ευθύνη. Ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων εφαρμόζεται τόσο σε επίπεδο Ένωσης όσο και σε επίπεδο κρατών μελών, λαμβάνοντας ιδιαίτερως υπόψη τα διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά περιβάλλοντα και την ποικιλομορφία των εθνικών συστημάτων. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο των αρχών που διατυπώνονται αξιολογείται ως βαρύνουσα σημασίας ο κοινωνικός διάλογος και ο ρόλος των κοινωνικών εταίρων για την ενίσχυση των κοινωνικών δικαιωμάτων και την προαγωγή της βιώσιμης ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς.

Όπως φαίνεται και στο παρακάτω γράφημα, ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων αποτελείται από τρία (3) κεφάλαια και είκοσι (20) αρχές για μια κοινωνική και δίκαιη Ευρώπη με ίσες ευκαιρίες για όλους, χωρίς αποκλεισμούς. Τα τρία κεφάλαια του ανωτέρω Πυλώνα είναι τα εξής:

- **Ισότητα ευκαιριών και πρόσβαση στην αγορά εργασίας**
- **Δίκαιοι όροι εργασίας**
- **Κοινωνική προστασία και ένταξη**

Επιπρόσθετα, οι 20 αρχές του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων θέτουν το όραμα για το νέο «εγχειρίδιο κοινωνικών κανόνων».



Γράφημα 1 -Σχέδιο Δράσης για τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων [Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή]

Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο κεφάλαιο που ονομάζεται **«Ισότητα ευκαιριών και πρόσβαση στην αγορά εργασίας»** αποτελείται από 4 αρχές:

1. Εκπαίδευση, κατάρτιση και δια βίου μάθηση
2. Ισότητα των φύλων
3. Ισότητα ευκαιριών
4. Ενεργός υποστήριξη για την εξεύρεση απασχόλησης

Το δεύτερο κεφάλαιο ονομάζεται **«Δίκαιοι όροι εργασίας»** και αποτελείται 6 αρχές:

1. Ασφαλής και ευπροσάρμοστη απασχόληση
2. Μισθοί

3. Ενημέρωση για τους όρους απασχόλησης και προστασία σε περίπτωση απολύσεων
4. Κοινωνικός διάλογος και συμμετοχή των εργαζομένων
5. Ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής
6. Υγιές, ασφαλές και κατάλληλα προσαρμοσμένο περιβάλλον εργασίας και προστασία δεδομένων

Το τρίτο κεφάλαιο ονομάζεται «**Κοινωνική προστασία και ένταξη**» και συμπεριλαμβάνει 10 αρχές:

1. Φροντίδα και υποστήριξη των παιδιών
2. Κοινωνική προστασία
3. Επιδόματα ανεργίας
4. Ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα
5. Εισόδημα για ηλικιωμένους και συντάξεις
6. Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη
7. Ένταξη ατόμων με αναπηρία
8. Μακροχρόνια φροντίδα
9. Στέγαση και βοήθεια στους αστέγους
10. Πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει ήδη παρουσιάσει διάφορες δράσεις που βασίζονται σε καθεμιά από τις αρχές του Πυλώνα, ενώ σχεδιάζονται πρόσθετες δράσεις για την περαιτέρω ενίσχυση των κοινωνικών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι οποίες θα λειτουργούν συμπληρωματικά με τις εθνικές δράσεις. Παράλληλα, στο [Σχέδιο Δράσης για τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων](#), που έχει σχεδιάσει η Επιτροπή, προτείνονται μέτρα σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης για την περαιτέρω εφαρμογή των αρχών του κοινωνικού πυλώνα, προκειμένου να οικοδομηθεί μια ισχυρότερη κοινωνική Ευρώπη για δίκαιες μεταβάσεις και ανάκαμψη. Το σχέδιο δράσης βασίζεται σε ευρεία διαβούλευση που ξεκίνησε πριν από ένα χρόνο, οπότε και ελήφθησαν περισσότερες από 1000 συνεισφορές από πολίτες, ενωσιακά θεσμικά όργανα και φορείς, κράτη μέλη, περιφερειακές και τοπικές αρχές, κοινωνικούς εταίρους και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών.

Με το Σχέδιο Δράσης καθορίζεται μια σειρά ενωσιακών δράσεων που δεσμεύεται να αναλάβει η Επιτροπή, αξιοποιώντας τις πολυάριθμες δράσεις που έχουν αναληφθεί μετά

τη διακήρυξη για τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων. Επίσης, προτείνονται 3 στόχοι σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης που πρέπει να επιτευχθούν έως το 2030, οι οποίοι παράλληλα θα βοηθήσουν στην καθοδήγηση των εθνικών πολιτικών και μεταρρυθμίσεων. Οι στόχοι αυτοί είναι αναλυτικά οι παρακάτω:

- Τουλάχιστον το 78% του πληθυσμού ηλικίας 20 έως 64 ετών θα πρέπει να εργάζεται ως το 2030. Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, θα πρέπει να μειωθεί τουλάχιστον στο ήμισυ το χάσμα μεταξύ των φύλων ως προς την απασχόληση, να αυξηθεί η παροχή επίσημης προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας και να μειωθεί το ποσοστό των νέων ηλικίας 15-29 ετών που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης.
- Τουλάχιστον το 60% όλων των ενηλίκων θα πρέπει να συμμετέχουν σε κατάρτιση κάθε χρόνο. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, θα πρέπει τουλάχιστον το 80% των ατόμων ηλικίας 16-74 ετών να έχουν βασικές ψηφιακές δεξιότητες, ενώ θα πρέπει να μειωθεί η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου.
- Ο αριθμός των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού θα πρέπει να μειωθεί κατά τουλάχιστον 15 εκατομμύρια, εκ των οποίων τα 5 εκατομμύρια θα πρέπει να είναι παιδιά, έως το 2030. Η εστίαση στα παιδιά θα συμβάλει, όχι μόνο στη δημιουργία νέων ευκαιριών, αλλά και στο να διαρραγεί ο διαγενεακός κύκλος της φτώχειας.

Στο πλαίσιο της διαμόρφωσης του Σχεδίου Δράσης για τον Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων έχει τονιστεί και η ανάγκη για συνεχείς επενδύσεις στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης. Ο άξονας αυτός βασίζεται στη θέση ότι ένα εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό αποτελεί την κινητήρια δύναμη μιας ευημερούσας οικονομίας, αλλά και των τεχνολογικών εξελίξεων. Επίσης, δεδομένου ότι η προώθηση της κοινωνικής ένταξης και η καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού αποτελούν βασικές αξίες και αναπόσπαστο κομμάτι των αρχών της ευρωπαϊκής οργάνωσης και σύγκλισης, θεωρείται αναγκαία η αντιμετώπιση των βασικών αιτιών αυτών των κοινωνικών φαινομένων.

Τέλος, η υλοποίηση του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων αποτελεί κοινή πολιτική δέσμευση των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των εθνικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών, των κοινωνικών εταίρων και της κοινωνίας των πολιτών, οι οποίοι καλούνται να θέσουν υψηλά κοινωνικά πρότυπα καθώς και να αξιοποιήσουν πλήρως τα διαθέσιμα μέσα ώστε να επιταχύνουν την εφαρμογή του. Η Επιτροπή, επιπλέον, προτείνει την οργάνωση τακτικών πολιτικών συζητήσεων για την καταγραφή της προόδου, ενώ αναμένεται να επανεξετάσει το Σχέδιο Δράσης για τον

Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων το 2025 για περαιτέρω δράσεις με σκοπό την επίτευξη των στόχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέχρι το 2030.

2.2.1 Η πρόσφατη υγειονομική κρίση και οι επιπτώσεις της στον σχεδιασμό της κοινωνικής πολιτικής

Αν και το επίπεδο αβεβαιότητας, που συνδέεται με την πανδημία και τις συνέπειές της στις κοινωνίες και τις οικονομίες των κρατών μελών, δεν επιτρέπει να προβλεφθεί πλήρως η πρόοδος που αναμένεται τα επόμενα χρόνια, ωστόσο οι εν λόγω στόχοι αντικατοπτρίζουν τις πλέον πρόσφατες οικονομικές προβλέψεις και τον αντίκτυπο της κρίσης COVID-19. Επιπλέον, οι νέοι αυτοί στόχοι θα υποστηριχθούν με την αναθεώρηση του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων, ο οποίος θα επιτρέψει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να παρακολουθεί την πρόοδο ως προς την εφαρμογή των αρχών του κοινωνικού πυλώνα βάσει του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η κρίση της νόσου COVID-19 ανέκοψε την πορεία θετικής προόδου που είχε σημειωθεί τα τελευταία χρόνια στον ευρωπαϊκό χώρο. Επίσης, παρατηρήθηκε ότι, ενώ τα επίπεδα φτώχειας είχαν μειωθεί την τελευταία δεκαετία, δεν συνέβη το ίδιο και για τις υπάρχουσες ανισότητες, οι οποίες μάλιστα επιδεινώθηκαν με την πανδημία. Συνεπώς, οι αγορές εργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν να αντιμετωπίσουν τη φτώχεια και τις ανισότητες των εργαζομένων, τη γήρανση και τη συρρίκνωση του πληθυσμού της Ευρώπης, την καταπολέμηση των στερεοτύπων και των όποιων διακρίσεων, αλλά και νέες προκλήσεις, όπως η επιταχυνόμενη ψηφιοποίηση και η τηλεργασία.

Η πανδημία COVID-19, μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση, εξέθεσε την Ευρώπη σε περαιτέρω δραστικές αλλαγές όσον αφορά στις θέσεις εργασίας, στην εκπαίδευση, στην οικονομία, στα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας, με τον κοινωνικό ιστό παράλληλα να δοκιμάζεται. Καθώς η Ευρώπη κινείται από την αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης προς τη δίκαιη ανάκαμψη καθώς και τη διττή πράσινη και ψηφιακή μετάβαση, απαιτείται μια περισσότερο μακρόπνοη υποστήριξη για τη δημιουργία ποιοτικών θέσεων εργασίας και την απασχόληση, προκειμένου να οικοδομηθεί μια βιώσιμη πορεία προς τον στόχο απασχόλησης ύψους 78% για το 2030.

2.3 Η προγραμματική περίοδος 2021-2027 και η νέα ΕΣΚΕ

Οι στρατηγικές κατευθύνσεις της προγραμματικής περιόδου 2021-2027 αναπτύχθηκαν στη βάση μιας ευρύτερης συζήτησης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017) σχετικά με το καταλληλότερο μοντέλο για την επίτευξη της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου και των δεξιοτήτων σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Κατ' επέκταση οι τρεις (3) βασικοί στόχοι που συγκροτήθηκαν για την ανάπτυξη είναι οι εξής:

- η λήψη μέτρων για τις Περιφέρειες της ΕΕ με στόχο τον εκσυγχρονισμό των οικονομιών τους και την εύρεση της θέσης τους στο πλαίσιο της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας,
- η υποστήριξη διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και τη μεγιστοποίηση του αντικτύπου των επενδύσεων και
- η χωρίς αποκλεισμούς λήψη μέτρων για τη στήριξη ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.

Στο κοινωνικό πεδίο οι ως άνω στόχοι συνδέονται με το στόχο πολιτικής για μια πιο **Κοινωνική Ευρώπη**, που υλοποιεί τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων και στηρίζει την ποιοτική απασχόληση, την εκπαίδευση, τις δεξιότητες και την κοινωνική ένταξη. Η προώθηση μιας αποδοτικότερης και πιο ανθεκτικής «Κοινωνικής Ευρώπης» υπο αυτή την έννοια συνδέεται και με επιμέρους μέτρα όπως ο αναβαθμισμένος ρόλος και η απλούστευση στην εκτέλεση του ΕΚΤ+, η διατύπωση της ανάγκης εξορθολογισμού, ανάπτυξης συνεργειών και συμπληρωματικότητας των δράσεων ανάμεσα στα ταμεία.

Στο πλαίσιο της νέας προγραμματικής περιόδου διατυπώνονται “αναγκαίοι πρόσφοροι όροι” ως προϋποθέσεις για την υλοποίηση των ως άνω στόχων, η εκπλήρωση των οποίων είναι απαιτούμενη για την υλοποίηση των συγχρηματοδοτούμενων δράσεων. Οι αναγκαίοι όροι που συνδέονται άμεσα με τις παρεμβάσεις στήριξης της κοινωνικής ένταξης και επηρεάζουν την ΕΣΚΕ είναι:

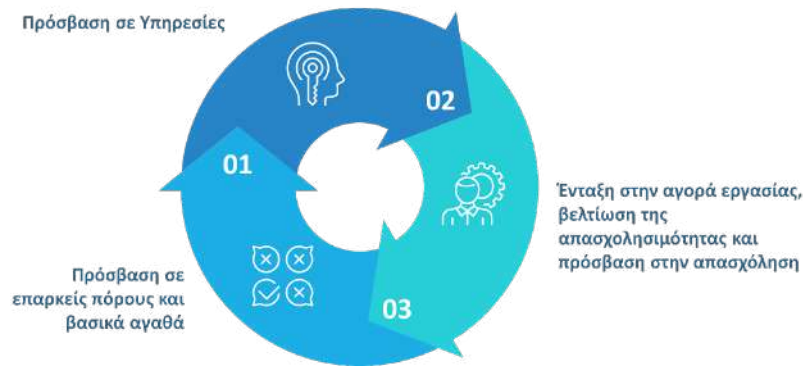
- Εθνικό στρατηγικό πλαίσιο πολιτικής για την κοινωνική ένταξη και τη μείωση της φτώχειας.
- Εθνική στρατηγική για την ένταξη των Ρομά.
- Αποτελεσματική εφαρμογή και υλοποίηση του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.
- Υλοποίηση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (UNCPRD) σύμφωνα με την απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2009 (2010/48/ΕΚ) του Συμβουλίου.

Η νέα Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και τη μείωση της φτώχειας 2021-2027 συγκροτήθηκε κάτω από τις ιδιαίτερες κρυσιακές συνθήκες που επέφερε η πανδημία του κορονοϊού COVID-19 σε παγκόσμιο επίπεδο. Όπως αναφέρεται στο σχετικό κείμενο πολιτικής, η νέα ΕΣΚΕ συγκροτείται ως το αποτέλεσμα τόσο της ανάγκης νέων προτεραιοτήτων βάσει των σύγχρονων κοινωνικών προκλήσεων όσο και του πλαισίου πολιτικής που έχει διαμορφωθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Παράλληλα, λειτουργεί ως συνέχεια της προηγούμενης ΕΣΚΕ 2014-2020, η οποία (όπως αναπτύσσεται) έθεσε τις βάσεις για τη συγκρότηση ενός πλέγματος δημόσιων πολιτικών κοινωνικής δικαιοσύνης και αλληλεγγύης με δράσεις για τη στήριξη του εισοδήματος, τη σύνδεση με την αγορά εργασίας και τη βελτίωση των συνθηκών πρόσβασης σε υπηρεσίες.

Οι τρεις κύριοι άξονες που καθόρισαν το όραμα της νέας ΕΣΚΕ (2021: 10) είναι:

- Να αμβλυνθούν κάθε μορφής ανισότητες, δίνοντας προτεραιότητα στις πιο ευάλωτες ομάδες. Η πολυμορφία/ποικιλομορφία (diversity) και η κοινωνική ένταξη αποτελούν πλεονεκτήματα για την κοινωνία στο σύνολο της.
- Το κράτος πρέπει να στηρίζει ενεργά τους πολίτες και τις πιο ευπαθείς ομάδες, όχι μόνο με παθητικές παρεμβάσεις, όπως γινόταν μέχρι πρόσφατα, αλλά και με εφόδια ώστε οι πολίτες να ωφεληθούν και να αποκτήσουν (ξανά) ενεργό ρόλο στην κοινωνία και την οικονομία.
- Να υπάρχει ανοικτός διάλογος κράτους και πολιτών, ώστε ο σχεδιασμός να αντανακλά τις πραγματικές ανάγκες της κοινωνίας. Απαραίτητος είναι και ο διάλογος των διαφορετικών επιπέδων διακυβέρνησης και φορέων που ασκούν κοινωνική πολιτική.

Στο πλαίσιο αυτής της στρατηγικής η νέα ΕΣΚΕ 2021 διακρίνει ανάμεσα σε επιμέρους κατηγορίες ευάλωτων κοινωνικών ομάδων (παιδί-οικογένεια, άτομα με αναπηρία, 3η ηλικία, Ρομά, αστεγία) στις οποίες αντιστοιχίζει συγκεκριμένες παρεμβάσεις ενίσχυσης της κοινωνικής ένταξης. Ως επίκαιρη δράση στο πλαίσιο αυτό διατυπώνεται ο αναβαθμισμένος ρόλος των Κέντρων Κοινότητας ως Κοινωνικών Κέντρων που θα καταστήσουν εφικτή την εφαρμογή ενεργητικών δράσεων κοινωνικής προστασίας. Συνολικά, όπως διατυπώνεται η νέα ΕΣΚΕ εισαγάγει τη διάσταση των ενεργητικών πολιτικών κοινωνικής προστασίας όπως αυτή ορίστηκε παραπάνω. Οι αρχές και δράσεις που διατυπώνονται εντοπίζονται τόσο σε θεσμικό όσο και σε κοινωνικοπολιτικό και επιχειρησιακό επίπεδο απαντώντας συνολικά στις προκλήσεις των κοινωνικών αναγκών που έχουν αναδειχθεί έως τώρα βασιζόμενες σε στατιστικά στοιχεία της τρέχουσας περιόδου. Η συνολική προσέγγιση αντιμετώπισης αποτυπώνεται στο παρακάτω γράφημα.



Γράφημα 2 - Τρίπτυχο Παρέμβασης της ΕΣΚΕ [Πηγή: ΕΣΚΕ 2021-2027]

Σημαντική παράμετρος της νέας ΕΣΚΕ είναι επιπλέον η Περιφερειακή της διάσταση καθώς η νέα ΕΣΚΕ θα παίξει το ρόλο ενός νέου οδικού χάρτη για τις Περιφέρειες με βάση τον οποίο αλλά και λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε Περιφέρειας δομούνται τα ΠΕΠ 2021-2027 και τις κατά περίπτωση Περιφερειακές Στρατηγικές για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας.

Παράλληλα, η νέα ΕΣΚΕ παρουσιάζει συνέργειες με επιμέρους εθνικές στρατηγικές και σχέδια δράσης που σχετίζονται με τον τομέα της κοινωνικής ένταξης και συγκεκριμένα τις κάτωθι στρατηγικές και σχέδια παρέμβασης:

1. Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία.
2. Εθνική Στρατηγική για την αποϊδρυματοποίηση.
3. Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού.
4. [Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη πολιτών τρίτων χωρών](#) (2019).
5. Σχέδιο Δράσης για την Καταπολέμηση της Ενεργειακής Ένδειας.
6. Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά.
7. Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων 2020 και Κοινωνική Ένταξη.

Επιπλέον, παρουσιάζει συνέργειες και με επιμέρους ευρωπαϊκές στρατηγικές και συγκεκριμένα:

1. [Ενισχυμένη Εγγύηση για τη Νεολαία](#)
2. [Εγγύηση για το Παιδί](#)
3. [Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021 – 2030](#)
4. [Σχέδιο Δράσης του Ευρωπαϊκού Πυλώνα για τα Κοινωνικά Δικαιώματα](#)

Οι στόχοι της νέας ΕΣΚΕ πλαισιώνονται από τέσσερις επιχειρησιακούς άξονες και ειδικότερα:

- **Πρόσβαση σε επαρκείς πόρους και βασικά αγαθά με ομάδα στόχου άτομα σε συνθήκες ακραίας φτώχειας** (με έμφαση στους αστέγους) και βασικούς στόχους: καταπολέμηση της φτώχειας και του προβλήματος της έλλειψης στέγης ή πρόσβασης σε προσιτή στέγη, καταπολέμηση των διακρίσεων και πρόληψη κοινωνικού αποκλεισμού, ενίσχυση των μηχανισμών προστασίας της οικογένειας και πρόληψη και καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας.
- **Πρόσβαση σε Υπηρεσίες με ομάδα στόχου άτομα σε συνθήκες ακραίας φτώχειας, άτομα με αναπηρία/ίες, παιδιά, ηλικιωμένοι, γυναίκες θύματα βίας και κακοποίησης, άστεγοι, άλλες ευάλωτες ειδικές ομάδες (όπως Ρομά)** και βασικούς στόχους: καταπολέμηση των διακρίσεων και πρόληψη του κοινωνικού αποκλεισμού, ενίσχυση των μηχανισμών προστασίας της οικογένειας και πρόληψη και καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας, βελτίωση της ποιότητας ζωής των ατόμων με αναπηρία/ίες μέσω της προώθησης της αποϊδρυματοποίησης, αποκατάστασης και στήριξης της ανεξάρτητης διαβίωσης, προώθηση της κοινωνικής ένταξης των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού (συμπεριλαμβανομένων των παιδιών και των ηλικιωμένων) μέσω της επέκτασης και διεύρυνσης, εκσυγχρονισμού και αναβάθμισης των κοινωνικών και υποστηρικτικών υπηρεσιών επίσης μέσω πολυδιάστατων παρεμβάσεων και κοινωνικής καινοτομίας και ανάπτυξη υπηρεσιών φροντίδας που βασίζονται στην οικογένεια και την κοινότητα.
- **Ένταξη στην αγορά εργασίας**, βελτίωση της απασχολησιμότητας και πρόσβαση στην απασχόληση με ομάδα στόχου ανέργους και εργαζόμενους σε επισφάλεια και βασικούς στόχους: προώθηση της ενεργού ένταξης με σκοπό τη στήριξη της ισότητας των ευκαιριών και της ενεργού συμμετοχής και της βελτίωσης της απασχολησιμότητας, ενίσχυση της προσαρμοστικότητας / δια βίου μάθησης εργαζομένων ενηλίκων και διαχείριση αλλαγών, ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας ως εργαλείο κοινωνικής ένταξης και πρόσβασης στην απασχόληση.
- **Διακυβέρνηση της στρατηγικής με οριζόντια στόχευση και βασικούς στόχους:** ενίσχυση του συστήματος διακυβέρνησης των πολιτικών ένταξης, διασφάλιση αποτελεσματικής εφαρμογής της στρατηγικής, αναβάθμιση, βελτίωση και συμπλήρωση θεσμών και μηχανισμών που διευκολύνουν την κοινωνική ένταξη.

Για κάθε επιχειρησιακό άξονα έχουν διατυπωθεί ειδικοί στόχοι και προτεραιότητες πολιτικής. Παράλληλα, έχει διατυπωθεί και η οργάνωση του Εθνικού Συστήματος Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Σχετικών πολιτικών σε κυβερνητικό και

αυτοδιοικητικό επίπεδο. Στόχος εδώ είναι η ενίσχυση μεταξύ κυβερνητικού και αυτοδιοικητικού επιπέδου με την εξειδίκευση σαφών διαδικασιών και συσχετίσεων πέραν της κατανομής αρμοδιοτήτων καθώς και την αναβάθμιση εργαλείων υποστήριξης του Μηχανισμού. Παράλληλα διατυπώνονται συγκεκριμένα χρηματοδοτικά εργαλεία από εθνικούς και ευρωπαϊκούς πόρους με στόχο την αποτελεσματική υλοποίηση δράσεων κοινωνικής ένταξης αλλά και ευρύτερα την καλλιέργεια περιβάλλοντος για την ανάπτυξη οικονομικών κλίμακας στο πλαίσιο ανάπτυξης των δράσεων.

Αντίστοιχα, στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος “Νότιο Αιγαίο” 2021-2027 η κοινωνική ένταξη αποτελεί στρατηγική προτεραιότητα. Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου έχει περιγράψει τις κατευθύνσεις ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Στο πλαίσιο της ενσωμάτωσης του στόχου της ευρωπαϊκής πολιτικής πιο “Κοινωνική Ευρώπη” και σε εφαρμογή των αντίστοιχων εθνικών στρατηγικών, αποτελεί βασική στρατηγική επιλογή της ΠΝΑ η δημιουργία ενός δικτύου ασφάλειας και η ανάπτυξη υψηλής ποιότητας υπηρεσιών για τα άτομα που χρήζουν φροντίδας ή κινδυνεύουν από φτώχεια, εργασιακό και κοινωνικό αποκλεισμό, συμπεριλαμβανομένων των απόρων και των παιδιών, καθώς και η ανάπτυξη δράσεων υψηλής ποιότητας υπηρεσιών μακροχρόνιας φροντίδας, στήριξης της ενεργού και υγιούς γήρανσης και των ατόμων με αναπηρίες.

Οι σχεδιαζόμενες παρεμβάσεις συγχρονίζονται και λαμβάνουν υπόψη τις σχετικές ευρωπαϊκές δράσεις και πολιτικές όπως η Εγγύηση για τα Παιδιά, η Προτεραιότητα στη Στέγαση, το Σχέδιο Δράσης για την Ενσωμάτωση και την Ένταξη (2021-2027) Ατόμων με Μεταναστευτικό Υπόβαθρο και ειδικότερα το Σχέδιο Δράσης της ΕΕ για την Καταπολέμηση του Ρατσισμού που συνδέεται στενά με το Στρατηγικό Πλαίσιο της ΕΕ για την Ισότητα, την Ένταξη και τη Συμμετοχή των Ρομά, η Στρατηγική για την Ισότητα των φύλων 2020–2025, η Στρατηγική για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ 2020-2025, η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030, η επικείμενη στρατηγική για την Καταπολέμηση του Αντισημιτισμού και η Έκθεση για την Ιθαγένεια.

Παρακάτω αναπτύσσουμε το γενικό πλαίσιο των προαναφερόμενων σχεδίων δράσης με στόχο να δοθεί μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα για το πλαίσιο κοινωνικής ένταξης σε εθνικό επίπεδο.

2.4 Εθνική Στρατηγική και Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά

Τα τελευταία χρόνια η κοινωνική ένταξη των Ρομά παραμένει σημαντικό θέμα για την ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και για πολλά από τα κράτη μέλη της. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, παρά τις προσπάθειες, οι Ρομά βιώνουν ακόμη διακρίσεις, ανισότητες, περιθωριοποίηση και πολλαπλές μορφές αποστέρησης και αποκλεισμού από τα θεμελιώδη δικαιώματα της εκπαίδευσης, της εργασίας, της αξιοπρεπούς στέγασης και των βασικών υπηρεσιών υγείας. Οι διακρίσεις και ο ρατσισμός σε βάρος των Ρομά αποτελούν μία από τις βαθύτερες αιτίες κοινωνικού αποκλεισμού τους, ενώ αναδεικνύονται ως επιζήμιες για το σύνολο της κοινωνίας. Η στρατηγική αυτή συμβαδίζει με τις θεμελιώδεις αξίες της ΕΕ, ενώ παράλληλα αποτελεί υποχρέωση που προκύπτει από τις δεσμεύσεις της πολιτείας για το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βάσει διεθνών συνθηκών.

Η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά της περιόδου 2021-2030 (εφεξής ΕΣΚΕ Ρομά 2021-2030) αποτελεί ένα εμβληματικό κείμενο κατευθυντήριων αρχών και μηχανισμών της ελληνικής πολιτείας. Εντάσσεται στο πλαίσιο της νέας Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας. Περαιτέρω, η ΕΣΚΕ Ρομά 2021-2030 οριοθετεί και συστηματοποιεί τις πρωτοβουλίες για την προώθηση της ισότητας, της κοινωνικοοικονομικής ένταξης και της συμμετοχής των Ρομά στην ελληνική κοινωνία, ώστε να διασφαλίζεται ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η δέσμευση της ελληνικής πολιτείας για τον σεβασμό και την ενεργή προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

Η ΕΣΚΕ Ρομά 2021-2030 δίνει έμφαση στην **ολιστική προσέγγιση της ενεργητικής ένταξης των Ρομά**, με στόχο την προώθηση της ισότιμης μεταχείρισης, της κοινωνικοοικονομικής ένταξης και της ενεργής συμμετοχής των Ρομά στην κοινωνική ζωή και στις δράσεις που τους αφορούν. Συνδυάζει στοχευμένες παρεμβάσεις κοινωνικής ένταξης των Ρομά με μέτρα που εξασφαλίζουν την ισότιμη συμμετοχή τους σε εθνικές πολιτικές για την κοινωνική ένταξη, απασχόληση, εκπαίδευση, υγεία, στέγαση κ.λπ. Επίσης η στρατηγική αυτή συμβαδίζει με το νέο 10ετές σχέδιο για τη στήριξη των Ρομά στην ΕΕ και εφαρμόζει αναλογικά και σύμφωνα με τις εθνικές προτεραιότητες τη Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ισότητα, την ενσωμάτωση και τη συμμετοχή των Ρομά αντικατοπτρίζοντας τους γενικούς και τομεακούς στόχους της. Εμπνέεται δε, από την Ατζέντα και τους σχετικούς Στόχους για την Βιώσιμη Ανάπτυξη του ΟΗΕ για το 2030 καθώς και τις αρχές και στόχους του Σχεδίου Δράσης για τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων.

Η ΕΣΚΕ Ρομά 2021-2030 αναγνωρίζει, επίσης, τις ιδιαίτερες επιπτώσεις της πανδημίας της νόσου του κορονοϊού COVID-19 και των σχετικών μέτρων σε πολλές κοινότητες Ρομά και λαμβάνει υπόψη την ανάγκη συμμετοχής τους στα σχετικά μέτρα που υλοποιεί η ελληνική πολιτεία. Το περιεχόμενό της αντανακλά ένα ανθρωποκεντρικό υπόδειγμα δημόσιων πολιτικών **για την προώθηση της ισότητας, της κοινωνικοοικονομικής ένταξης και της ουσιαστικής συμμετοχής όλων των Ρομά στην ελληνική κοινωνία**, που στηρίζεται σε τρία (3) συγκεκριμένα αξιώματα:

1. Οι Ρομά στην Ελλάδα δεν αποτελούν μία ομοιογενή ομάδα και αντιμετωπίζουν διαφορετικά προβλήματα ανάλογα με την οικονομική τους κατάσταση, το μορφωτικό τους επίπεδο και τις συνθήκες διαβίωσης τους.
2. Οι Ρομά που ζουν σε περιθωριοποιημένες συνθήκες δεν συμμετέχουν αποτελεσματικά στον οικονομικό και κοινωνικό ιστό της χώρας εξαιτίας διακρίσεων, αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων σε βάρος τους από την πολιτεία, την αγορά και άλλους πολίτες.
3. Η ελληνική πολιτεία έχει υποχρέωση να διασφαλίσει τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων των Ρομά και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για ισότιμη οικονομική και κοινωνική συμμετοχή.

Με βάση τα παραπάνω η ΕΣΚΕ Ρομά 2021-2030 θέτει το στρατηγικό πλαίσιο και ταυτόχρονα υποδηλώνει τη βούληση της Πολιτείας για τον σχεδιασμό εστιασμένων ενεργειών προκειμένου να ικανοποιήσει μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα τις σύνθετες και πολυδιάστατες ανάγκες των Ρομά.

Η νέα ΕΣΚΕ Ρομά διαρθρώνεται σε τέσσερις (4) Πυλώνες που οριοθετούν τις βασικές προτεραιότητες δράσης της ελληνικής Πολιτείας την περίοδο 2021-2030:

ΠΥΛΩΝΑΣ I. «Πρόληψη και καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομά»

ΠΥΛΩΝΑΣ II. «Ενίσχυση της ισότιμης πρόσβασης των Ρομά σε βασικές υπηρεσίες και αγαθά (εκπαίδευση, απασχόληση, υγεία, κοινωνική φροντίδα και στέγαση)»

ΠΥΛΩΝΑΣ III. «Πρόληψη και καταπολέμηση των στερεοτύπων και των διακρίσεων σε βάρος των Ρομά»

ΠΥΛΩΝΑΣ IV. «Προώθηση της ενεργού συμμετοχής των Ρομά στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή».

Στόχος του νέου δεκαετούς πλαισίου για τη στήριξη των Ρομά στην ΕΕ είναι η επίτευξη της πλήρους ισότητας, θέτοντας ελάχιστους ποσοτικούς στόχους για το 2030 σε ευρωπαϊκό επίπεδο με βάση την πρόοδο που σημειώθηκε στο προηγούμενο πλαίσιο 2011 - 2020.

Ιδιαίτερα είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Ρομά στην **πρόσβαση στην εργασία**, ως αποτέλεσμα της ύφεσης των παραδοσιακών τους επαγγελμάτων, της έλλειψης εκπαιδευτικών ή επαγγελματικών δεξιοτήτων, των διακρίσεων και των εμποδίων στην εύρεση εργασίας. Τα προβλήματα αυτά οδηγούν στην αποκοπή των Ρομά από την τοπική αγορά εργασίας, εγκλωβίζοντάς τους σε χαμηλό οικονομικό επίπεδο, σε εργασίες εποχικού χαρακτήρα, χαμηλής ειδίκευσης και χαμηλών αμοιβών χωρίς βιώσιμες οικονομικά προοπτικές.

Ένας ακόμα παράγοντας που δυσχεραίνει τη συμπερίληψη και κοινωνική ένταξη των Ρομά σχετίζεται με την περιθωριοποίησή τους εξαιτίας του ρατσισμού και των διακρίσεων. Οι Ρομά αντιμετωπίζονται με προκατάληψη για τον τρόπο ζωής και τις επιλογές τους, ενώ υφίστανται σε μεγάλο ποσοστό ρατσιστικές συμπεριφορές, διακρίσεις, προκαταλήψεις και παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων τους.

Το Σχέδιο Δράσης εξειδικεύει τα μέτρα ανά πυλώνα της ΕΣΚΕ Ρομά σε γενικές (mainstream) και στοχευμένες/ειδικές (targeted) δράσεις και παρεμβάσεις, με βάση τις υφιστάμενες ανάγκες της ομάδας στόχου και τους διαθέσιμους πόρους. Η συμμετοχή, διαβούλευση και ευαισθητοποίηση σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης και σε συνεργασία με συλλογικούς φορείς των Ρομά και την Κοινωνία των Πολιτών διασφαλίζεται σε όλα τα επίπεδα σχεδιασμού, υλοποίησης, παρακολούθησης και αναθεώρησης του Σχεδίου Δράσης της ΕΣΚΕ Ρομά 2021 - 2030. Παράλληλα, το Σχέδιο Δράσης επικεντρώθηκε στην πρόωθηση τριών ειδικών στρατηγικών στόχων:

A. Στρατηγικός στόχος 1: Εξάλειψη της εξαθλίωσης - βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και ολοκλήρωση των βασικών υποδομών, ώστε να είναι εφικτή η σταδιακή κοινωνική ένταξη και η αρμονική συνύπαρξη όλων σε τοπικό επίπεδο, με ένα σύνολο μέτρων και δράσεων κατ' αντιστοιχία τριών τύπων οικισμών.

B. Στρατηγικός Στόχος 2: Ανάπτυξη τομεακών παρεμβάσεων και υποστηρικτικών υπηρεσιών για την επίτευξη της κοινωνικής ένταξης, μέσω της ανάπτυξης ενός πλέγματος πολιτικών σε όλους τους συναφείς τομείς: εκπαίδευση, απασχόληση, υγεία, και υποστηρικτικών παρεμβάσεων κοινωνικής μέριμνας. Για την επίτευξη του στόχου προβλέπονται ενέργειες παροχής εξατομικευμένης υποστήριξης, καθώς και συστημικές παρεμβάσεις.

Γ. Στρατηγικός Στόχος 3: Ενδυνάμωση και ενεργοποίηση τοπικής κοινότητας -Ρομά και μη Ρομά πολιτών- για ενεργή συμμετοχή στα τοπικά, κοινωνικά δρώμενα, με στόχο να διαμορφωθούν οι απαραίτητες συνθήκες για την ανάπτυξη κοινωνικού διαλόγου και συναίνεσης, μέσω δράσεων κοινωνικής χειραφέτησης, ενδυνάμωσης και ίσης συμμετοχής Ρομά και μη-Ρομά πολιτών. Για την επίτευξη του στόχου προβλέπονται ενέργειες δημιουργίας τοπικών δικτύων οργάνωσης (grass roots organizations - οργάνωσης της

βάσης - τοπικών κοινωνιών), με ιδιαίτερη έμφαση στη συμμετοχή / ενεργοποίηση των νέων και των γυναικών Ρομά.

Συνοψίζοντας, η νέα ΕΣΚΕ Ρομά 2021-2030 τεκμηριώνει τις στρατηγικές επιλογές με στόχο την αντιμετώπιση των διαπιστωμένων και χρόνιων ζητημάτων κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομά στην Ελλάδα, όπως αποτυπώθηκαν από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και μετουσιώνει σε στοχευμένες δράσεις και στόχους τη βούληση της Πολιτείας να αντιμετωπίσει ουσιαστικά και ριζικά όλα τα ανωτέρω.

2.5 Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη Αιτούντων Ασύλου και Δικαιούχων Διεθνούς Προστασίας

Η μεταβολή των βασικών παραμέτρων της προσφυγικής κρίσης (φύλαξη χερσαίων και θαλάσσιων συνόρων και μείωση των ροών, διαχωρισμός προσφύγων και μεταναστών και επιτάχυνση των διαδικασιών ασύλου που οδηγεί σε αύξηση του αριθμού των αναγνωρισμένων δικαιούχων διεθνούς προστασίας) έχει μετατοπίσει το κέντρο βάρους του μεταναστευτικού ζητήματος στην διαδικασία της ένταξης των αναγνωρισμένων προσφύγων.

Η Ελλάδα με βάση την Σύμβαση της Γενεύης για το Καθεστώς των Προσφύγων (1951, στην την Ελλάδα κυρώθηκε το 1959) αλλά και το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης (1967), έχει υποχρέωση να παρέχει σε όσους δικαιούνται άσυλο την δυνατότητα αυτόνομης διαβίωσης, παρέχοντάς τους ό,τι και στους υπηκόους της. Η Ελλάδα τηρεί και σέβεται τις διεθνείς συνθήκες, οι οποίες για τη χώρα μας έχουν υπαρκτική αξία. Είναι, όμως, παράλληλα σημαντική η εξασφάλιση της αυτόνομης διαβίωσης των προσφύγων, ώστε αυτοί να μην εξαρτώνται από τα κρατικά επιδόματα.

Σε συνέχεια της “Εθνικής Στρατηγικής για την ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών” (2013), της “Εθνικής Στρατηγικής για την ένταξη” (2019), το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου συνέταξε το 2021 την [“Εθνική Στρατηγική για την κοινωνική ένταξη αιτούντων άσυλο και δικαιούχων διεθνούς προστασίας”](#) η οποία βασίζεται στο νέο σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και υιοθετεί τις συστάσεις της Επιτροπής για την κοινωνική ένταξη, όπως διατυπώθηκαν στο ανωτέρω σχέδιο δράσης, με έμφαση στην έγκαιρη δράση (early action) και στην διαδικασία προ-ένταξης για όσους διαθέτουν προσφυγικό προφίλ.

Βασικός στόχος στρατηγικής σημασίας της νέας εθνικής στρατηγικής είναι η προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων παράλληλα με τη δημιουργία θέσεων εργασίας σε κρίσιμους τομείς της ελληνικής οικονομίας και την αύξηση του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ), ώστε να επωφελούνται Έλληνες πολίτες και πρόσφυγες. Η στρατηγική για την κοινωνική ένταξη απευθύνεται τόσο στους αιτούντες άσυλο όσο και στους αναγνωρισμένους δικαιούχους διεθνούς προστασίας και είναι εναρμονισμένη με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο. Περιλαμβάνει τέσσερις (4) βασικούς πυλώνες:

(α) Προ-ένταξη των αιτούντων άσυλο για την ομαλή μετάβαση των ενηλίκων στην επαγγελματική ζωή και των ανηλίκων από την άτυπη στην τυπική εκπαίδευση, χωρίς διακρίσεις. Προάσπιση δικαιωμάτων και προώθηση του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής και του Κράτους Δικαίου. Πρόληψη και αποτελεσματική προστασία από κάθε μορφή βίας.

(β) Κοινωνική ένταξη των δικαιούχων διεθνούς προστασίας με ανάπτυξη εντατικών προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης για την διευκόλυνση της πρόσβασης των δικαιούχων στην αγορά εργασίας. Προώθηση του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής.

(γ) Πρόληψη και αποτελεσματική προστασία από κάθε μορφή βίας, εκμετάλλευσης και κακοποίησης με ενίσχυση των μηχανισμών αναφοράς και

(δ) Παρακολούθηση και εποπτεία της ενταξιακής πορείας μέσω κοινώς αποδεκτών και συγκρίσιμων δεικτών.

Ως προς την φιλοσοφία της, η στρατηγική για την κοινωνική ένταξη αιτούντων ασύλου και δικαιούχων διεθνούς προστασίας διαπνέεται από την αρχή ότι η κοινωνική ένταξη επιτυγχάνεται μέσω μιας αμφίδρομης διαδικασίας (two-way integration process), η οποία θα πρέπει να υποστηρίζεται από την συνεργασία, τον διάλογο και την ενασχόληση-συμμετοχή της κοινωνίας υποδοχής σε όλα τα στάδια (από την υποδοχή μέχρι την ολοκλήρωση της ένταξης). Οι προτεινόμενες δράσεις περιστρέφονται γύρω από την ενίσχυση της ανεξάρτητης διαβίωσης, της κοινωνικής στέγασης, της απασχόλησης και της κοινωνικής πρόνοιας. Επίσης, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην χαρτογράφηση των δεξιοτήτων και στην ενίσχυση των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών γνώσεων, της κατάρτισης, της απόκτησης δεξιοτήτων και της γλωσσομάθειας.

Όσον αφορά στην υλοποίηση της εθνικής στρατηγικής, πέραν του συντονισμού και της συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων Υπουργείων, έχουν προβλεφθεί μηχανισμοί συντονισμού σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης και ιδίως σε επίπεδο τοπικών και περιφερειακών αρχών, ενώ επίσης σημαντικός ρόλος αναλαμβάνεται από άλλους αρμόδιους φορείς για την προετοιμασία, εξέλιξη και προγραμματισμένη εφαρμογή των διαφόρων δράσεων, συμπεριλαμβανομένης της συνεργασίας με τους Διεθνείς Οργανισμούς όπως και με τις μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ).

2.6 Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία υλοποιείται οριζόντια, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, με ευθύνη του Υπουργού Επικρατείας ως Συντονιστικού Μηχανισμού βάσει του άρθρου 69 του ν. 4488/2017 (ΦΕΚ Α' 137/13-09-2017).

Με τον τρόπο αυτό μετουσιώνεται σε πράξη η συνταγματική επιταγή του άρθρου 21 παράγραφος 6 που εγγυάται ότι τα άτομα με αναπηρία έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρα που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας. Επιπλέον, με το εθνικό σχέδιο δημιουργείται ένα νέο πρότυπο χάραξης στρατηγικής με αλληλεπίδραση του εθνικού με το διεθνές δίκαιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Οι δράσεις του ΕΣΔ διαμορφώθηκαν οριζόντια από τον Συντονιστικό Μηχανισμό. Με τον τρόπο αυτό, το κράτος τίθεται στην υπηρεσία των ατόμων με αναπηρία με τη χάραξη δημόσιας πολιτικής που βασίζεται σε δεδομένα και έτσι βελτιώνει την καθημερινότητά τους. Θεμελιώνεται η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας σε εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες. Διασφαλίζεται η καθολική προσβασιμότητα στο φυσικό, δομημένο και ψηφιακό περιβάλλον, αλλά και στις μεταφορές. Η συμμετοχή σε κάθε έκφανση της ζωής και η αφύπνιση της κοινωνίας και της δημόσιας διοίκησης συνιστούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος και συμβάλλουν καθοριστικά στην ένταξη και την ανεξάρτητη διαβίωση των ατόμων με αναπηρία.

Για την αξιοποίηση και απορρόφηση της χρηματοδότησης αναγκαία και ικανή συνθήκη αποτελεί η συνεργασία όλων των δημιουργικών δυνάμεων των εμπλεκόμενων φορέων μέσα από την οποία αναμένεται επίσης ότι θα ενισχυθεί και το τουριστικό προϊόν της χώρας με θεσμικές παρεμβάσεις στο πλαίσιο του προσβάσιμου τουρισμού. Οι οριζόντιες δράσεις που περιλαμβάνονται στο ΕΣΔ είναι:

- Κωδικοποίηση και αναμόρφωση νομοθεσίας και ενσωμάτωση δράσεων για τα άτομα με αναπηρία σε νέα νομοθετήματα.
- Διαλειτουργικότητα πληροφοριακών συστημάτων και συλλογή δεδομένων.
- Προσβάσιμες ψηφιακές υπηρεσίες και εργαλεία.
- Απλούστευση διαδικασιών παροχής υπηρεσιών σε άτομα με αναπηρία.
- Οριζόντια μέτρα για τη βελτίωση της προσβασιμότητας του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.

- Προσβασιμότητα στις μεταφορές.
- Αφύπνιση και ενημέρωση, κατάρτιση και επιμόρφωση.
- Αναβάθμιση των υποστηρικτικών υπηρεσιών προς άτομα με αναπηρία.
- Συμπεριληπτική/ενταξιακή εκπαίδευση και υποστηρικτικές υπηρεσίες προς παιδιά με αναπηρία.
- Ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρία στην αγορά εργασίας, επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση.
- Ανεξάρτητη διαβίωση και συμμετοχή στην πολιτική και πολιτιστική ζωή.

Επιπροσθέτως, περιλαμβάνονται οι παρακάτω οριζόντιοι Δείκτες Παρακολούθησης και Αξιολόγησης:

- Ανάπτυξη νέων εξειδικευμένων υποστηρικτικών υπηρεσιών προς τα άτομα με αναπηρία και αριθμός εξυπηρετούμενων ανά κατηγορία νέας υπηρεσίας.
- Παρεχόμενες υπηρεσίες προς τα άτομα με αναπηρία που απλουστεύθηκαν ή/και ψηφιοποιήθηκαν.
- Προσβάσιμοι στα άτομα με αναπηρία ιστότοποι του δημοσίου τομέα.
- Αριθμός και ποσοστό προσβάσιμων κτιρίων που στεγάζουν δημόσιες λειτουργίες και υπηρεσίες.
- Κωδικοποίηση και αναμόρφωση νομοθεσίας για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία.
- Λειτουργία της Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας.
- Καταχωρίσεις σε ενιαίο μητρώο ατόμων με αναπηρία, διαλειτουργικότητα με πληροφοριακά συστήματα, αριθμός και ποσοστό χρηστών της Ηλεκτρονικής Κάρτας Αναπηρίας, υπηρεσίες που εντάσσονται στην Ηλεκτρονική Κάρτα Αναπηρίας.
- Προώθηση των ατόμων με αναπηρία στην απασχόληση.
- Προώθηση της συμπεριληπτικής/ενταξιακής εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες.
- Προώθηση της συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση.

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΔ) συνοδεύεται από ολοκληρωμένο μηχανισμό παρακολούθησης και αξιολόγησης της εφαρμογής του ΕΣΔ με κεντρική θέση στην παρακολούθηση και αξιολόγηση από τον Συντονιστικό Μηχανισμό

και την Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας. Το Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα MAZI αξιοποιείται για την παρακολούθηση και αξιολόγηση του κυβερνητικού έργου για την καταχώριση της επιχειρησιακής ανάλυσης των οριζόντιων και επιμέρους δράσεων του ΕΣΔ, την παρακολούθηση της υλοποίησής τους και την αποτύπωση συναρμοδιοτήτων. Για τον σκοπό αυτό, εντάσσεται νέα στρατηγική επιλογή στο MAZI με τίτλο «Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία».

Διά των Επιμέρους Σημείων Αναφοράς του ν. 4488/2017, ο Συντονιστικός Μηχανισμός στην Κυβέρνηση ενημερώνεται για τη συλλογή δεδομένων και την επεξεργασία τους από Υπουργεία και φορείς, αξιολογεί, βάσει αυτών, την ανταπόκριση της χώρας στις συστάσεις της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και παρεμβαίνει, ώστε να διασφαλίσει τη μέγιστη δυνατή αξιοποίηση δεδομένων για την τεκμηρίωση δημόσιων πολιτικών (data-driven).

Διακριτή λειτουργία θα αποτελεί η τακτική, ποιοτική και συμμετοχική αξιολόγηση της εφαρμογής και των συνεπειών του ΕΣΔ, η διάχυση τους στην κοινωνία των πολιτών και η διαβούλευση με την ΕΣΑμεΑ και τα μέλη της. Τα αποτελέσματα της παρακολούθησης και αξιολόγησης θα διατίθενται σε τυποποιημένη και προσβάσιμη μορφή ετησίως στη δημοσιότητα, ενώ παράλληλα θα υποστηρίζεται η διοργάνωση online και δια ζώσης δράσεων διαβούλευσης αναφορικά με την πορεία εφαρμογής του ΕΣΔ.

2.7 Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Ως αδιαίρετο σύνολο, τα Ανθρώπινα Δικαιώματα συνιστούν την βάση για την προστασία της ανθρώπινης ζωής και αξιοπρέπειας, την εξάλειψη των διακρίσεων, την διευθέτηση συγκρούσεων και την κατοχύρωση της αυτονομίας κάθε ανθρώπου. Έτσι, ως πρότυπα ζωής, σύμφυτα της ανθρώπινης ύπαρξης, κατατάσσονται στην υψηλότερη θέση των πολιτισμικών αξιών, τόσο σε ελληνικό και ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Η Ελλάδα υπήρξε ανέκαθεν σταθερός υποστηρικτής των δικαιωμάτων του παιδιού και έχει δεσμευτεί να διασφαλίσει ότι όλα τα παιδιά έχουν πρόσβαση σε ίσες ευκαιρίες στη χώρα. Ωστόσο, οι επιπτώσεις της οικονομικής και μεταναστευτικής κρίσης έχουν επηρεάσει τις ελληνικές δημόσιες υπηρεσίες, δομές και συστήματα, με ιδιαίτερο αντίκτυπο στα πιο ευάλωτα παιδιά της ελληνικής κοινωνίας.

Οι τομείς στους οποίους πρέπει να βελτιωθεί η κατάσταση για τα παιδιά και τους νέους είναι η υγεία της μητέρας και του παιδιού, η εκπαίδευση, η προστασία, η απασχόληση και η συμμετοχή). Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η UNICEF απευθύνει επτά συστάσεις, οι οποίες έχουν ως εξής:

Σύσταση 1: Ενίσχυση των υπηρεσιών υγείας και διατροφής από τη σύλληψη μέχρι την πρώιμη παιδική ηλικία και νεότητα / εφηβεία.

Σύσταση 2: Βελτίωση της ισότιμης πρόσβασης στην ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευση για όλα τα παιδιά.

Σύσταση 3: Επέκταση και ενίσχυση του συστήματος προστασίας των παιδιών ώστε να ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες των παιδιών.

Σύσταση 4: Ενίσχυση της συστηματικής και χωρίς αποκλεισμούς συμμετοχής των παιδιών και των νέων.

Σύσταση 5: Μείωση της ανεργίας των νέων μέσω βελτιωμένης προετοιμασίας (ετοιμότητας) για εργασία και ανάπτυξης δεξιοτήτων.

Σύσταση 6: Μείωση του κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού των παιδιών.

Σύσταση 7: Ανάπτυξη Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Παιδιών, εξασφάλιση αναλυτικών δεδομένων για τα παιδιά και παρακολούθηση της προόδου των εθνικών προτεραιοτήτων για τα παιδιά.

Σύμφωνα με την Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις 24-3-2021, τα Δικαιώματα του Παιδιού είναι ανθρώπινα δικαιώματα. Κάθε παιδί στην Ευρώπη και σε ολόκληρο τον κόσμο θα πρέπει να απολαμβάνει τα ίδια δικαιώματα και να μπορεί να ζει χωρίς

διακρίσεις, χωρίς φόβο αντιποίνων και χωρίς εκφοβισμό κανενός είδους. Πρόκειται για κοινωνική, ηθική και ανθρώπινη επιταγή από την οποία εξαρτώνται τόσο τα παιδιά —που είναι σχεδόν το ένα πέμπτο του πληθυσμού σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και το ένα τρίτο σε παγκόσμιο επίπεδο — αλλά και η ευρύτερη κοινότητα. Στόχος είναι όλα τα παιδιά να μπορούν να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους και να διαδραματίσουν ηγετικό ρόλο στην κοινωνία είτε πρόκειται για τον αγώνα υπέρ της δικαιοσύνης και της ισότητας, είτε για την ενίσχυση της δημοκρατίας ή την προώθηση της διττής πράσινης και ψηφιακής μετάβασης.

Οι οικογένειες και οι κοινότητες πρέπει να λαμβάνουν την αναγκαία στήριξη ώστε να μπορούν να διασφαλίζουν την ευημερία και την ανάπτυξη των παιδιών. Περαιτέρω, όπως παρατίθεται στην Ανακοίνωση της Επιτροπής, πάρα πολλά παιδιά εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν σοβαρές και τακτικές παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους. Τα παιδιά εξακολουθούν να είναι θύματα διαφόρων μορφών βίας: υφίστανται κοινωνικοοικονομικό αποκλεισμό και διακρίσεις, ιδίως λόγω φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, ή αναπηρίας, είτε αυτά τα χαρακτηριστικά αφορούν τα ίδια τα παιδιά είτε τους γονείς τους. Η πανδημία έχει επιδεινώσει τις υφιστάμενες προκλήσεις και ανισότητες και έχει δημιουργήσει νέες.

Το α' εξάμηνο του 2020 πραγματοποιήθηκε η πρώτη συνεδρίαση του Εθνικού Μηχανισμού υπό την προεδρία του Γενικού Γραμματέα Δικαιοσύνης και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για την επικαιροποίηση του κειμένου Εθνικού Σχεδίου Δράσης. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού αποτελεί μια εθνική στρατηγική που καλύπτει ένα ευρύ πεδίο της κυβερνητικής πολιτικής και διασφαλίζει τον διυπουργικό συντονισμό και τη συμβολή όλων των αρμόδιων φορέων στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των σχετικών δράσεων. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης, στηριζόμενο στο Σύνταγμα, την εθνική νομοθεσία, τις ευρωπαϊκές συνθήκες, τις οδηγίες εθνικών και διεθνών οργανισμών, ορίζει τους στόχους και τα χρονοδιαγράμματα για την προαγωγή και προστασία των Δικαιωμάτων των Παιδιών. Κατόπιν τούτων, συνιστά εθνική ανάγκη η κατάρτιση ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης που προστατεύει και θωρακίζει τα ατομικά, πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα των παιδιών.

Ως άξονες υψηλής προτεραιότητας του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού αναδεικνύονται οι εξής:

1. Καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας και των επιπτώσεων της στα παιδιά.
2. Δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά.
3. Προστασία των παιδιών στο πλαίσιο των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών.
4. Διασφάλιση του δικαιώματος των παιδιών στην υγεία.

5. Δικαιώματα των παιδιών στην εκπαίδευση.
6. Προστασία της οικογένειας και των παιδιών στην κοινότητα – αποϊδρυματοποίηση.
7. Οριζόντια δράση για τα δικαιώματα των παιδιών με αναπηρίες και διεθνής προώθηση των δικαιωμάτων του παιδιού.

Οι ανωτέρω άξονες συμβαδίζουν με αυτούς που προβλέπονται από τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, τις Συστάσεις της Επιτροπής των Η.Ε. για τα Δικαιώματα του Παιδιού, την Στρατηγική της Ε.Ε. για τα Δικαιώματα του Παιδιού και αφορούν στα ζητήματα προστασίας τους, τα οποία έχουν τονίσει και η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Ε.Ε.Δ.Α.), αλλά και ο Συνήγορος του Παιδιού.

Το σχέδιο δράσης περιλαμβάνει πληθώρα δράσεων τις οποίες το εκάστοτε υπουργείο καλείται να θεσμοθετήσει και να πραγματοποιήσει ώστε να επιτευχθούν οι παραπάνω κεντρικοί άξονες σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού.

2.8 Εθνικό Σχέδιο Δράσης Ισότητα Φύλων 2021-2025 (ΕΣΔΙΦ)

Η Ελλάδα από την πλευρά της ακολουθεί τους στρατηγικούς άξονες της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Ισότητα των Φύλων και τις επιταγές της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης), τα οποία αποτυπώνονται στο νέο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025.

Το νέο Εθνικό Σχέδιο Δράσης σχεδιάζεται σε μια περίοδο που έχει στιγματιστεί από τις επιπτώσεις που επέφερε η πανδημία του κορονοϊού. Το συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον κατέστησε απαραίτητη μια ουσιαστική πολιτική με την ταυτόχρονη ενσωμάτωση της οπτικής του φύλου, προκειμένου να εξασφαλιστούν συνθήκες σταθερότητας και ανάπτυξης για όλες και για όλους.

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025 οργανώνεται γύρω από **τέσσερις (4) Άξονες Προτεραιότητες**, ο καθένας εκ των οποίων επικεντρώνεται σε μια συγκεκριμένη θεματική διάσταση των πολιτικών ισότητας των φύλων. Η θεματική της πρόληψης και καταπολέμησης των στερεοτύπων και προκαταλήψεων ενσωματώνεται σε όλους τους άξονες καθώς οφείλει να λαμβάνεται υπόψη και να αναδεικνύεται σε όλες τις επιμέρους θεματικές πολιτικές και δράσεις. Ειδικότερα, οι θεματικοί άξονες είναι οι εξής:

Ο Άξονας Προτεραιότητας 1 «Πρόληψη και καταπολέμηση έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας» επικεντρώνεται σε μέτρα για την προστασία των γυναικών από την άσκηση κάθε μορφής βίας, την επιμόρφωση και κατάρτιση των στελεχών των αρμόδιων αρχών, την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εμπλεκόμενων μερών και του κοινού και διέπεται από τις αρχές και τις κατευθύνσεις της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης.

Ο Άξονας Προτεραιότητας 2 «Ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας» σχετίζεται με την μείωση του χάσματος των ανισοτήτων στον τομέα της εργασίας, όσον αφορά την απασχόληση και τον επαγγελματικό διαχωρισμό, τις αμοιβές και τις διακρίσεις λόγω της μητρότητας και της φροντίδας των παιδιών με παρεμβάσεις που ξεκινούν από την εκπαίδευση και επεκτείνονται στην κατάρτιση, την επιμόρφωση και τη δια βίου μάθηση, αλλά και σε δράσεις με στόχο την εναρμόνιση της επαγγελματικής και της προσωπικής και οικογενειακής ζωής.

Ο Άξονας Προτεραιότητας 3 «Ισότιμη συμμετοχή γυναικών σε θέσεις λήψης αποφάσεων/ ηγετικούς ρόλους» επικεντρώνεται στην ενίσχυση της παρουσίας των γυναικών σε θέσεις εξουσίας και της εκπροσώπησης στην πολιτική και κοινωνική ζωή, στην εντονότερη συμμετοχή τους στα κοινά και την ενδυνάμωση των κοριτσιών μέσα από

την εκπαίδευση και την ενημέρωση και την ανάδειξη προτύπων επιτυχημένων γυναικών από έχουν αναπτύξει δραστηριότητα και έχουν διακριθεί σε όλους τους τομείς.

Κάθε άξονας εξειδικεύεται σε περαιτέρω στόχους όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Άξονας	Στόχος
1: Πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας	1.1 Εφαρμογή προβλέψεων Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης (N.4531/2018)
	1.2 Καταπολέμηση της βίας στην εργασία
	1.3 Ενίσχυση και αναβάθμιση του Δικτύου δομών για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών
	1.4 Καταπολέμηση άλλων μορφών βίας
2: Ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας	2.1 Ενίσχυση της γυναικείας απασχόλησης
	2.2 Συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής
	2.3 Μείωση του έμφυλου μισθολογικού και συνταξιοδοτικού χάσματος
	2.4 Προώθηση γυναικείας επιχειρηματικότητας
	2.5 Ενίσχυση της εκπαίδευσης και κατάρτισης γυναικών και κοριτσιών στην έρευνα και την τεχνολογία
3: Ισότιμη συμμετοχή γυναικών σε θέσεις λήψης αποφάσεων/ηγετικούς ρόλους	3.1 Αύξηση του αριθμού των γυναικών στην πολιτική
	3.2 Αύξηση του αριθμού των γυναικών σε θέσεις ευθύνης στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα
	3.3 Ενίσχυση εκπαίδευσης και κατάρτισης κοριτσιών και γυναικών για ανάληψη ηγετικών ρόλων
4: Ενσωμάτωση διάστασης του φύλου σε τομεακές πολιτικές	4.1 Ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε όλες τις πολιτικές (gendermainstreaming)
	4.2 Ενίσχυση της διατομεακής αντιμετώπισης των θεμάτων ισότητας των φύλων
	4.3 Βελτίωση θέσης γυναικών που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις και άρση του κοινωνικού αποκλεισμού τους
	4.4 Προώθηση της ισότητας των φύλων στην εκπαίδευση – επιστήμη – έρευνα
	4.5 Προώθηση της ισότητας των φύλων στην υγεία
	4.6 Προώθηση της ισότητας των φύλων στον αθλητισμό
	4.7 Προώθηση της ισότητας των φύλων στον πολιτισμό - MIMÉ
	4.8 Ενίσχυση στατιστικών στοιχείων, ερευνών και πρόσβασης στην γνώση υπό την οπτική του φύλου

Πίνακας 1 - Άξονες και στόχοι του Εθνικού Σχεδίου Δράσης Ισότητα Φύλων 2021-2025 [Πηγή: ΕΣΔΙΦ 2021-2025]

Ο Άξονας Προτεραιότητας 4 «Ενσωμάτωση διάστασης φύλου σε τομεακές πολιτικές» αφορά στην ενσωμάτωση της οπτικής του φύλου σε όλες τις διαστάσεις των τομεακών

πολιτικών, όπου απαιτείται στενή συνεργασία με συναρμόδια υπουργεία, δημόσιους φορείς και την τοπική αυτοδιοίκηση. Μέσω αυτού του άξονα, γίνεται προσπάθεια για την προώθηση της ισότητας των φύλων στους προϋπολογισμούς και τον σχεδιασμό πολιτικών, σε ειδικές ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και πληθυσμούς, στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας, του αθλητισμού, του πολιτισμού, των ΜΜΕ. Επιπρόσθετα, ο εν λόγω άξονας περιλαμβάνει την ενίσχυση της παραγωγής στατιστικών στοιχείων και ερευνών υπό το πρίσμα του φύλου για την υποστήριξη της παρακολούθησης, του σχεδιασμού και της εξειδίκευσης δράσεων προώθησης της ισότητας των φύλων.

Γίνεται φανερό ότι η οριζόντια ενσωμάτωση της οπτικής του φύλου στις τομεακές πολιτικές και στην πολυεπίπεδη διακυβέρνηση αποτελεί βασικό μέσο για την προώθηση της ισότητας και την αντιμετώπιση πολλαπλών και παγιωμένων διακρίσεων.

Συνολικά, και παράλληλα με τον άξονα προτεραιότητας (4), οι δράσεις του ΕΣΔΙΦ εστιάζουν, μεταξύ άλλων, στην ενίσχυση της πρόσβασης των γυναικών στην αγορά εργασίας, την ενίσχυση της θέσης τους στο πολιτικό και κοινωνικό γίνεσθαι της χώρας, την ίση μεταχείριση των γυναικών, τη διασφάλιση ίσων προοπτικών σε θέσεις ευθύνης, τη μείωση του έμφυλου μισθολογικού χάσματος, τη βελτίωση της πρόσβασης στην προσχολική φροντίδα και την ισορροπία μεταξύ του εργασιακού και προσωπικού τους βίου, την προώθηση της γυναικείας επιχειρηματικότητας, την ένταξή τους στην αγορά εργασίας, την ενίσχυση της εκπαίδευσης και κατάρτισης γυναικών και κοριτσιών, καθώς και την ευαισθητοποίηση και προώθηση δράσεων για την εξάλειψη στερεοτύπων και βίας κατά των γυναικών.

Η καταπολέμηση των έμφυλων διακρίσεων και των στερεοτύπων σε όλες τις εκφάνσεις του βίου και των δημόσιων πολιτικών καθίσταται επιτακτική για τη βελτίωση της θέσης, αλλά και της ζωής των ανθρώπων και ειδικότερα των γυναικών. Οι σχετικές θεματικές δράσεις απαιτούν την ενσωμάτωση της οπτικής του φύλου σε όλους τους τομείς της ζωής, (π.χ. στην πολιτική, κοινωνική, προσωπική και επαγγελματική), στοχευμένη και αποτελεσματική διακυβέρνηση για τα θέματα της ισότητας με οριζόντιες και κάθετες συνεργασίες, καθώς και διοργάνωση περισσότερων ενημερωτικών σεμιναρίων και ενεργειών που έχουν ως κύριο σκοπό την ευαισθητοποίηση των ατόμων και της κοινωνίας γύρω από την ισότητα των φύλων.

Το ΕΣΔΙΦ αποτελεί ένα δυναμικό κείμενο, το οποίο θα μπορεί να αναθεωρείται κάθε χρόνο. Για την καλύτερη εφαρμογή και παρακολούθηση των έργων και των δράσεων που θα υλοποιηθούν τόσο από τη Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων (ΓΓΔΟΠΙΦ), όσο και από τους εμπλεκόμενους κυβερνητικούς και κοινωνικούς φορείς, προτείνεται ένα συγκεκριμένο σχήμα επίβλεψης που θα λειτουργεί σε κεντρικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Στο πλαίσιο της παρακολούθησης του ΕΣΔΙΦ προωθείται η δημιουργία πλατφόρμας επικοινωνίας, η οποία έχει σκοπό την ανάδειξη πρωτοβουλιών και δράσεων που συμβάλλουν στην προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων και έχουν θετικό αντίκτυπο στα μέλη των τοπικών κοινωνιών που επιθυμούν είτε απλώς να ενημερωθούν είτε να κάνουν χρήση των συμβουλευτικών και υποστηρικτικών υπηρεσιών του Δικτύου Δομών της ΓΓΔΟΠΙΦ. Ακόμη, η παρακολούθηση για την αξιολόγηση και την εφαρμογή των υφιστάμενων πολιτικών ισότητας θα γίνεται και σε θεσμικό επίπεδο, στο πλαίσιο του Εθνικού Συμβουλίου Ισότητας Φύλων (ΕΣΙΦ).

Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην παρακολούθηση του νέου ΕΣΔΙΦ έχει το Παρατηρητήριο για την Ισότητα των Φύλων. Για την καλύτερη λειτουργία του Παρατηρητηρίου έχει ήδη προβλεφθεί η αναβάθμιση του πληροφοριακού συστήματος, καθώς υπάρχει ανάγκη περαιτέρω εμπλουτισμού των στοιχείων που τηρούνται και των δεικτών που παρακολουθούνται σε ετήσια βάση. Η ανάγκη αυτή προκύπτει τόσο από τις επιταγές της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, όσο και από την διεύρυνση της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου σε όλες τις τομεακές πολιτικές σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Τέλος, προβλέπεται η δημιουργία εσωτερικής βάσης δεδομένων (πλατφόρμας) για την παρακολούθηση της προόδου των υλοποιούμενων έργων και του επιχειρησιακού σχεδίου του ΕΣΔΙΦ.

Το Κέντρο Μελετών Πολιτικής για το Φύλο και την Ισότητα (ΚΕΜΕΦΙ) διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση και παρακολούθηση των πολιτικών Ισότητας των Φύλων, καθώς προωθεί την έρευνα και παρέχει υπηρεσίες συμβουλευτικής, κατάρτισης, διαβούλευσης και έρευνας που σχετίζονται με την αναζήτηση πτυχών της ισότητας σε όλες τις εκφάνσεις της πολιτικής, αναφορικά με το φύλο αλλά και τις διάφορες μορφές πολιτιστικής και κοινωνικής συνύπαρξης. Επίσης, επικεντρώνεται σε ζητήματα δημόσιων πολιτικών και ενθαρρύνει την καινοτόμο διερεύνηση και διάχυση των γνώσεων, προωθώντας παράλληλα την έννοια της «Πολιτικής Ευαισθητοποίησης για Όλους» («Policy Awareness For All»), μια έννοια – πυξίδα για τις μελέτες ισότητας των φύλων.

Οι κύριοι στόχοι του συνοψίζονται αφενός στον εντοπισμό καθώς και την αποτίμηση των κενών και των ορίων των εφαρμοσμένων λύσεων στο πεδίο των δημόσιων πολιτικών και αφετέρου στην επεξεργασία και την εισήγηση καινοτόμων προσεγγίσεων. Ένας επιπρόσθετος στόχος του Κέντρου αφορά στη διερεύνηση του αντίκτυπου της πανδημίας COVID-19 στην ισότητα, τη συμμετοχή και την πρόσβαση στη χάραξη πολιτικής.

Το ΚΕΜΕΦΙ ενθαρρύνει τον κοινωνικό διάλογο, όπως επίσης, δράσεις και προγράμματα για την αντιμετώπιση πρακτικών προβλημάτων, αλλά και θεσμικών κενών. Επιπλέον, συνεργάζεται με άλλα ερευνητικά και συμβουλευτικά ιδρύματα, επιχειρήσεις, μη

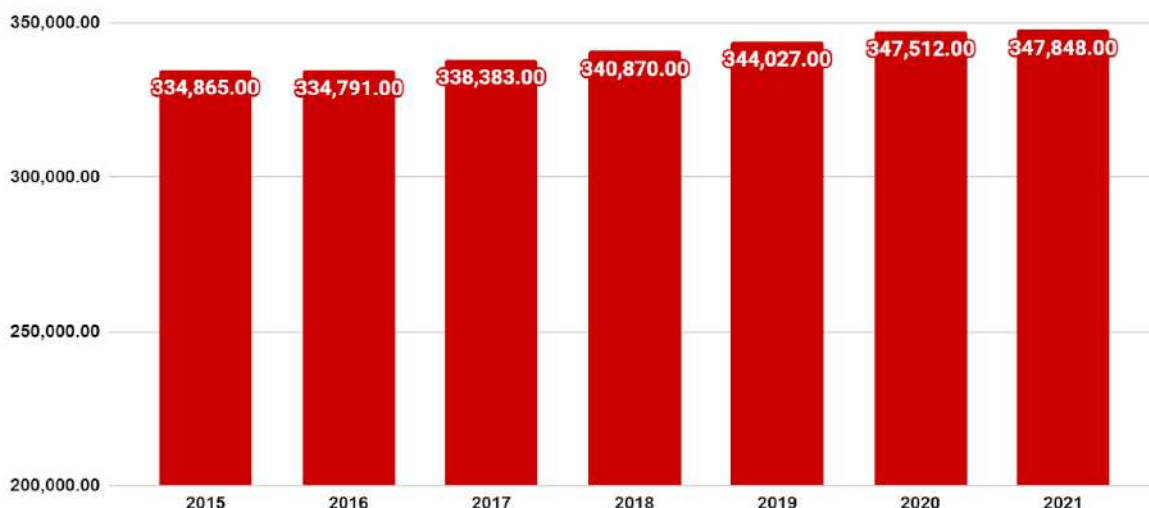
κυβερνητικές οργανώσεις, δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς, φορείς και δημόσιες αρχές, στοχεύοντας ταυτόχρονα στη δημόσια ευαισθητοποίηση.

Απαιτείται συντονισμένη προσπάθεια από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς για την ενσωμάτωση της διάστασης της ισότητας των φύλων στις δημόσιες πολιτικές, προκειμένου να αναπτυχθούν έργα και δράσεις με σκοπό την επίτευξη της ουσιαστικής ισότητας και κατ' επέκταση τη βελτίωση της επίδοσης της χώρας μας στον ετήσιο Δείκτη Ισότητας των Φύλων του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου για την Ισότητα των Φύλων (EIGE).

3. Συνθήκες εισοδήματος και διαβίωσης στην Περιφέρεια

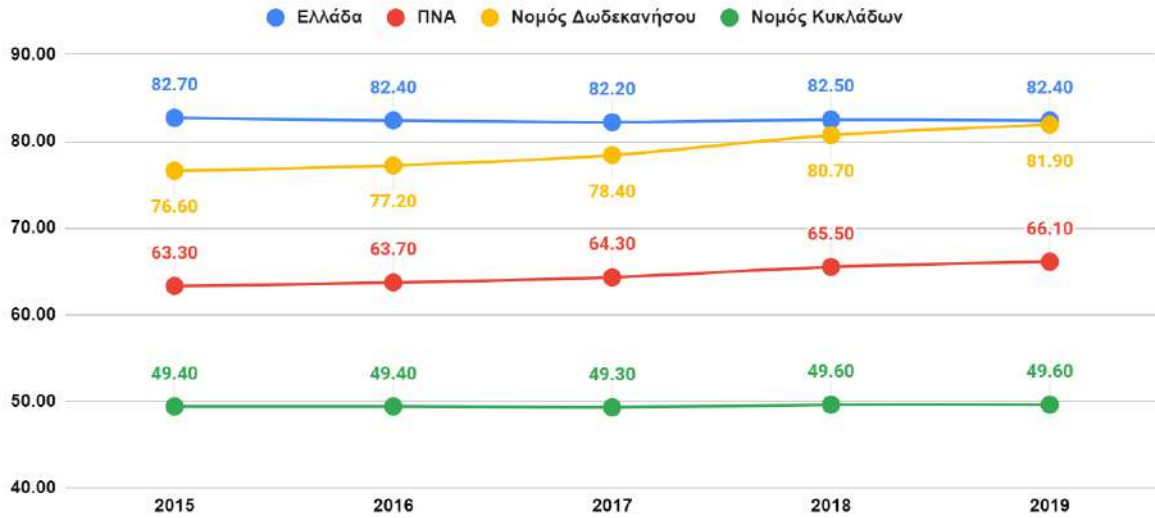
3.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (ΠΝΑ) παρουσιάζει μικρή αλλά σταθερή αύξηση του πληθυσμού της από το 2015 και παραμένει η ένατη σε πληθυσμό Περιφέρεια της Ελλάδας με 347.848 κατοίκους το 2021 (EUROSTAT) [Γράφημα 3], ενώ παρόμοια τάση παρουσιάζει η πυκνότητα του πληθυσμού της, η οποία παραμένει χαμηλότερη τόσο από τον εθνικό όσο και τον μέσο όρο της ΕΕ [Γράφημα 4]. Σε επίπεδο Νομού, ο Νομός Δωδεκανήσου είναι σχεδόν κατά το διπλάσιο περισσότερο πυκνός σε πληθυσμό από τον Νομό Κυκλάδων, και προσεγγίζει τον εθνικό δείκτη, καθώς σε αυτόν βρίσκεται το μεγαλύτερο αστικό κέντρο της Περιφέρειας, αυτό της πόλης της Ρόδου.



Γράφημα 3 - Εξέλιξη πληθυσμού ΠΝΑ 2015-2021 [Πηγή: EUROSTAT]

Ο δείκτης της **φυσικής μεταβολής** του πληθυσμού της Περιφέρειας παρουσιάζει έντονες διαχρονικές διακυμάνσεις κατά την πενταετία 2015-2019, ωστόσο διατηρείται σε σταθερά υψηλά επίπεδα και σε κάθε περίπτωση άνω του εθνικού δείκτη ο οποίος κινείται σε αρνητική τάση (-3,9 για το έτος 2019) αντανακλώντας θετικές οικονομικές προοπτικές [Γράφημα 5].

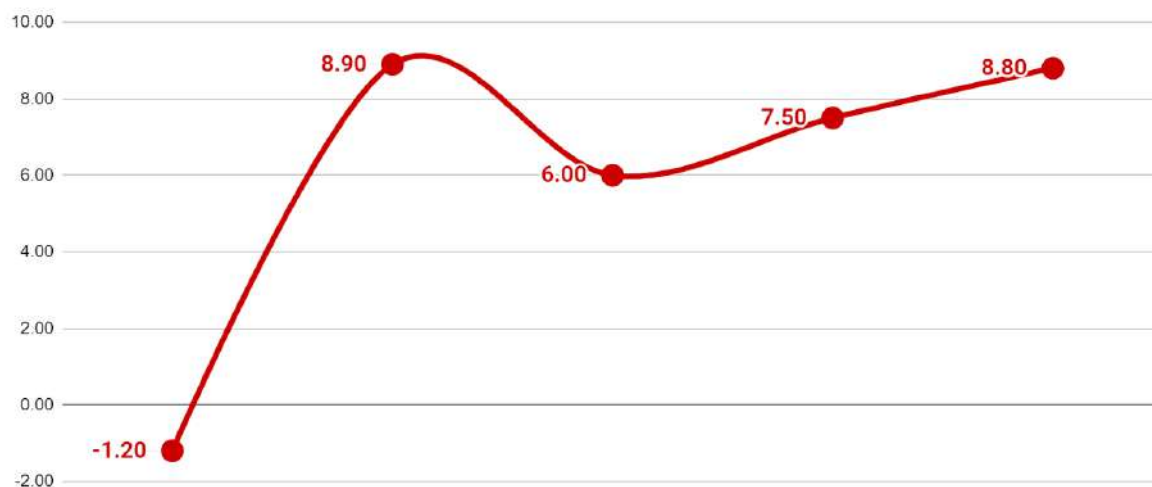


Γράφημα 4 - Πυκνότητα πληθυσμού (κάτοικοι/km²) Ελλάδας, ΠΝΑ, Νομών Δωδεκανήσου και Κυκλάδων 2015-2019 [Πηγή: EUROSTAT]



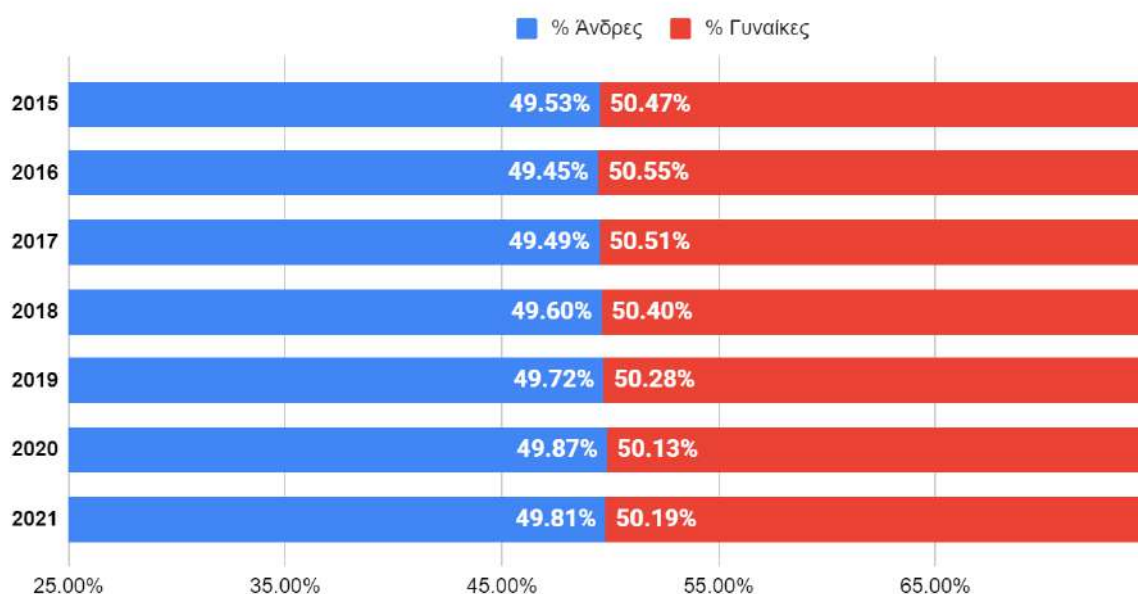
Γράφημα 5 - Φυσική μεταβολή πληθυσμού ανά 1000 άτομα στην ΠΝΑ, 2015-2019 [Πηγή: EUROSTAT]

Τέλος, ο δείκτης καθαρής μετανάστευσης για την περιοχή του Νοτίου Αιγαίου, είναι πολύ υψηλός και βρίσκεται στο 8,8 κατά το 2019, στην 2η θέση μεταξύ των ελληνικών περιφερειών. Η αρνητική τάση του δείκτη μέχρι και το 2015 έχει αναστραφεί με σημαντικό ρυθμό, αποτυπώνοντας καθαρές πληθυσμιακές εισροές γεγονός που αντανακλά μια σχετικά καλύτερη οικονομική απόδοση [Γράφημα 6].



Γράφημα 6 - Καθαρή μετανάστευση με στατιστική αναπροσαρμογή ανά 1000 άτομα στην ΠΝΑ, 2015-2019 [Πηγή: EUROSTAT]

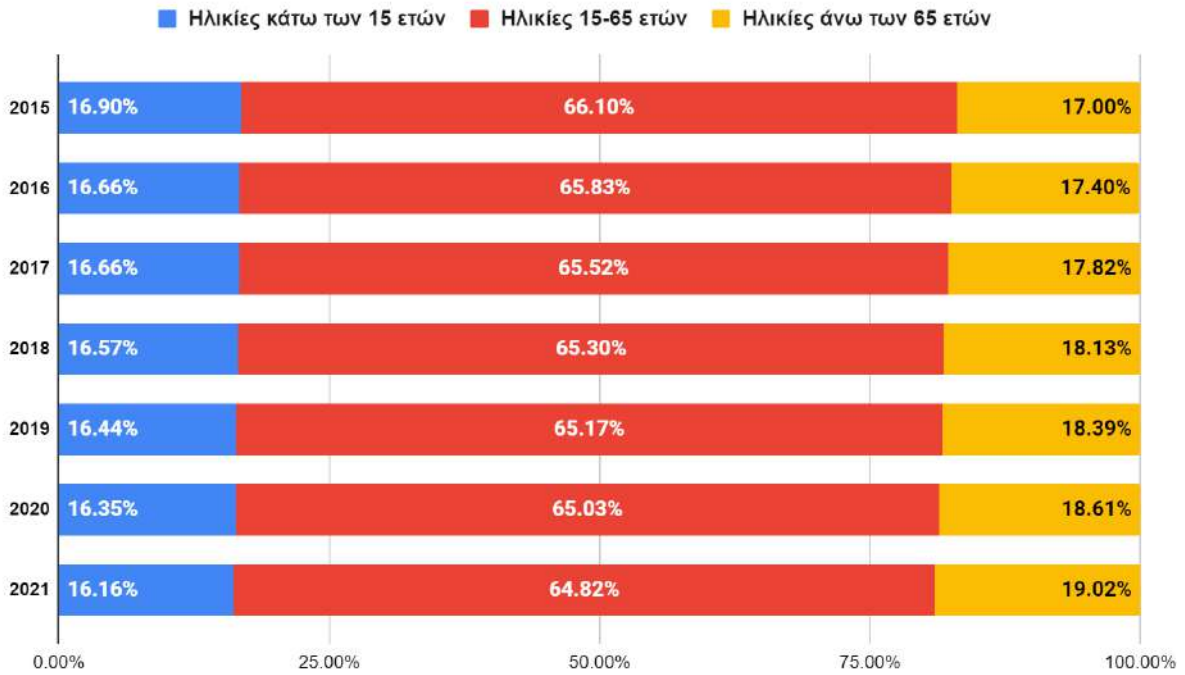
Το ποσοστό των γυναικών επί του συνολικού πληθυσμού παραμένει διαχρονικά ελάχιστα υψηλότερο εκείνου των ανδρών, όπως φαίνεται παρακάτω:



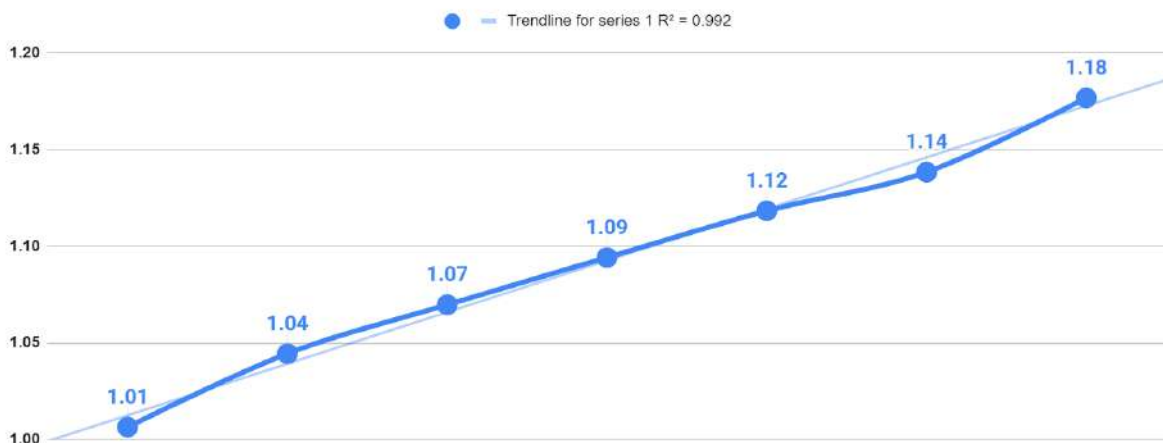
Γράφημα 7 - Ποσοστιαία κατανομή πληθυσμού ανά φύλο, ΠΝΑ, 2015-2021 [Πηγή: EUROSTAT]

Το μερίδιο του πληθυσμού της ΠΝΑ άνω των 65 ετών είναι χαμηλότερο σε σχέση με αυτό της Ελλάδας ή της ΕΕ, αλλά έχει αυξητική τάση, τη στιγμή που το μερίδιο του πληθυσμού

σε παραγωγική ηλικία καθώς και το αντίστοιχο των παιδιών κάτω των 15 ετών μειώνεται αργά [Γράφημα 8]. Η σταδιακή γήρανση του πληθυσμού αποτυπώνεται και στη σταθερή αύξηση του σχετικού δείκτη [Γράφημα 9].

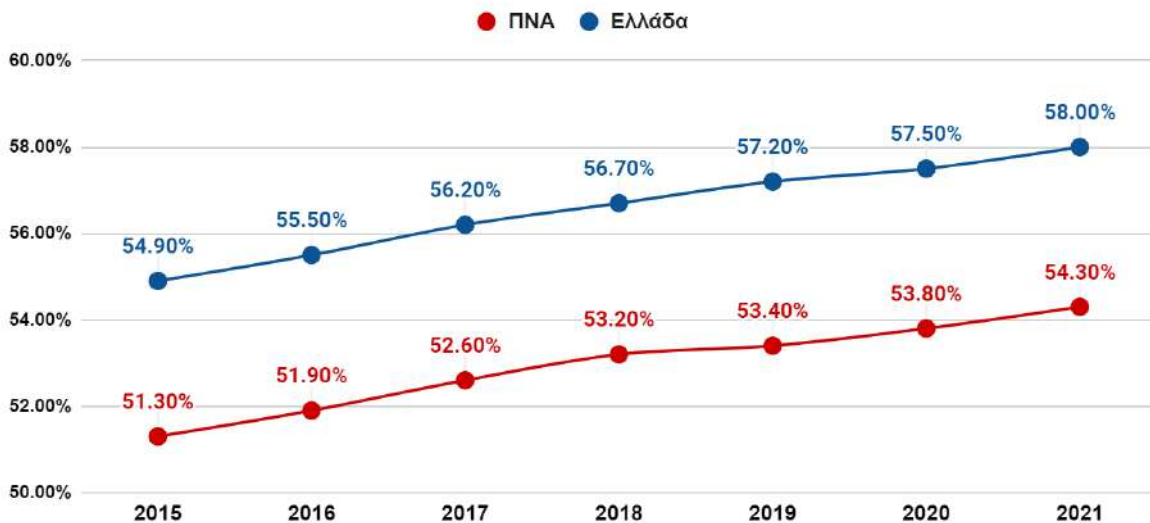


Γράφημα 8 - Ποσοστιαία κατανομή πληθυσμού ανά ηλικιακή ομάδα, ΠΝΑ, 2015-2021 [Πηγή: EUROSTAT]



Γράφημα 9 - Δείκτης Γήρανσης πληθυσμού ΠΝΑ, 2015-2021 [Πηγή: EUROSTAT]

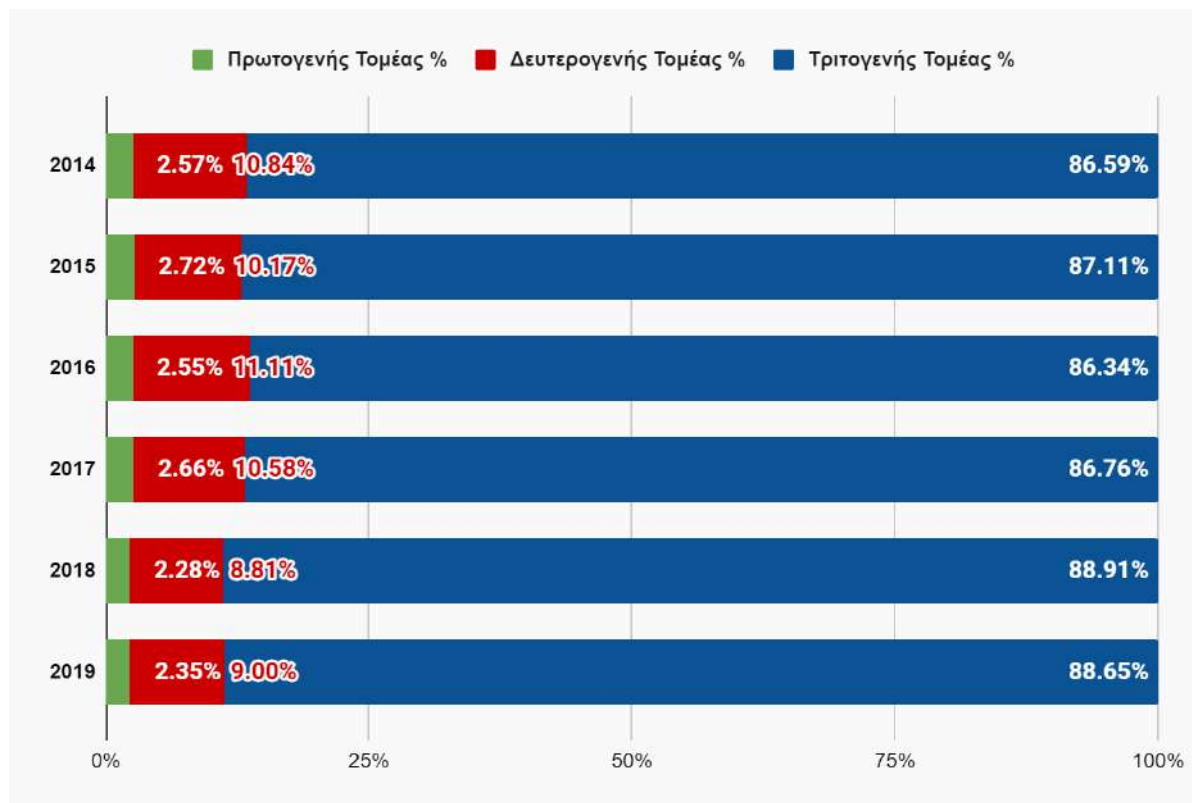
Ωστόσο, η γήρανση του πληθυσμού, παρότι επιβεβαιώνεται και από τη σταθερά αυξητική τάση του δείκτη εξαρτημένων ατόμων² (ηλικίας κάτω των 15 και άνω των 65) το χρονικό διάστημα 2015-2021, παρόλα αυτά η τιμή (του δείκτη) παραμένει κατά τέσσερις περίπου μονάδες χαμηλότερη από την αντίστοιχη τιμή του εθνικού δείκτη, όπως φαίνεται στο Γράφημα 10. Η άμβλυση του δείκτη εξαρτημένων ατόμων εκτιμάται ότι μπορεί να σχετίζεται με την καθαρή εισροή (εσωτερικής και εξωτερικής) μετανάστευσης στην οικεία Περιφέρεια.



Γράφημα 10 - Δείκτης εξάρτησης πληθυσμού Ελλάδας και ΠΝΑ, 2015-2021 [Πηγή: EUROSTAT]

² Ο δείκτης εξάρτησης (dependency ratio) είναι ένα κλάσμα που στον αριθμητή έχει το πλήθος των ατόμων που έχουν ηλικία κάτω από 15 ετών και πάνω από 64, δηλαδή τα άτομα που θεωρούνται εξαρτώμενα μέλη, και στον παρονομαστή έχει το πλήθος των ατόμων που θεωρούνται ότι είναι σε κατάλληλη ηλικία να εργαστούν και να ενταχθούν στο εργατικό δυναμικό της χώρας, από 15 ετών μέχρι 64 ετών, δηλαδή τα λεγόμενα «παραγωγικά μέλη». Συνοπτικά, μπορούμε να πούμε πως ο δείκτης εξάρτησης είναι ο αριθμός των εξαρτώμενων μελών που αντιστοιχεί στα παραγωγικά μέλη μιας κοινωνίας. Για παράδειγμα, ένας δείκτης εξάρτησης 50%, σημαίνει ότι ανά 100 παραγωγικά μέλη αντιστοιχούν 50 εξαρτώμενα μέλη.

3.2. Παραγωγή και οικονομικά χαρακτηριστικά



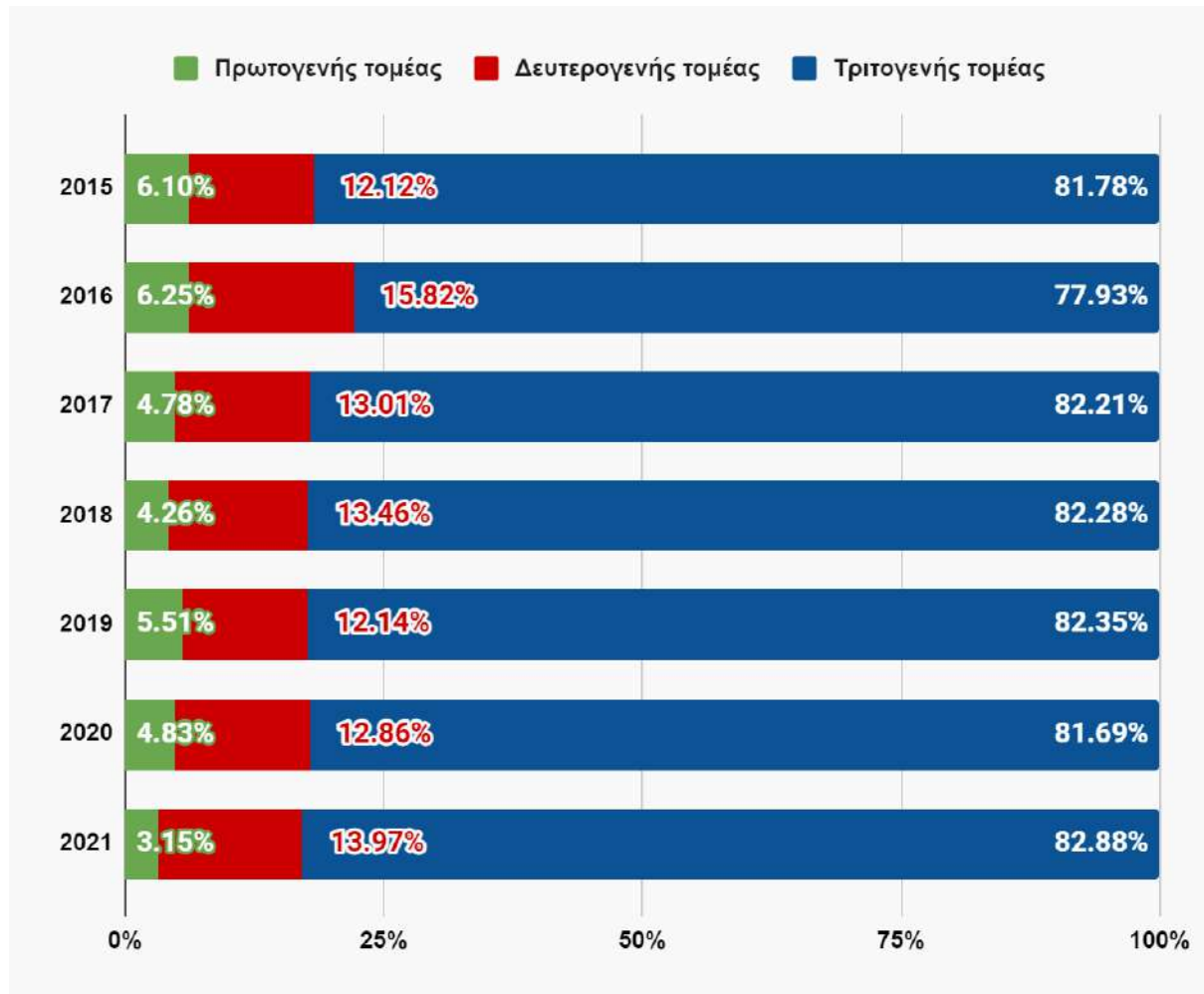
Γράφημα 11 - Διαχρονική εξέλιξη της συμμετοχής ανά τομέα παραγωγής στην συνολική ΑΠΑ της Περιφέρειας, 2014-2019 [Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ]

Ο παράκτιος και θαλάσσιος τουρισμός παραμένει η σημαντικότερη οικονομική δραστηριότητα της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Η τάση εξάρτησης της περιφερειακής οικονομίας της ΠΝΑ σε επίπεδο εισοδήματος και απασχόλησης από τον τριτογενή τομέα και ιδιαίτερα δε τον τουρισμό είναι διαχρονική και έχει πλέον αποκτήσει δομικά χαρακτηριστικά. Παρότι τα σχετικά δεδομένα τομεακής παραγωγής της περιόδου 2020-2021, οπότε η υγειονομική κρίση ενδέχεται να επηρέασε την τομεακή κατανομή παραγωγής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας, δεν είναι άμεσα διαθέσιμα, εν τούτοις η τάση συρρίκνωσης της πρωτογενούς παραγωγής (γεωργία-αλιεία) και της δευτερογενούς (μεταποίηση-κατασκευές) παραγωγής καθώς και των αντίστοιχων μεριδίων απασχόλησης συνεχίστηκε κατά την περίοδο 2018-2019.

Το 2019 παρατηρείται μικρή αναστροφή της τάσης στην παραγωγή όσο και στην απασχόληση το 2020 κατά την κορύφωση της υγειονομικής κρίσης, ωστόσο το έτος 2021 η

τάση επέκτασης του τριτογενούς τομέα στο μερίδιο επί της συνολικής απασχόλησης ανακάμπτει.

Στα Γραφήματα 11-12 εμφανίζονται τα επικαιροποιημένα δεδομένα εισοδήματος και απασχόλησης ανά τομέα δραστηριότητας για τα έτη για τα οποία διαθέτουμε αξιόπιστα στοιχεία.



Γράφημα 12 - Ποσοστό ανά τομέα παραγωγής επί των απασχολούμενων στην ΠΝΑ, 2015-2021
[Πηγή: EUROSTAT]

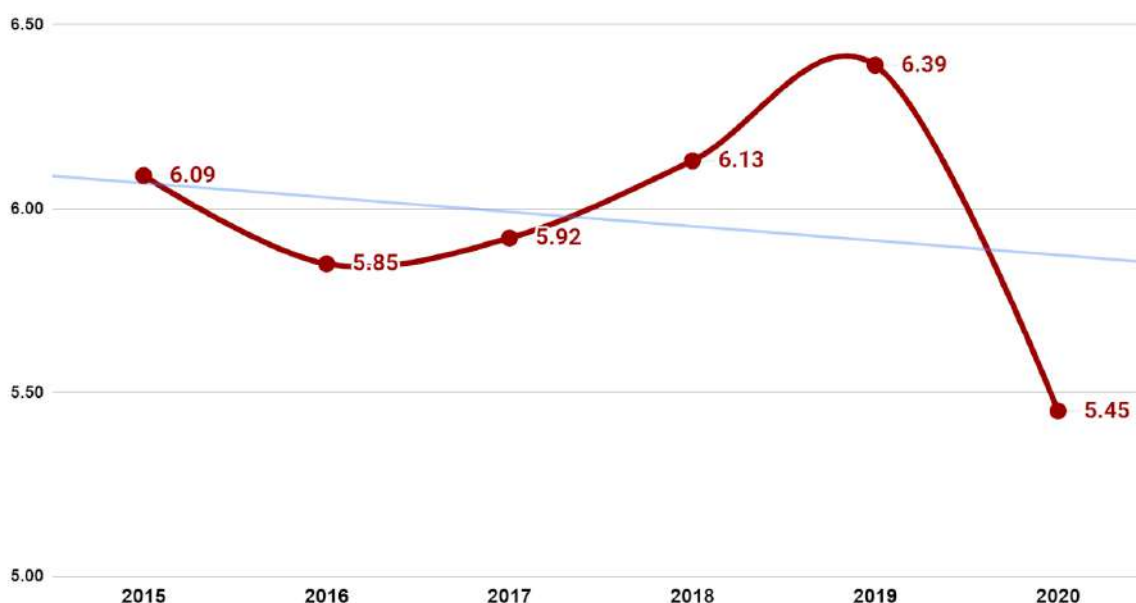
Η ΠΝΑ αντιπροσωπεύει το 3,49% του σχηματισμού της συνολικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας³ της χώρας κατά το έτος 2019 και είναι 9η στην κατάταξη μεταξύ των

³ Η Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία, γνωστή με το ακρωνύμιο ΑΠΑ (GVA), είναι ένα μακροοικονομικό μέγεθος που μετρά τη συνολική αξία που δημιουργείται από έναν τομέα, χώρα ή περιοχή. Δηλαδή, η αξία του συνόλου αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε μια χώρα για μια χρονική περίοδο, με έκπτωση έμμεσων φόρων και ενδιάμεση κατανάλωση.

Περιφερειών. Η αναλογία της συνεισφοράς των Δωδεκανήσων έναντι των Κυκλάδων στην συνολική ΑΠΑ της ΠΝΑ κυμαίνεται διαχρονικά στο 55-45%.

Η εξέλιξη του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (**ΑΕΠ**) της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου αποτυπώνεται στο Γράφημα 13. Ενώ από το 2016 παρατηρείται μια τάση ανάκαμψης από την ύφεση της χρηματοπιστωτικής κρίσης, το 2020 καταγράφονται σοβαρές απώλειες περίπου 0,8 δις λόγω της νέας οικονομικής κρίσης που αναμένεται από τις επιπτώσεις της πανδημίας του COVID-19 και της σοβαρής επίπτωσης στη δραστηριότητα των καίριων οικονομικών κλάδων της ΠΝΑ, του τουρισμού και της εστίασης. Η ανάλυση που ακολουθεί δείχνει ότι η εύθραυστη πορεία ανάκαμψης της ΠΝΑ έπειτα από την οικονομική κρίση της δεκαετίας του 2010, ανατράπηκε από την οικονομική κρίση που συνόδεψε την πανδημία, ενώ η οικονομία της επλήγει περισσότερο από κάθε άλλη Περιφέρεια της χώρας, κυρίως λόγω της εξάρτησής της από τον τουρισμό.

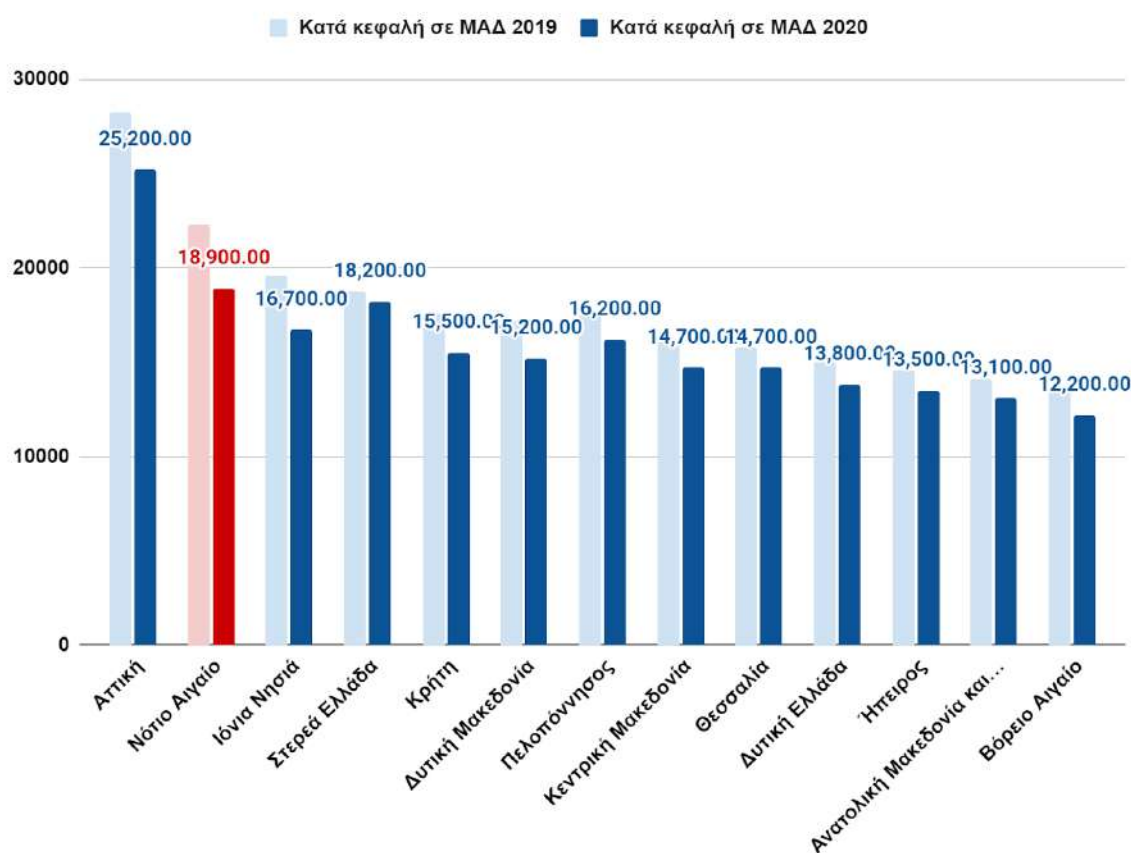
Η κάμψη του ΑΕΠ σε συνδυασμό και με άλλα κριτήρια είχε σαν συνέπεια στη νέα προγραμματική περίοδο η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου να κατατάσσεται πλέον μεταξύ των μεταβατικών περιφερειών στην Ευρώπη.



Γράφημα 13 - Εξέλιξη ΑΕΠ ΠΝΑ (σε δις. €, τρέχουσες τιμές) 2015-2020 [Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή]

Ακόμα κι έτσι με βάση το κκ. ΑΕΠ σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ) του έτους 2020, η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου παραμένει στη 2η θέση μεταξύ των 13 Περιφερειών της χώρας (με πρώτη την Περιφέρεια Αττικής)⁴. Ωστόσο η απώλεια αγοραστικής δύναμης της ΠΝΑ έφτασε μέσα σε ένα έτος τα 3.400 Ευρώ και βρίσκεται πλέον στα 18.900 Ευρώ κατά 28,68% λιγότερο σε σχέση με το υψηλό των 26.500 του 2008 [Γράφημα 14].

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ΜΑΔ αποτελεί και το κριτήριο κατάταξης των Περιφερειών, με βάση το οποίο η ΠΝΑ κατατάσσεται στην επενδυτική πολιτική συνοχής της ΕΕ. Η ΠΝΑ κατατάσσεται πλέον στις περιφέρειες σε μετάβαση (ΑΕΠ 75 % – 90 % του μέσου όρου της ΕΕ-27), ενώ, όπως βλέπουμε στο Γράφημα 13, έπειτα από τη σοβαρή ύφεση του 2020, το ΑΕΠ κατά κεφαλή της ΠΝΑ σε ΜΑΔ βρίσκεται στο 63% του μέσου όρου ΕΕ-27, στο επίπεδο των λιγότερο ανεπτυγμένων Περιφερειών.



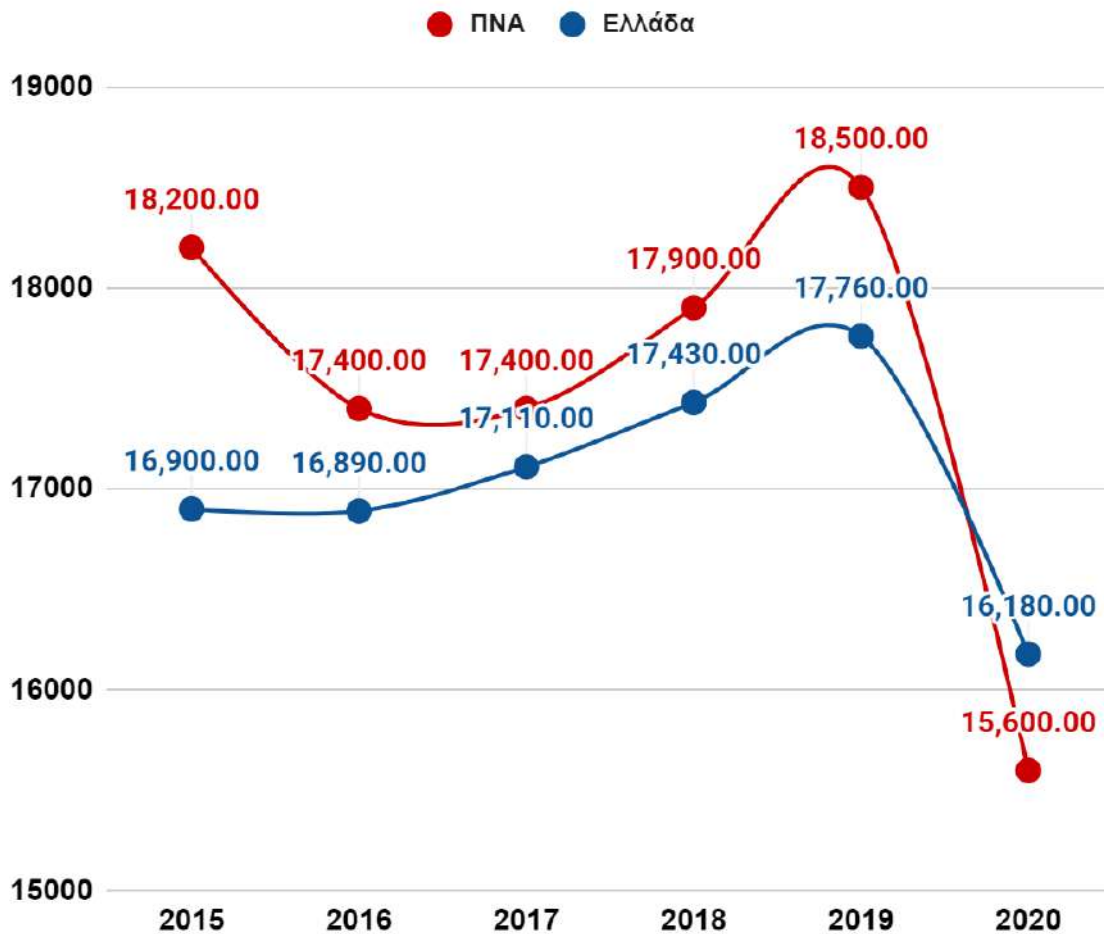
Γράφημα 14 - Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ΜΑΔ της ΠΝΑ σε σχέση με τις άλλες Περιφέρειες της χώρας, 2019-2020 (σε €) [Πηγή: EUROSTAT]

⁴ Η Μονάδα Αγοραστικής Δύναμης αποτελεί μία μεθοδολογία αντιστοίχισης οικονομικών μεγεθών, όπως το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, οι μισθοί κτλ, μεταξύ διαφορετικών χωρών, λαμβάνοντας υπόψη παράγοντες όπως οι συναλλαγματικές διαφορές, οι τιμές των προϊόντων, κ.α.



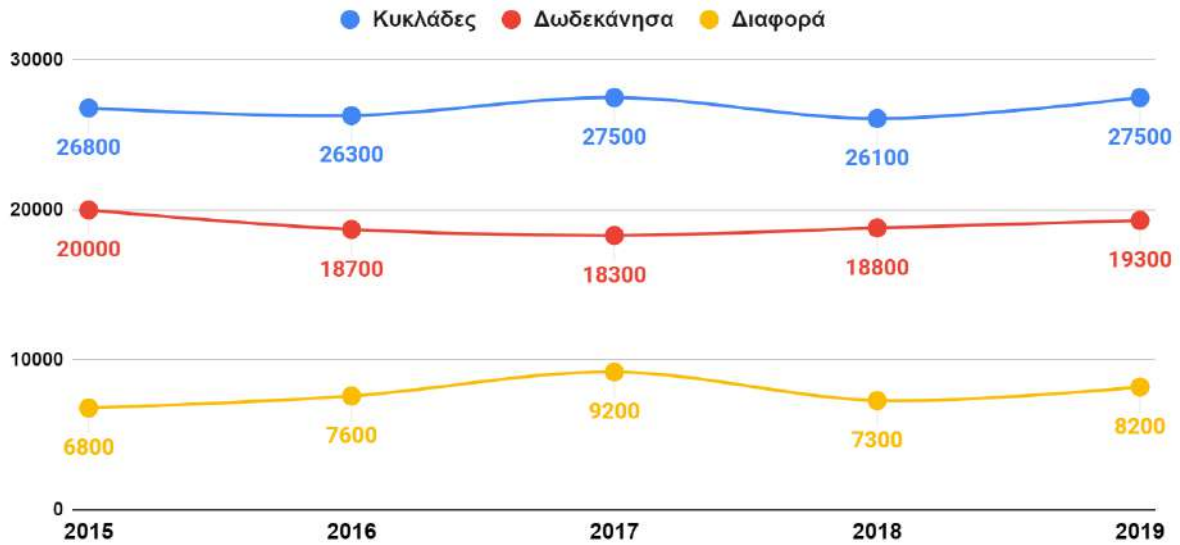
Γράφημα 15 - Εξέλιξη ΑΕΠ κατά κεφαλή ΠΝΑ σε ΜΑΔ (ως % του μέσου όρου ΕΕ-27), 2015-2020
[Πηγή: EUROSTAT]

Η ίδια εικόνα παρατηρείται και στην πορεία του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (εισόδημα νοικοκυριών) της Περιφέρειας σε τρέχουσες τιμές (Ευρώ). Ειδικότερα σε σχέση με τον εθνικό δείκτη παρατηρούμε πως για πρώτη φορά την τελευταία δεκαπενταετία, το εισόδημα στην ΠΝΑ υπολείπεται του εθνικού μέσου όρου [Γράφημα 16].



Γράφημα 16 - Εξέλιξη κατά κεφαλήν εισοδήματος Νοικοκυριών σε Ευρώ σε ΠΝΑ και Ελλάδα, 2015-2020, [Πηγή: EUROSTAT]

Οι Κυκλάδες, καθ' όλη τη διάρκεια της πενταετίας 2015-2019 είχαν σταθερά υψηλότερο κκ ΑΕΠ σε ΜΑΔ από τα Δωδεκάνησα, με μία διαφορά η οποία κυμάνθηκε, κατά μέσο όρο στα 7.820 Ευρώ, αυξημένο σε σχέση με εκείνον των 6.400 Ευρώ της εξαετίας 2011-2016. Οι δύο Νομοί εμφανίζουν τάσεις έντασης της μεταξύ τους απόκλισης σε εισόδημα κατά κεφαλή εις βάρος των Δωδεκανήσων που εμφανίζονται πλέον ευάλωτα σε εξωγενείς κρίσεις. Στις Κυκλάδες ωστόσο διαμορφώνεται ασταθές περιβάλλον ως αναφορά το εισόδημα το οποίο παρουσιάζει περιοδικές διακυμάνσεις [Γράφημα 17].

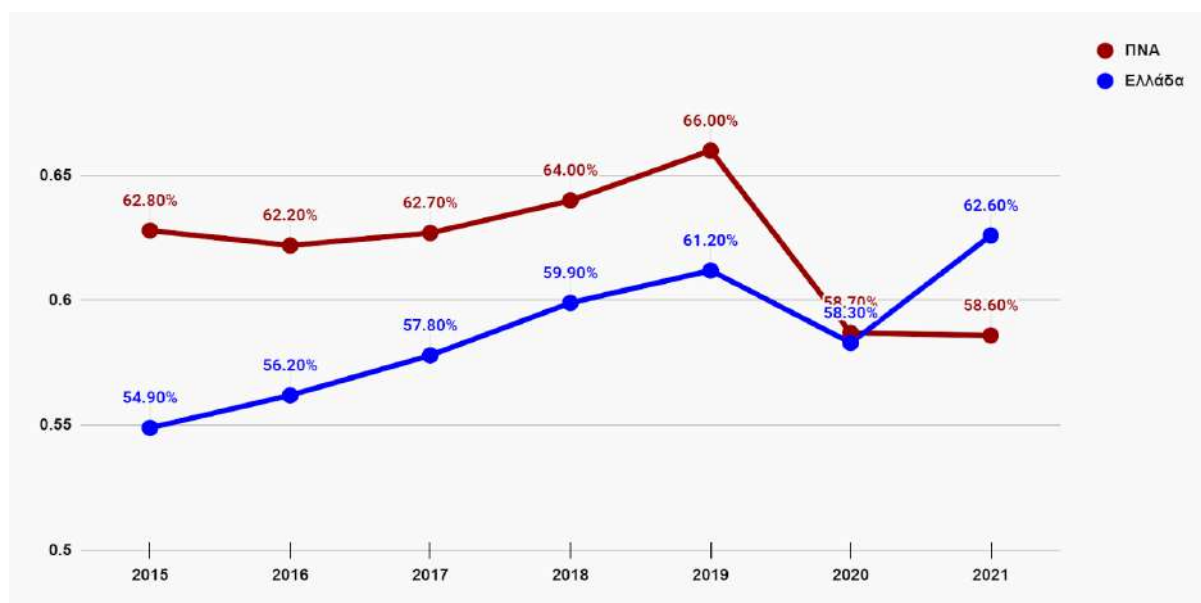


Γράφημα 17 - Κατά κεφαλή Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σε ΜΑΔ ανά Νομό της ΠΝΑ, (€)
2015-2019 [Πηγή: EUROSTAT]

Γενικά παρατηρείται μία κάμψη του διαθέσιμου εισοδήματος στην οικεία Περιφέρεια, λόγω των δυσμενών συνθηκών που επικράτησαν ως αποτέλεσμα της υγειονομικής κρίσης και της συνακόλουθης έντονης πίεσης σε κλάδους-κλειδιά της τοπικής οικονομίας - ιδιαίτερα τον τουρισμό και την εστίαση- με τον Νομό Δωδεκανήσου να εμφανίζεται περισσότερο ευάλωτος σε σχέση με τον Νομό Κυκλάδων. Η κάμψη στο ΑΕΠ είναι μεγαλύτερη του εθνικού μέσου όρου και δημιουργεί προϋποθέσεις στασιμότητας, δεδομένης της ευαισθησίας της οικονομίας της ΠΝΑ σε εξωγενείς κρίσεις και λαμβανομένης υπόψη της έλλειψης εξωστρέφειας και του χαμηλού επιπέδου Καινοτομίας που την χαρακτηρίζει. Εν όψει μάλιστα της πρόσφατης ενεργειακής και πληθωριστικής κρίσης, η οικονομία της ΠΝΑ ενδεχομένως να καθυστερήσει να ανακάμψει εκτός και αν επαληθευτούν στατιστικά οι προβλέψεις για ανάκαμψη του τουριστικού κλάδου για το έτος 2021.

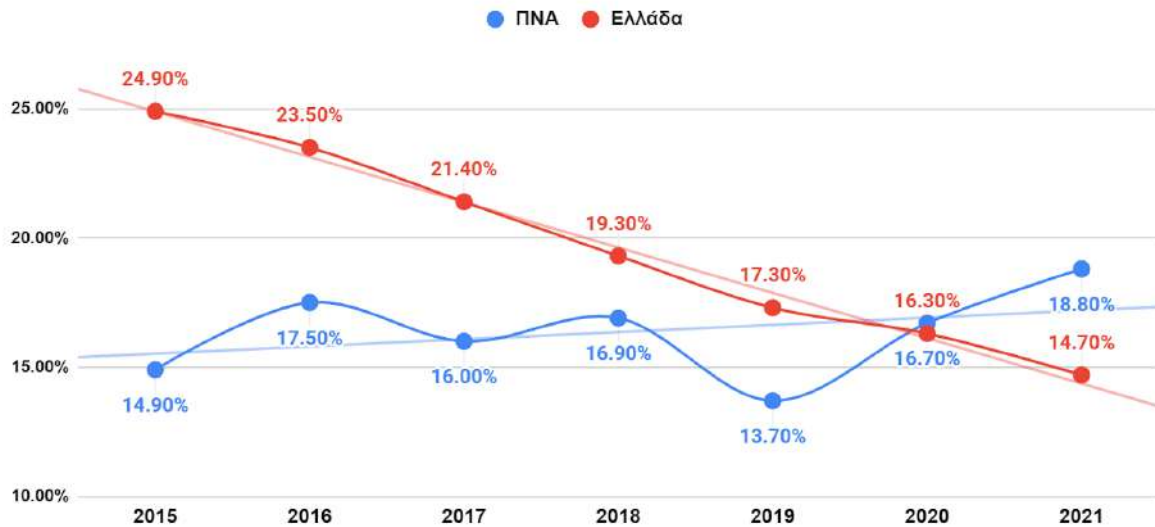
3.3. Απασχόληση και ανεργία

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου παρουσιάζει τάσεις σημαντικής μείωσης στο ποσοστό απασχόλησης για το διάστημα 2015-2021, όπως και η Ελλάδα, αντιστρέφοντας σημαντικά την τάση υπεροχής της έναντι του εθνικού ποσοστού έως και το 2019. Η ευαισθησία της ΠΝΑ σε εξωγενείς κρίσεις, όπως παρατηρήθηκαν στο επίπεδο παραγωγής και εισοδήματος που αναλύθηκε στην προηγούμενη ενότητα, αποτυπώνεται και στην αγορά εργασίας, λόγω κυρίως της τομεακής εξειδίκευσης στον τουριστικό και τους συναφείς τομείς υπηρεσιών. Κατά το έτος 2020 παρατηρείται εντονότερη πτώση της απασχόλησης σε σχέση με το εθνικό ποσοστό και αδυναμία ανάκαμψης κατά το 2021 όταν ο εθνικός δείκτης επανέρχεται, με αποτέλεσμα το ποσοστό απασχόλησης στην εν λόγω Περιφέρεια να υπολείπεται του εγχώριου για πρώτη φορά κατά την τελευταία δεκαετία [Γράφημα 18].



Γράφημα 18 - Εξέλιξη απασχόλησης (% ηλικίες 20-64) στην ΠΝΑ και την Ελλάδα, 2015-2021 [Πηγή: [EUROSTAT](#)]

Παρόμοια τάση παρατηρείται και στο ποσοστό ανεργίας [Γράφημα 19]. Το ποσοστό ανεργίας της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου δεν ακολουθεί τη μακροχρόνια πτωτική τάση του εθνικού δείκτη από το 2015 και έπειτα, αντιθέτως εμφανίζει ελαφρά ανοδική τάση κατά το ίδιο διάστημα, τάση η οποία εντάθηκε από την υγειονομική κρίση και την αδυναμία ανάκαμψης κατά το έτος 2021, οπότε το ποσοστό ανεργίας διαμορφώνεται σε υψηλό ποσοστό εξαετίας στο 18,8%.



Γράφημα 19 - Ποσοστό ανεργίας (% ηλικίες 15-74) στην ΠΝΑ και την Ελλάδα, 2015-2021 [Πηγή: EUROSTAT]

Τόσο στην εξέλιξη του αριθμού των ανέργων στην ΠΝΑ όσο και στο ποσοστό ανεργίας του πληθυσμού για την περίοδο 2015-2021 παρατηρούνται έντονες αυξομειωτικές τάσεις. Όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 2) αυτές οι διακυμάνσεις σχετίζονται έντονα με αντίστοιχες στο ποσοστό ανεργίας των γυναικών, των μακροχρόνια ανέργων (άνω των 12 μηνών συνεχόμενης ανεργίας) και των νέων 15-24 ετών. Η τάση του ποσοστού ανεργίας των γυναικών είναι αμφίβολη όταν εκείνη των ανδρών δείχνει σταθερή τάση μείωσης, ενώ το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων αποκλιμακώνεται από το 2016 και έπειτα.

Το φαινόμενο της ανεργίας είναι πολύ έντονο στους νέους 15-24 ετών το οποίο παραμένει σε πολύ υψηλά επίπεδα, υπερδιπλάσιο του συνολικού ποσοστού ανεργίας. Σε υψηλό επίπεδο, με έντονες διακυμάνσεις ανά έτος, παραμένει το ποσοστό των νέων 15-24 ετών εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Οι διακυμάνσεις αυτές στα ποσοστά ανεργίας των γυναικών και των νέων σχετίζονται με το έντονο φαινόμενο της εποχικότητας που χαρακτηρίζει την τουριστική δραστηριότητα και γενικά των κλάδο των παρεμφερών υπηρεσιών, τομείς στους οποίους η οικονομία της ΠΝΑ εκδηλώνει εξειδίκευση αλλά και εισοδηματική εξάρτηση. Παράλληλα και σε σχέση με το ποσοστό σε εθνικό επίπεδο οι επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19 στην απασχόληση φαίνεται να επηρεάζουν σημαντικά τα ποσοστά ανεργίας, στοιχείο το οποίο ενισχύεται από την εξειδίκευση της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου στον τουριστικό κλάδο και την εξάρτηση από την εποχική εργασία [5], [6].

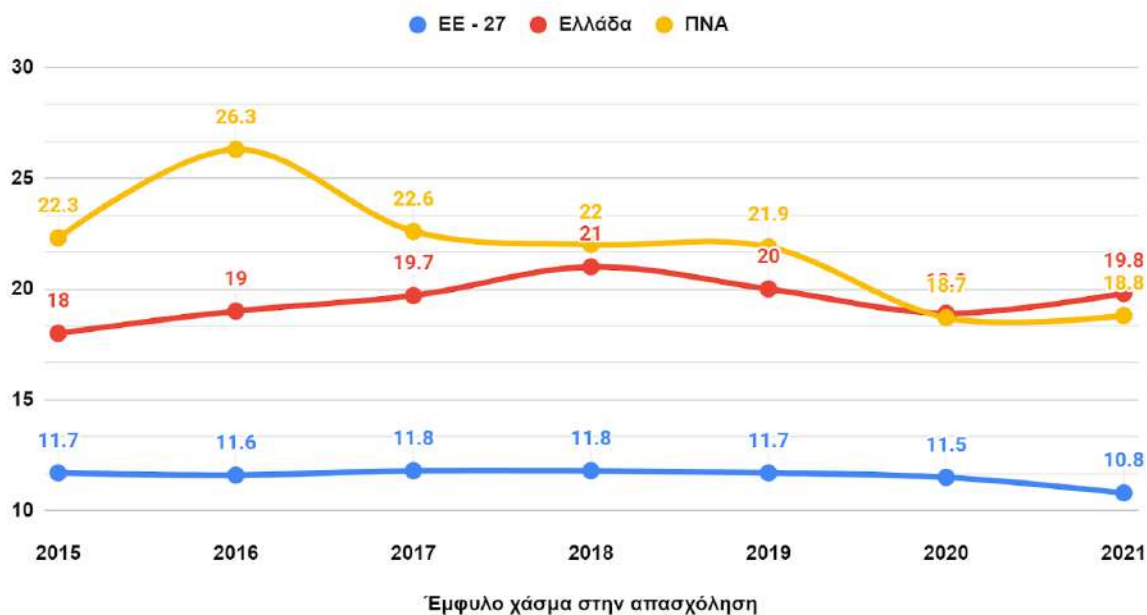
Δείκτης ανεργίας / έτος	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ποσοστό απασχόλησης (ηλικίες 20-64)	62.80%	62.20%	62.70%	64.00%	66.00%	58.70%	58.60%
Ποσοστό ανεργίας (ηλικίες 15-74)	14.90%	17.50%	16.00%	16.90%	13.70%	16.70%	18.80%
Ποσοστό ανεργίας (γυναίκες - ηλικίες 15-74)	16.40%	21.80%	19.20%	21.10%	18.10%	21.50%	21.30%
Ποσοστό ανεργίας (άνδρες - ηλικίες 15-74)	13.90%	14.40%	13.70%	13.60%	10.30%	12.90%	16.80%
Ποσοστό ανεργίας νέων (ηλικίες 15-24)	33.80%	33.50%	29.40%	28.40%	30.40%	35.80%	33.00%
Ποσοστό νέων εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης (ηλικίες 15-24)	22.00%	22.30%	18.90%	15.40%	16.10%	22.00%	11.80%
Ποσοστό μακροχρόνια ανέργων (ηλικίες 15-74)	6.50%	7.70%	9.70%	8.70%	7.10%	5.90%	6.40%
Ποσοστό ανεργίας (απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης- ηλικίες 15-74)	14.70%	19.50%	18.10%	21.00%	14.70%	22.10%	16.20%
Ποσοστό ανεργίας (απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης- ηλικίες 15-74)	18.50%	18.90%	18.30%	18.10%	13.90%	15.10%	22.70%
Ποσοστό ανεργίας (απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης- ηλικίες 15-74)	7.10%	10.20%	8.50%	8.80%	12.20%	14.80%	13.00%
Απασχόληση σε χιλιάδες (ηλικίες 15-64)	129.5	126.4	125.5	128.2	129.4	113.8	113.1

Πίνακας 2 - Δείκτες ανεργίας της ΠΝΑ (ηλικίες άνω των 15 ετών, βάσει δείκτη μέτρησης της EUROSTAT) [Πηγή: EUROSTAT]

Σε σχέση με το εκπαιδευτικό επίπεδο των ανέργων, περισσότερο ευάλωτοι διαχρονικά εμφανίζονται οι ανειδίκευτοι απόφοιτοι της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ οι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας/ μετα-δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης φαίνεται ότι εμφανίζουν κάποια στοιχεία δυσκολίας εύρεσης εργασίας ειδικότερα κατά της περίοδο της υγειονομικής κρίσης.

Το έμφυλο χάσμα στην εργασία στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, και σε άμεση σχέση με το διαχρονικά υψηλότερο ποσοστό ανεργίας των γυναικών σε σχέση με εκείνο των ανδρών και τις έντονες διακυμάνσεις αυτού, παρέμενε αισθητά υψηλότερο σε σχέση με το εθνικό [Γράφημα 20]. Η τάση μείωσης του χάσματος και προσέγγισης με τον εθνικό

δείκτη που παρατηρείται κατά την περίοδο της υγειονομικής κρίσης (2020-2021) αντικατοπτρίζει όχι τη βελτίωση της πρόσβασης των γυναικών στην αγορά εργασίας της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, αλλά την τάση μείωσης αυτής των ανδρών, όπως προκύπτει από το αυξημένο κατά την ίδια περίοδο ποσοστό ανδρικής ανεργίας. Τόσο ο περιφερειακός, όσο και ο εθνικός δείκτης παραμένουν περίπου στο διπλάσιο του ευρωπαϊκού καταδεικνύοντας την ανάγκη λήψης μέτρων διευκόλυνσης της πρόσβασης των γυναικών στην αγορά εργασίας.



Γράφημα 20: Έμφυλο χάσμα στην Απασχόληση

Οι ανισοροπίες που εκτέθηκαν παραπάνω στα στοιχεία απασχόλησης και ανεργίας απεικονίζονται και στις καταγραφές αποχωρήσεων - προσλήψεων και σωρευτικών νέων θέσεων εργασίας του συστήματος “ΕΡΓΑΝΗ”, όπως φαίνεται στον παρακάτω Πίνακα. Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε το ισοζυγιο θέσεων εργασίας είναι ελαφρώς θετικό κατά την περίοδο 2014-2021, γεγονός που συνάδει με την αυξητική τάση της απασχόλησης και την πτωτική του ποσοστού ανεργίας που παρουσιάζει η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Ωστόσο, οι νέες θέσεις εργασίας αφορούν κατά κύριο λόγο επισφαλείς και ευέλικτες θέσεις (μερικής και εκ περιτροπής απασχόληση), με τον απόλυτο αριθμό των εργαζόμενων με πλήρη απασχόληση να μειώνεται. Αυτές οι ελαστικές θέσεις εργασίας αφορούν στη συντριπτική τους πλειονότητα νέους εργαζόμενους ηλικίας 15-34 ετών [7]. Η τάση αυτή σε διαφέρει σημαντικά από την εικόνα που παρατηρείτο έως και το 2019 με τις

μικρές αυξομειώσεις που καταγράφονται ανά ηλικιακή κατηγορία και τύπο απασχόλησης να μην επηρεάζουν σημαντικά τη συνολική τάση.

Δείκτης	έως 2019		έως 2021	
	Απόλυτη Τιμή	Συντελεστής επί των νέων θέσεων εργασίας	Απόλυτη Τιμή	Συντελεστής επί των νέων θέσεων εργασίας
Προσλήψεις	948.296,00		1.222.784,00	
Αποχωρήσεις	931.002,00		1.200.585,00	
Νέες Θέσεις εργασίας	17.294,00	1,00	22.199,00	1
Μερική απασχόληση	13.010,00	0,75	16.888,00	0,76
Εκ περιτροπής απασχόληση	8.263,00	0,48	9.402,00	0,42
Πλήρης απασχόληση	-3.979,00	-0,23	-4.091,00	-0,18
Ηλικίες 15-24	6.735,00	0,39	8.853,00	0,40
Ηλικίες 25-34	6.077,00	0,35	7.385,00	0,33
Ηλικίες 34-44	3.277,00	0,19	4.157,00	0,19
Ηλικίες 45-54	1.608,00	0,09	2.315,00	0,10
Ηλικίες 55-64	-289,00	-0,02	-259,00	-0,01
Ηλικίες μικρότερες των 15	5,00	0,00	N/A	N/A
Ηλικίες μεγαλύτερες των 65	-119,00	-0,01	-252,00	-0,01

Πίνακας 3 - Προσλήψεις, αποχωρήσεις και νέες θέσεις εργασίας και ισοζύγιο νέων θέσεων εργασίας ανά καθεστώς απασχόλησης και ηλικία στην ΠΝΑ, 2014-2021 [Πηγή: [Υπουργείο Εργασίας](#) και [Υπουργείο Εργασίας](#)]

Η τάση μετατροπής θέσεων εργασίας πλήρους απασχόλησης σε ελαστικές μορφές εργασίας που καταγράφεται στον παραπάνω πίνακα, ιδιαίτερα για τους νέους εργαζόμενους σε συνδυασμό με την εποχικότητα της εργασίας για νέους και γυναίκες, δημιουργεί δυσχερείς συνθήκες για το εισόδημα των κατηγοριών αυτών. Όπως αναδείχθηκε και στο πλαίσιο του Π.27 με θέμα τις “Επιτόπιες έρευνες για το έτος 2020”, ιδιαίτερα κατά την τρέχουσα συγκυρία της πανδημίας COVID-19, οπότε και ο κλάδος των τουριστικών και συναφών υπηρεσιών έχει δεχτεί σοβαρό πλήγμα, η τάση σε συνδυασμό

με την ανάσχεση της αύξησης της απασχόλησης στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου έχει επηρεάσει αρνητικά τις συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού της.

Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων με ωφελούμενους του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) η συντριπτική πλειονότητα των ερωτώμενων δήλωσαν άνεργοι ενώ πλέον ευάλωτοι στην ανεργία είναι οι γυναίκες, οι νέοι κάτω των 29 ετών, οι ηλικιωμένοι άνω των 60 ετών και οι απόφοιτοι Λυκείου ενώ στη μακροχρόνια ανεργία οι γυναίκες, τα άτομα άνω των 50 ετών και οι ειδικευμένοι ανεξαρτήτως ηλικίας.

Παράλληλα όπως διαφάνηκε από τη διευρυμένη αυτή έρευνα του Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης, υπάρχει ένδειξη συσχέτισης της επιμονής της κατάστασης της φτώχειας με τον χρόνο ανεργίας. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι η πλειοψηφία των ανέργων συνεντευξιζόμενων ήταν μακροχρόνια άνεργοι (χρόνος ανεργίας άνω των 2 ετών), με το 60,2% να παραμένουν άνεργοι για διάστημα άνω των 5 ετών, ενώ μόλις το 5,6% των ανέργων παραμένουν άνεργοι για λιγότερο από ένα έτος.

Στην πλειονότητα τους, τα άτομα που αναζητούσαν εργασία ανέδειξαν ως κύρια προβλήματα στην εύρεση εργασίας την ύπαρξη σοβαρών οικογενειακών προβλημάτων και/ ή προβλημάτων υγείας σε συνδυασμό με την ύπαρξη εμποδίων από τον κοινωνικό περίγυρο. Τα προβλήματα αυτά, σύμφωνα με τις απαντήσεις των συνεντευξιζόμενων δυσχαίρανε ακόμη περισσότερο η οικονομική αλλά και η υγειονομική κρίση. Παράλληλα, η πλειονότητα των *εργαζομένων* συνεντευξιζόμενων ανέδειξε τις συνθήκες εργασιακής επισφάλειας, άτυπης απασχόλησης και διακρίσεων στο χώρο εργασίας.

Σύμφωνα με τον [Μηχανισμό Διάγνωσης Αναγκών της Αγοράς Εργασίας](#) [7] του Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας & Ανθρώπινου Δυναμικού του Υπουργείου Εργασίας η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου έχει το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολούμενων που εργάζεται σε κλάδους με υψηλή επίδραση (κίνδυνο) από την κρίση της πανδημίας από όλες τις Περιφέρειες της χώρας. Επίσης, σύμφωνα με τα στοιχεία του [Μηχανισμού του Υπουργείου Εργασίας](#), η ΠΝΑ είναι η πρώτη σε απώλεια απόλυτου αριθμού νέων θέσεων εργασίας για το έτος 2021 ανάμεσα στις ελληνικές Περιφέρειες. Όπως αναδείχθηκε και στο πλαίσιο των επιτόπιων ερευνών οι κύριοι κλάδοι απασχόλησης των ωφελούμενων του ΕΕΕ (πρώην ΚΕΑ) είναι η εστίαση, η καθαριότητα, οι υπηρεσίες φροντίδας, οι κατασκευές και το εμπόριο κλάδοι δηλαδή άμεσα συνυφασμένοι με τον τουριστικό κλάδο. Οι δυσκολίες στην καθημερινή διαβίωση των κατοίκων φαίνεται να επηρεάζουν σημαντικά και τη ψυχολογική κατάσταση των ατόμων προκαλώντας ψυχολογικές μεταπτώσεις, η ύπαρξη άγχους και αβεβαιότητας καθώς και τάσης αποκοπής από τον κοινωνικό περίγυρο.

Η μακροχρόνια ανεργία στην ΠΝΑ υπολείπεται του εθνικού δείκτη, ωστόσο παραμένει σε σταθερά υψηλό επίπεδο της τάξης του 6,4% εμφανίζοντας τάση επιμονής της ανεργίας. Σε

επίπεδο Περιφερειακών Ενοτήτων (ΠΕ), το ποσοστό των μακροχρόνιων ανέργων επί του συνόλου του πληθυσμού των ανέργων αναδεικνύει τις περιοχές εκείνες της ΠΝΑ που εμφανίζουν υψηλότερη τάση επιμονής της ανεργίας, όπως φαίνεται στον παρακάτω Πίνακα.

Η επιμονή της ανεργίας φαίνεται εντονότερη στις Κυκλάδες σε σχέση με τα Δωδεκάνησα. Στα Δωδεκάνησα σημαντικό ποσοστό της τάξης του 40% καταγράφεται στην ΠΕ Καλύμνου, το οποίο είναι και το υψηλότερο της Περιφέρειας. Μεγαλύτερη τάση επιμονής της ανεργίας στις Κυκλάδες εμφανίζουν οι ΠΕ Σύρου με 36.58%, Άνδρου με 24.89% και Τήνου με 21.14%, ενώ πάνω από 10% είναι στις ΠΕ Νάξου, Κέας-Κύθνου, Μήλου και Πάρου.

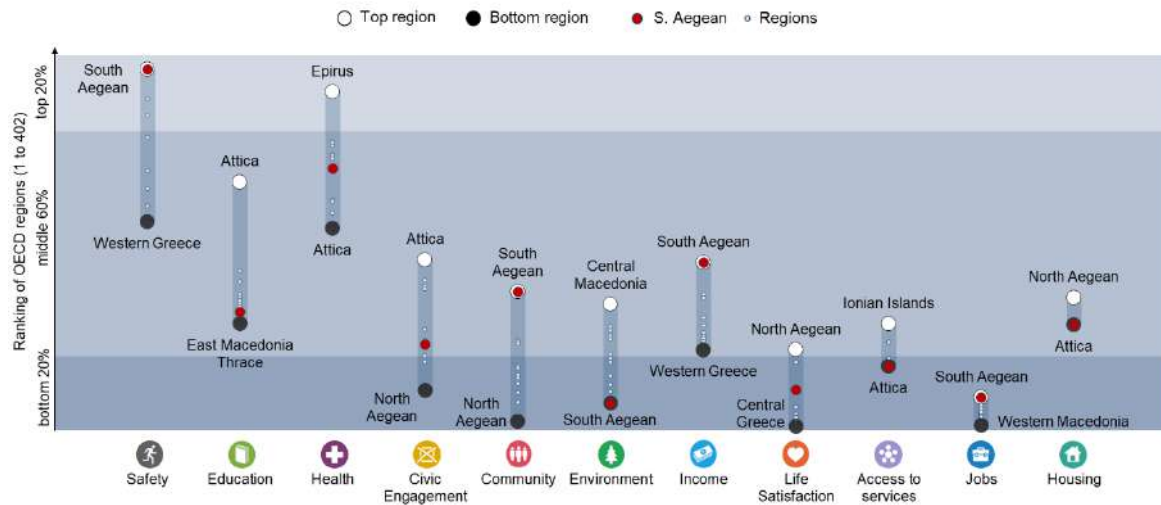
Περιφερειακή ενότητα	% Μακροχρόνιων ανέργων επί του συνόλου (2020)
Άνδρου	24,89%
Θήρας	4,74%
Κέας-Κύθνου	12,84%
Μήλου	12,44%
Μυκόνου	4,79%
Νάξου	13,61%
Πάρου	10,18%
Σύρου	36,58%
Τήνου	21,14%
Καλύμνου	40,00%
Καρπάθου- Ηρωϊκής Νήσου Κάσου	9,98%
Κω	5,49%
Ρόδου	8,64%

Πίνακας 4 - Ποσοστό μακροχρόνιων (πάνω από 12 μήνες) επί του συνόλου των ανέργων στις ΠΕ της ΠΝΑ, 2020 [Πηγή: [Υπουργείο Εργασίας](#)]

3.4. Συνθήκες διαβίωσης, κοινωνική ένταξη και πληθυσμός σε κατάσταση φτώχειας

Η αποκλειστικά νησιωτική περιοχή του Νοτίου Αιγαίου διατηρείται σε χωρική απόσταση από την ηπειρωτική Ελλάδα με τις υποδομές μεταφορών να παίζουν σημαντικό ρόλο για την καθημερινότητα των κατοίκων της. Αν και οι υποδομές στο σύνολό τους κρίνονται επαρκείς, εν τούτοις στην περίπτωση των περισσότερων, μικρών σε πληθυσμό, νησιών της ΠΝΑ, οι ακτοπλοϊκές συνδέσεις χρήζουν βελτίωσης και αύξησης της πυκνότητάς τους τόσο με τα διοικητικά και αστικά κέντρα της Περιφέρειας όσο και της ηπειρωτικής Ελλάδας. Η ατμοσφαιρική ρύπανση στην ΠΝΑ παραμένει σημαντικά υψηλότερη σε σύγκριση με τις άλλες Περιφέρειες της χώρας.

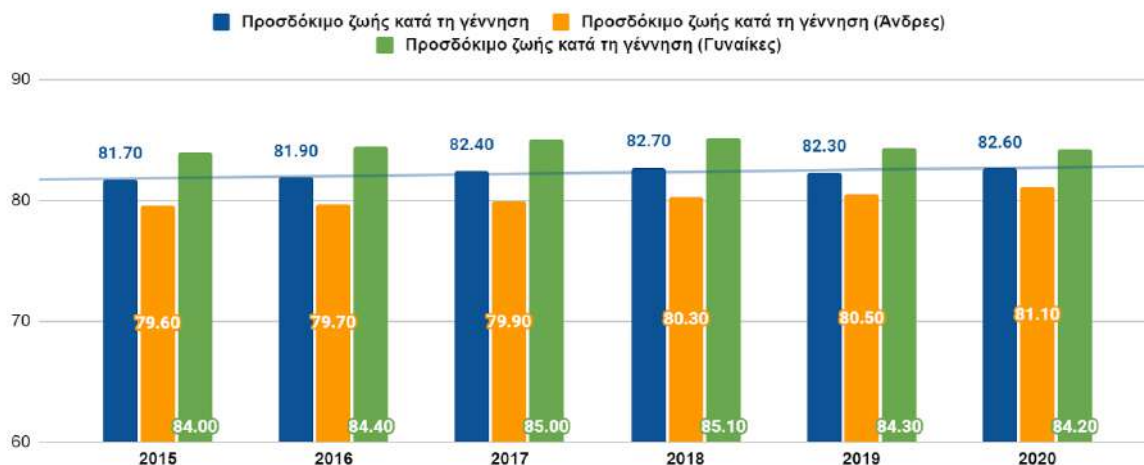
Οι επιδόσεις του Νοτίου Αιγαίου ποικίλλουν σε διάφορους δείκτες ευημερίας όπως εκτιμώνται από την πλέον πρόσφατη περιφερειακή έρευνα του ΟΟΣΑ και αποτυπώνουν βασικές τάσεις των συνθηκών διαβίωσης. Η ΠΝΑ βρίσκεται στον μέσο όρο των συνθηκών διαβίωσης με βάση αυτή την ταξινόμηση, με πλεονεκτήματα σε θέματα ασφάλειας και κοινότητας και μειονεκτήματα σε ζητήματα περιβάλλοντος, ικανοποίησης ζωής, πρόσβασης σε υπηρεσίες και θέσεων εργασίας. Στο παρακάτω γράφημα φαίνεται η τοποθέτηση της ΠΝΑ στον εκάστοτε δείκτη σε σχέση με τις υπόλοιπες Περιφέρειες της χώρας.



Γράφημα 21 - Περιφερειακοί δείκτες ευημερίας ΠΝΑ [Πηγή: [Βάση δεδομένων για την περιφερειακή ευημερία του ΟΟΣΑ](#)]

Το προσδόκιμο ζωής του πληθυσμού της ΠΝΑ παραμένει σε διαχρονικά σταθερά υψηλές τιμές και βρίσκεται στα 82,6 έτη το 2020, παρά την υγειονομική κρίση και την απώλεια

ζών λόγω του COVID-19. Το προσδόκιμο ζωής των γυναικών παραμένει σταθερά υψηλότερο εκείνου των ανδρών, όπως φαίνεται στο παρακάτω Γράφημα.



Γράφημα 22 - Προσδόκιμο ζωής σε έτη στην ΠΝΑ, σύνολο, άνδρες και γυναίκες [Πηγή:EUROSTAT]

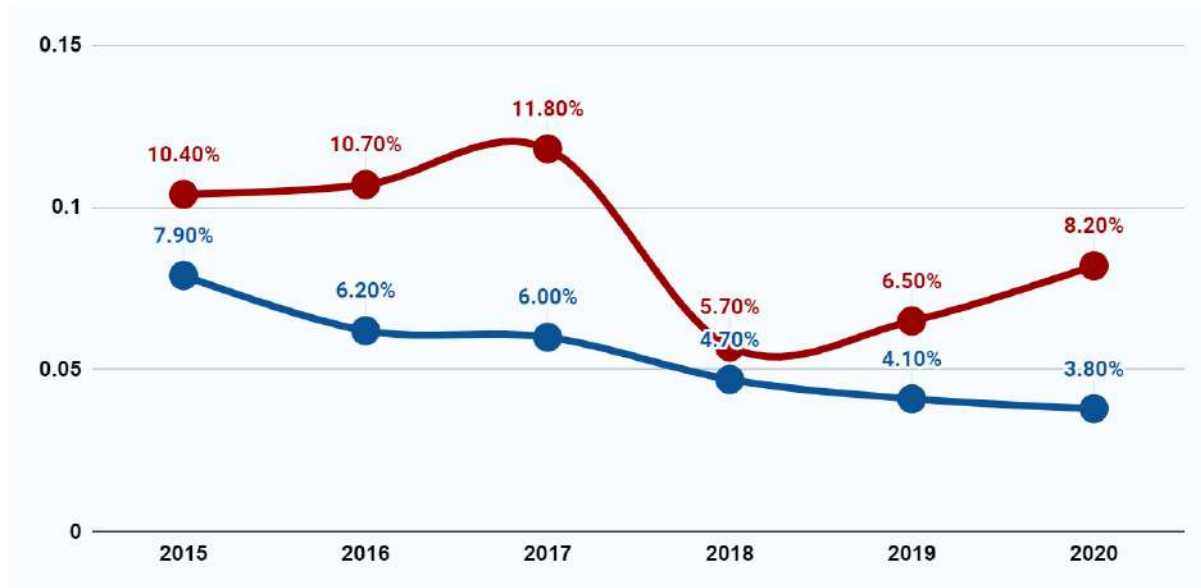
Στον τομέα των υπηρεσιών υγείας η ΠΝΑ υπολείπεται αισθητά σε κρεβάτια νοσοκομείων και γιατρούς σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο, με μικρή βελτίωση όσον αφορά την κάλυψη σε ιατρικό ποσοστό και επιπλέον επιβάρυνση σε σχέση με τις διαθέσιμες κλίνες για το 2019, όπως βλέπουμε στον παρακάτω Πίνακα. Τα στοιχεία δείχνουν πως η ΠΝΑ εισήλθε με εξαιρετικά μειωμένες υγειονομικές δυνατότητες για την ανταπόκριση στην υγειονομική κρίση του έτους 2020.

Έτος αναφορά	2018			2019		
	ΠΝΑ	Ελλάδα	Συντελεστής προς εθνικό δείκτη	ΠΝΑ	Ελλάδα	Συντελεστής προς εθνικό δείκτη
Κρεβάτια σε νοσοκομεία ανά 100.000 κατοίκους	322,97	419,77	0,77	315,24	418,62	0,75
Γιατροί ανά 100.000 κατοίκους	346,91	610,4	0,57	370,19	616,12	0,60

Πίνακας 5 - Δείκτες υπηρεσιών υγείας ΠΝΑ και Ελλάδας, 2018-2019 [Πηγή: EUROSTAT]

Όπως είδαμε στον ενότητα 3.3 η ανεργία στην ΠΝΑ χτυπάει ιδιαίτερα του νέους, το ίδιο και η εποχικότητα και η επισφάλεια στην εργασία, ενώ το 11,80% (2021) των νέων στην ηλικιακή ομάδα 15-24 εγκαταλείπουν πρόωρα αποκλείονται από την εκπαίδευση ή την

αγορά εργασίας. Στην εκπαίδευση τα στοιχεία για το 2020 δείχνουν πως το 8,20% των νέων 18-24 ετών εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση. Το ποσοστό, παρότι μειωμένο σε σχέση με το υψηλό 11,8% του 2017, δείχνει αυξητικές τάσεις από το 2019 και έπειτα αλλά υπολείπεται σαφώς του εθνικού δείκτη, ο οποίος εμφανίζει τάσεις μείωσης. Η σύγκριση φαίνεται στο παρακάτω γράφημα:



Γράφημα 23 - Αριθμός νέων που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση, ΠΝΑ και Ελλάδα, 2015-2020 (ηλικίες 18-24) [Πηγή: [EUROSTAT](#)]

Επιπλέον, κατά το έτος 2020 το ποσοστό του πληθυσμού που κινδυνεύει από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό αγγίζει το 30,8% και βελτιώθηκε τόσο σε απόλυτη τιμή όσο και σε σχέση με τον εθνικό δείκτη. Ο δείκτης υλικής και κοινωνικής υστέρησης κινείται στον εθνικό μέσο όρο, ωστόσο βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα. Ο περιφερειακός δείκτης σοβαρής υλικής υστέρησης βελτιώθηκε κατά το έτος 2020, ωστόσο κινείται ακόμη σε πολύ υψηλό ποσοστό, ενώ ο δείκτης των ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας (μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις) βελτιώθηκε αισθητά κατά το έτος 2020, εξέλιξη που εξηγείται από τη διαχρονική αποτελεσματικότητα των κοινωνικών μεταβιβάσεων στην ΠΝΑ ως προς τη μείωση της φτώχειας. Μάλιστα ο σχετικός δείκτης του 2020 παρουσιάζει σημαντική βελτίωση καθιστώντας των αντίκτυπο των κοινωνικών δράσεων στην ΠΝΑ κατά 49% περισσότερο αποτελεσματικό σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο. Τέλος, ο δείκτης ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας παραμένει σε επίπεδα αρκετά κάτω του εθνικού μέσου όρου, γεγονός που αντανακλά τους ισχυρούς κοινωνικούς δεσμούς αλληλεγγύης των κατοίκων και θεσμών της ΠΝΑ. **Σαν γενική τάση οι**

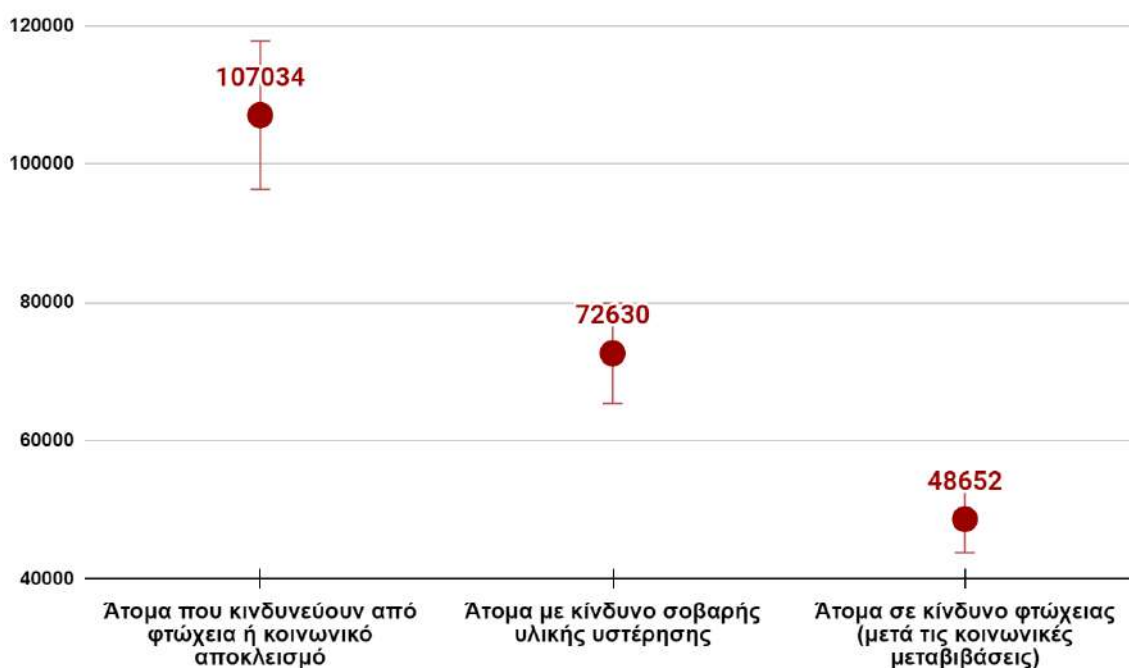
περιφερειακοί δείκτες φτώχειας και κοινωνικής υστέρησης παρουσιάζουν τάση άμβλυνσης των φαινομένων φτώχειας και αποτελεσματικής επίπτωσης των κοινωνικών μεταβιβάσεων στην περίπτωση της ΠΝΑ. Το σύνολο των δεικτών φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού της ΠΝΑ εμφανίζεται στον Πίνακα 6:

Π.27– Περιφερειακή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2021

Έτος	2018			2019			2020		
	ΠΝΑ	Ελλάδα	Συντελεστής δείκτη ΠΝΑ προς εθνικό δείκτη	ΠΝΑ	Ελλάδα	Συντελεστής δείκτη ΠΝΑ προς εθνικό δείκτη	ΠΝΑ	Ελλάδα	Συντελεστής δείκτη ΠΝΑ προς εθνικό δείκτη
Άτομα που κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό	35.90%	31.80%	1.13	34.50%	30.00%	1.15	30.80%	28.80%	1.07
Άτομα που ζουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας (ηλικίες έως 59 ετών)	9.60%	14.60%	0.66	10.40%	13.80%	0.75	9.50%	12.60%	0.75
Δείκτης σοβαρής υλικής υστέρησης	21.40%	16.70%	1.28	22.30%	16.20%	1.38	20.90%	16.60%	1.26
Δείκτης υλικής και κοινωνικής υστέρησης	36.00%	33.90%	1.06	32.10%	31.10%	1.03	N/A	14.90%	N/A
Άτομα σε κίνδυνο φτώχειας (μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις)	17.50%	18.50%	0.95	16.90%	17.90%	0.94	14.00%	17.70%	0.79
Αντίκτυπος των κοινωνικών μεταβιβάσεων (εκτός των συντάξεων) στη μείωση της φτώχειας	24.57%	20.26%	1.21	27.47%	22.84%	1.20	36.65%	24.68%	1.49

Πίνακας 6 - Δείκτες φτώχειας και κοινωνικής υστέρησης ΠΝΑ και Ελλάδα, 2018-2019 [Πηγή: [EUROSTAT](#)]

Σύμφωνα με τους παραπάνω δείκτες της EUROSTAT ο πληθυσμός σε αριθμούς της ΠΝΑ για το έτος 2020 που εντοπίζεται στις παραπάνω κατηγορίες εκτιμάται ως εξής:



Γράφημα 24 - Εκτίμηση αριθμού ατόμων σε ενδεχόμενο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στην ΠΝΑ, 2020

Σημειώνεται τέλος πως στο Παράρτημα II πραγματοποιείται συγκριτική ανάλυση των βασικών δεικτών εισοδήματος, απασχόλησης και κοινωνικής συνοχής της ΠΝΑ με τις υπόλοιπες νησιωτικές Περιφέρειες της Ε.Ε. βάσει των πλέον πρόσφατων δεδομένων της EUROSTAT.

4. Ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού

4.1. Ευπαθείς ομάδες και κοινωνικός αποκλεισμός



Γράφημα 25: Ομάδες Στόχου της ΕΣΚΕ 2021-2027 [Πηγή ΕΣΚΕ 2021-2027]

Σύμφωνα με την νέα Εθνική Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης 2021-2027 [10] «**Ευπαθείς Ομάδες Πληθυσμού**», οι ομάδες στόχου της πολιτικής κοινωνικής ένταξης είναι οι ακόλουθες:

- Άτομα σε συνθήκες ακραίας φτώχειας (με έμφαση στους αστέγους)
- Άνεργοι και εργαζόμενοι σε επισφάλεια,
- Άτομα με Αναπηρίες,
- Παιδιά,
- Ηλικιωμένοι,

- Γυναίκες θύματα βίας και κακοποίησης,
- Λοιπές ευάλωτες ειδικές ομάδες (Ρομά, πρόσφυγες και μετανάστες, κ.λπ.)

Το σύνολο των Ομάδων-Στόχου της νέας ΕΣΚΕ εμφανίζεται στο Γράφημα 25.

Οι τέσσερις άξονες της ΕΣΚΕ συνδέονται με τις ομάδες στόχου και τους στόχους κοινωνικής ένταξης όπως φαίνεται στον παρακάτω Πίνακα:

Επιχειρησιακός Άξονας	Ομάδα Στόχου	Επιδιωκόμενοι Στόχοι Κοινωνικής Ένταξης
<p>Πρόσβαση σε επαρκείς πόρους και βασικά αγαθά</p>	<p>Άτομα σε συνθήκες ακραίας φτώχειας (με έμφαση στους αστέγους)</p>	<p>§ Καταπολέμηση του κινδύνου της φτώχειας και του προβλήματος έλλειψης στέγης ή πρόσβασης σε προσιτή στέγη.</p> <p>§ Καταπολέμηση των διακρίσεων και πρόληψη του κοινωνικού αποκλεισμού.</p> <p>§ Ενίσχυση των μηχανισμών προστασίας της οικογένειας και πρόληψη και καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας.</p>
<p>Πρόσβαση σε Υπηρεσίες</p>	<p>Άτομα σε συνθήκες ακραίας φτώχειας, άτομα με αναπηρία/ίες, παιδιά, ηλικιωμένοι, γυναίκες θύματα βίας και κακοποίησης, άστεγοι, άλλες ευάλωτες ειδικές ομάδες (όπως Ρομά)</p>	<p>§ Καταπολέμηση των διακρίσεων και πρόληψη του κοινωνικού αποκλεισμού.</p> <p>§ Ενίσχυση των μηχανισμών προστασίας της οικογένειας και πρόληψη και καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας.</p> <p>§ Βελτίωση της ποιότητας ζωής των ατόμων με αναπηρία/ίες μέσω της προώθησης της αποϊδρυματοποίησης, αποκατάστασης και στήριξης της ανεξάρτητης διαβίωσης.</p> <p>§ Προώθηση της κοινωνικής ένταξης των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού (συμπεριλαμβανομένων των παιδιών και των ηλικιωμένων) μέσω της επέκτασης, διεύρυνσης, εκσυγχρονισμού και αναβάθμισης</p>

		<p>κοινωνικών και υποστηρικτικών υπηρεσιών, πολυδιάστατων παρεμβάσεων και κοινωνικής καινοτομίας.</p> <p>§ Ανάπτυξη υπηρεσιών φροντίδας που βασίζονται στην οικογένεια και την κοινότητα.</p>
<p>Ένταξη στην αγορά εργασίας, βελτίωση της απασχολησιμότητας και πρόσβαση στην απασχόληση</p>	<p><i>Άνεργοι και εργαζόμενοι σε επισφάλεια</i></p>	<p>§ Προώθηση της ενεργού ένταξης με σκοπό την προώθηση της ισότητας των ευκαιριών και της ενεργού συμμετοχής και βελτίωση της απασχολησιμότητας.</p> <p>§ Ενίσχυση της προσαρμοστικότητας / δια βίου μάθησης εργαζομένων ενηλίκων και διαχείριση αλλαγών.</p> <p>§ Ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας ως εργαλείο κοινωνικής ένταξης και πρόσβασης στην απασχόληση.</p>
<p>Διακυβέρνηση της Στρατηγικής</p>	<p><i>Οριζόντιος</i></p>	<p>§ Ενίσχυση του συστήματος διακυβέρνησης των πολιτικών ένταξης.</p> <p>§ Διασφάλιση αποτελεσματικής εφαρμογής της Στρατηγικής.</p> <p>§ Αναβάθμιση, βελτίωση και συμπλήρωση θεσμών και μηχανισμών που διευκολύνουν την κοινωνική ένταξη.</p>

Πίνακας 7: Επιχειρησιακοί άξονες και στόχοι κοινωνικής ένταξης [Πηγή: ΕΣΚΕ 2021-2027]

Ακραία Φτώχεια

Για την εκτίμηση του αριθμού των ατόμων που πλήττονται από την ακραία φτώχεια και τη διασπορά τους σε επίπεδο Δήμων σχετικά ασφαλή πηγή δεδομένων αποτελούν τα στατιστικά στοιχεία των ωφελούμενων του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ). Στον παρακάτω Πίνακα παρουσιάζεται το σύνολο των ωφελούμενων του ΕΕΕ ανά Δήμο της Περιφέρειας από το 2017 έως και το 2021. Ο συνολικός αριθμός των δικαιούχων του έτους 2021 είναι 6.908, αισθητά χαμηλότερος του ελάχιστου αριθμού των ατόμων που

βρίσκονται σε κίνδυνο σοβαρής υλικής υστέρησης όπως προκύπτει από την έρευνα EU-SILC του προηγούμενου έτους. Ένας βασικός λόγος είναι η μεγάλη διαφορά που καταγράφεται ανάμεσα στο κατώφλι εισοδήματος για εισαγωγή στο ΕΕΕ με το κατώφλι εισοδήματος κινδύνου φτώχειας που καταγράφει η EU-SILC. Έτσι πολλά άτομα και νοικοκυριά με εισόδημα στα όρια εκείνου του κινδύνου φτώχειας δεν δικαιούνται το ΕΕΕ. Επιπλέον παράγοντες όπως η αδυναμία πρόσβασης σε αρμόδια υπηρεσία υποδοχής αιτήσεων ή η αδυναμία πρόσβασης σε υπηρεσίες διαδικτύου, σε συνδυασμό με την πολυνησιωτικότητα της ΠΝΑ και την ύπαρξη πληθώρας πολύ μικρών νησιών, πιθανόν να λειτουργούν αποτρεπτικά για την υποβολή αίτησης σε άτομα και νοικοκυριά που θα μπορούσαν να είναι δικαιούχοι.

Δήμοι / Έτος	2017	2018	2019	2020	2021
ΑΓΑΘΟΝΗΣΙΟΥ	0	4	5	4	3
ΑΜΟΡΓΟΥ	61	100	104	88	87
ΑΝΔΡΟΥ	388	580	571	518	381
ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ	22	21	20	8	5
ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ	108	135	132	115	68
ΘΗΡΑΣ	150	210	129	65	59
ΙΗΤΩΝ	39	76	69	34	24
ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ	2.766	3.391	3.452	3.348	2.810
ΚΑΡΠΑΘΟΥ	102	104	120	138	115
ΚΑΣΟΥ	30	92	85	83	52
ΚΕΑΣ	99	117	88	62	66
ΚΥΘΝΟΥ	43	51	33	25	12
ΚΩ	483	558	434	324	251
ΛΕΙΨΩΝ	139	151	134	116	84
ΛΕΡΟΥ	975	1005	752	475	296
ΜΗΛΟΥ ΚΑΙ ΚΙΜΩΛΟΥ	83	87	53	37	23
ΜΥΚΟΝΟΥ	35	47	42	26	10
ΝΑΞΟΥ και ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	665	736	569	422	309
ΝΙΣΥΡΟΥ	17	28	31	32	14

ΠΑΡΟΥ	362	390	266	183	109
ΠΑΤΜΟΥ	121	211	187	144	108
ΡΟΔΟΥ	1.902	2.213	1.943	1.540	1.315
ΣΕΡΙΦΟΥ	70	82	48	26	19
ΣΙΦΝΟΥ	36	51	32	22	27
ΣΥΜΗΣ	55	59	46	37	15
ΣΥΡΟΥ-ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	1.093	1.235	988	720	475
ΤΗΛΟΥ, ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΚΑΙ ΧΑΛΚΗΣ	24	40	36	27	16
ΤΗΝΟΥ	218	307	264	182	152
ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ, ΣΙΚΙΝΟΥ, ΑΝΑΦΗΣ	10	14	13	7	3
ΣΥΝΟΛΟ	10.096	12.095	10.646	8.808	6.908

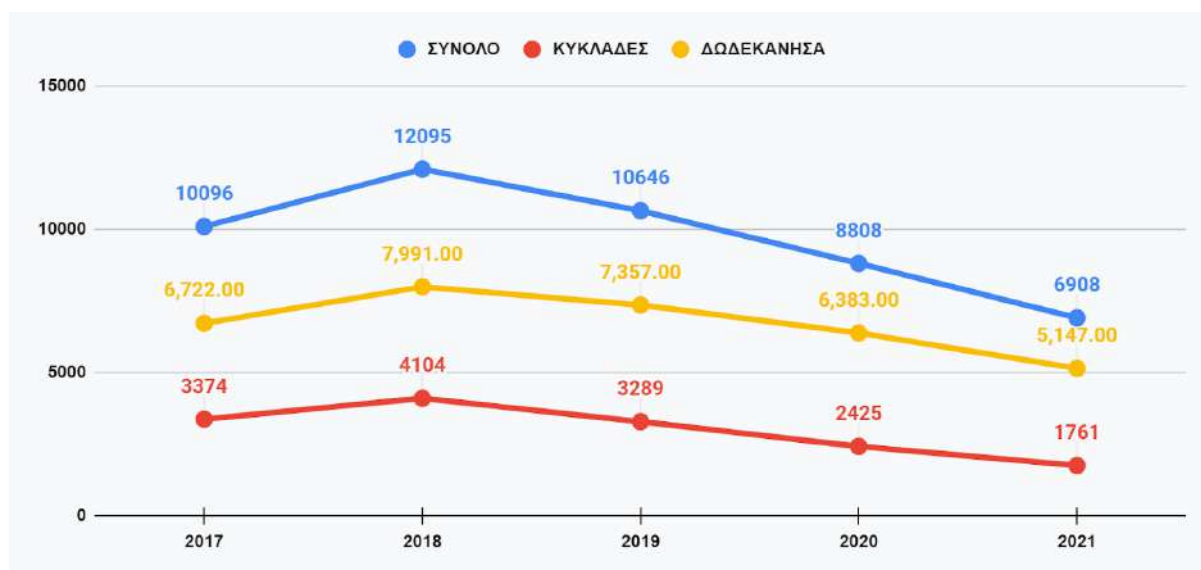
Πίνακας 8 - Μέλη νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) στην ΠΝΑ, 2017- 2021
[Πηγή: Υπουργείο Εργασίας]

Ο αριθμός των δικαιούχων μειώνεται σταθερά κατά την τελευταία τετραετία, τόσο στο σύνολο όσο και σε κάθε Νομό της ΠΝΑ. Η μείωση αυτή είναι ταχύτερη στις Κυκλάδες. Η ποσοστιαία κατανομή των δικαιούχων σε επίπεδο Νομού δείχνει πως η αναλογία των δικαιούχων διευρύνεται διαχρονικά υπέρ του Νομού Δωδεκανήσου, στον οποίο κατά τα φαινόμενα ο πληθυσμός διατηρεί την εξάρτησή του από το επίδομα σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τις Κυκλάδες.

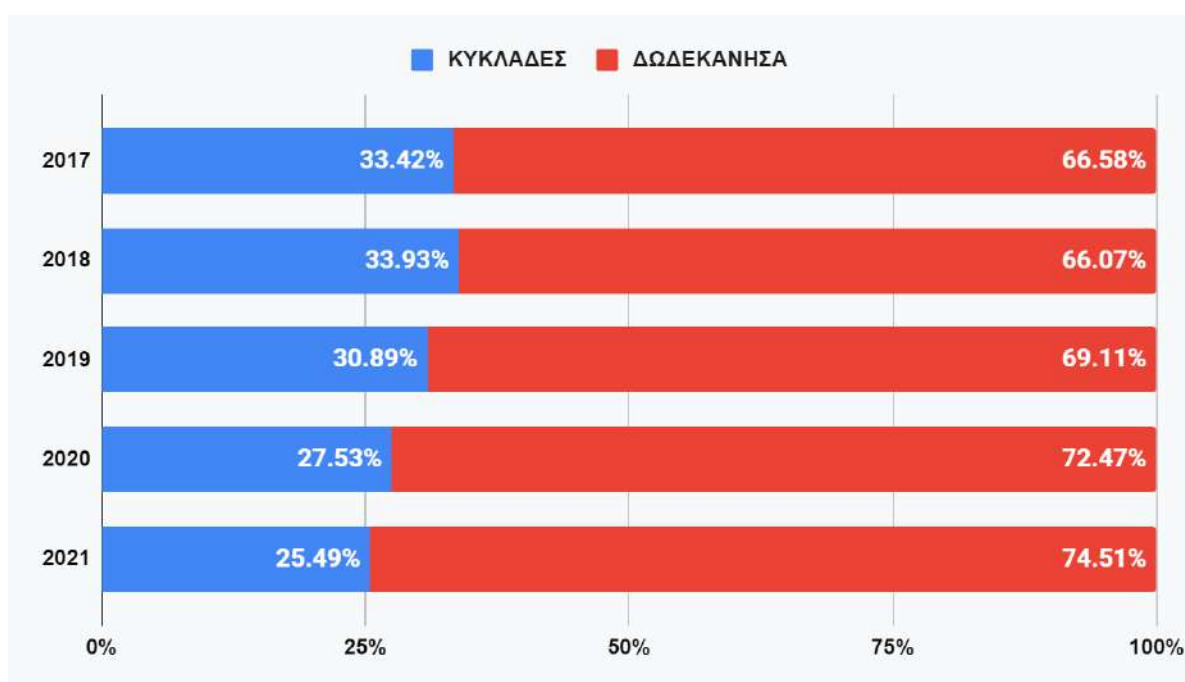
Η εξέλιξη του αριθμού των δικαιούχων καθώς και η αριθμητική και ποσοστιαία κατανομή ανά Νομό της ΠΝΑ εμφανίζονται στο Γράφημα 26.

Το ποσοστό των μελών των νοικοκυριών ΚΕΑ του 2021 ως προς το σύνολο του πληθυσμού της Περιφέρειας (απογραφής 2011) ανέρχεται σε 2,24%. Η διαχρονική εξέλιξη των αντίστοιχων ποσοστών για τους δύο νομούς της ΠΝΑ εμφανίζεται στο Γράφημα 27. Παρατηρούμε πως η αναλογία στα Δωδεκάνησα είναι σταθερά υψηλότερη, ενώ η διαφορά με τις Κυκλάδες διευρύνεται την τελευταία τριετία (2019-2021).

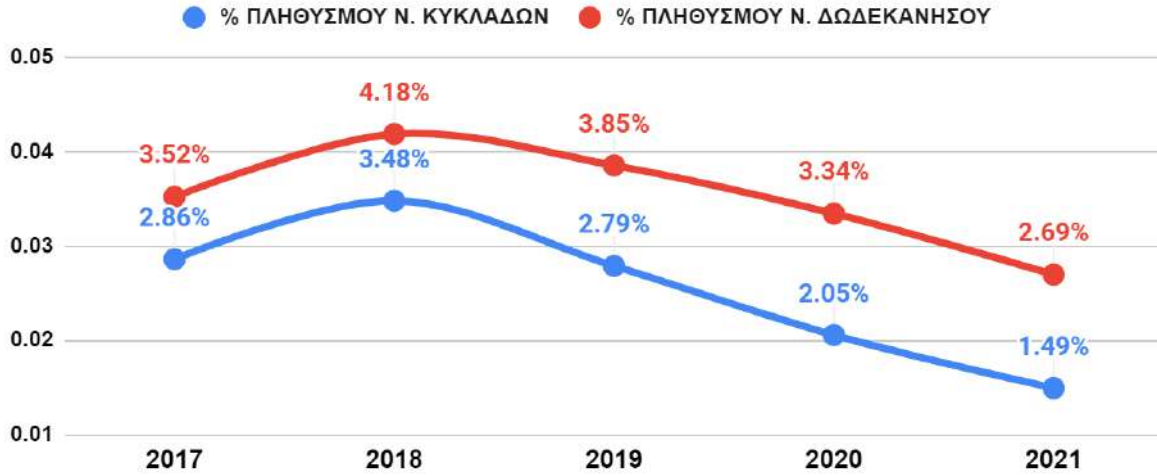
Π.27– Περιφερειακή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2021



Γράφημα 26 - Εξέλιξη αριθμού μελών νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) στην ΠΝΑ και στους Νομούς Κυκλάδων και Δωδεκανήσου, 2017- 2021 [Πηγή: Υπουργείο Εργασίας]



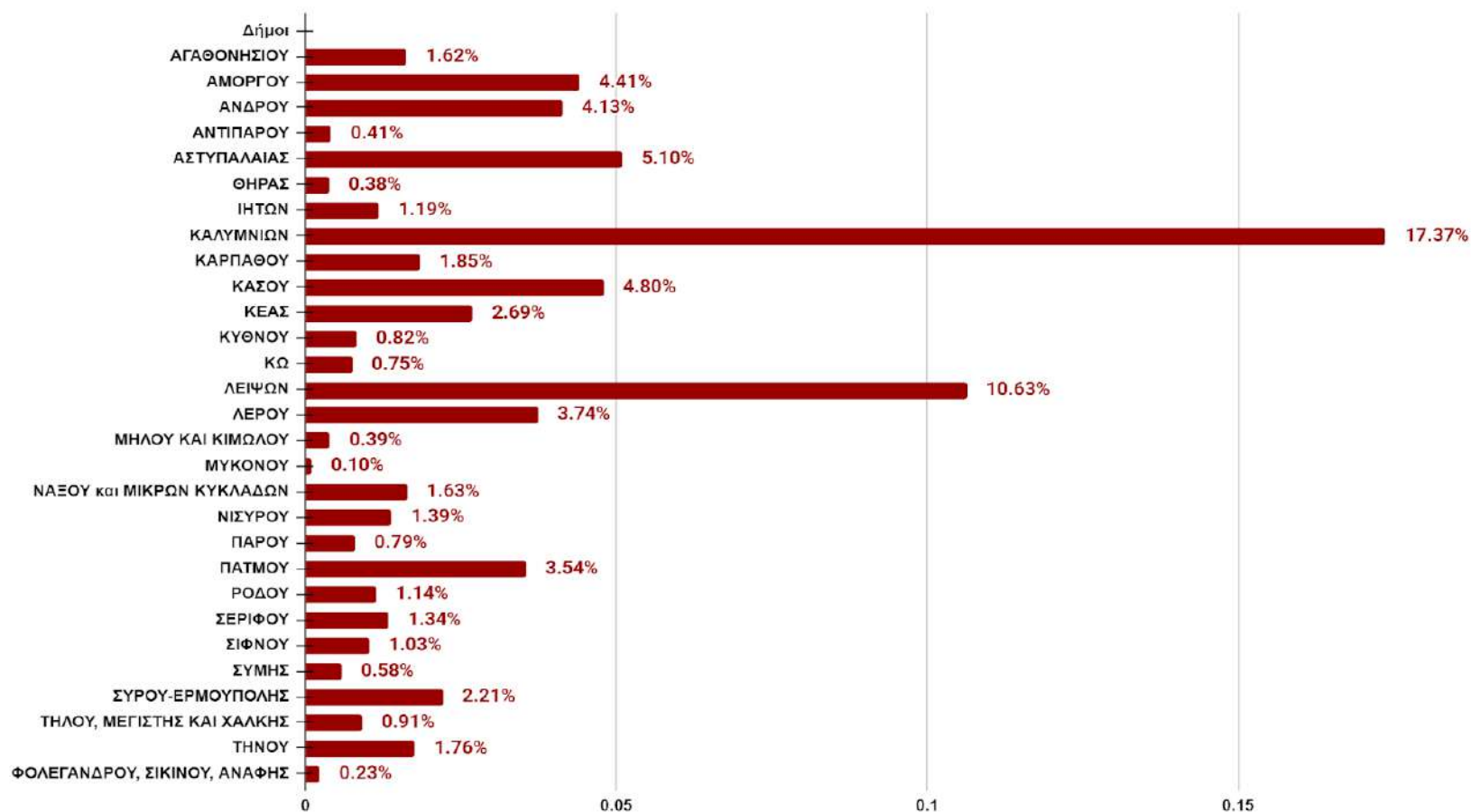
Γράφημα 27 - Ποσοστιαία κατανομή μελών νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) στους Νομούς Κυκλάδων και Δωδεκανήσου, 2017- 2021 [Πηγή: Υπουργείο Εργασίας]



Γράφημα 28 - Ποσοστό μελών νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) 2017-2021 κάθε Νομού επί του συνόλου του πληθυσμού του Νομού

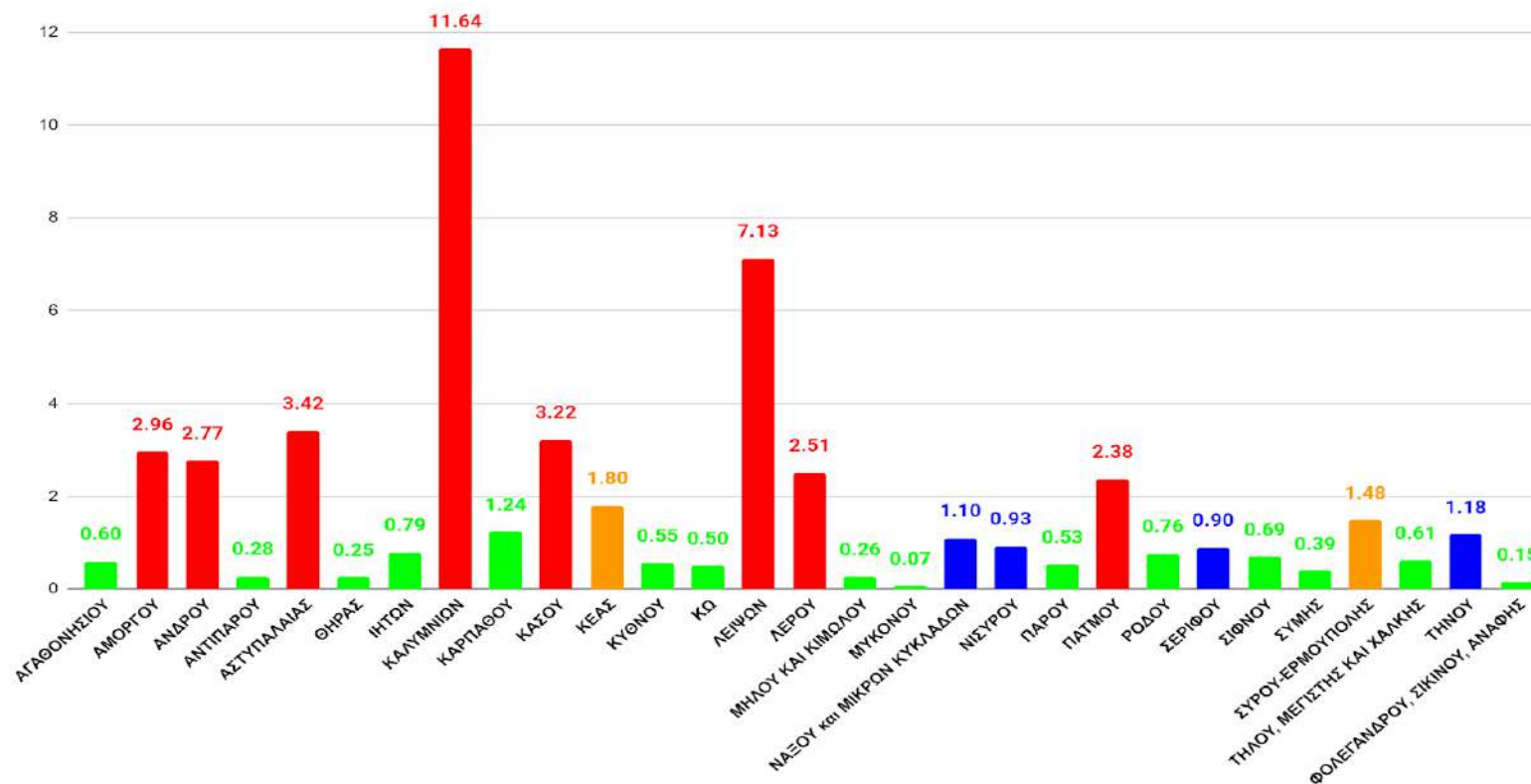
Ως ποσοστό δικαιούχων ΕΕΕ ως προς τον συνολικό πληθυσμό έкаστου Δήμου της ΠΝΑ το μεγαλύτερο, της τάξης του 17,37%, εμφανίζεται στην Κάλυμνο, η οποία ακολουθείται από τους Λειψούς όπου το 10,63% του πληθυσμού είναι δικαιούχοι του ΕΕΕ [Γράφημα 29]. Επίσης, ποσοστά μεγαλύτερα του περιφερειακού μέσου εμφανίζουν η Αστυπάλαια, Κάσος, Αμοργός, Άνδρος, Λέρος, Πάτμος, Κέα.

Π.27– Περιφερειακή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2021



Γράφημα 29 - Ποσοστό μελών νοικοκυριών ΕΕΕ 2017-2021 κάθε Δήμου (ή ομάδας Δήμων) επί του συνόλου του πληθυσμού του εκάστοτε Δήμου.

Π.27– Περιφερειακή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2021



Γράφημα 30 - Συντελεστές χωροθέτησης μελών νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) 2021 κάθε Δήμου της ΠΝΑ⁵

⁵ Οι χρωματικές ενδείξεις αντιστοιχούν στα επίπεδα συγκέντρωσης ως εξής: Πράσινο: χαμηλή συγκέντρωση Μπλε: μέση συγκέντρωση Πορτοκαλί: υψηλή συγκέντρωση Κόκκινο: πολύ υψηλή συγκέντρωση

Εφαρμόζοντας **συντελεστές χωροθέτησης**⁶ σε επίπεδο νομού με χρωματική ένδειξη προτεραιότητας κινδύνου για συγκέντρωση πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού μπορούμε να εκτιμήσουμε το επίπεδο συγκέντρωσης ακραίας φτώχειας σε επίπεδο Δήμου της ΠΝΑ. Τα αποτελέσματα εμφανίζονται στο παραπάνω Γράφημα 30 για το έτος 2021:

Οι Δήμοι που εμφανίζουν πολύ υψηλές συγκεντρώσεις πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού είναι κατά προτεραιότητα οι:

- Καλύμνου
- Λειψών
- Αστυπάλαιας
- Κάσου
- Αμοργού
- Άνδρου
- Λέρου
- Πάτμου.

Ευπαθείς Ομάδες

Στον παρακάτω Πίνακα καταγράφονται ποσοτικά στοιχεία των δικαιούχων με βάση τον επιμερισμό τους σε κατηγορίες ευπαθών ομάδων του πληθυσμού. Παρατηρούμε πως μεγάλο μέρος των μελών των ευπαθών νοικοκυριών είναι μονογονεϊκές οικογένειες. Επίσης από το έτος 2017 και επείτα αυξάνει συνεχώς ο αριθμός των μελών των νοικοκυριών δικαιούχων του ΕΕΕ που λαμβάνουν ΤΕΒΑ. Οι δύο ομάδες δεν ταυτίζονται.

⁶ Ο Συντελεστής Χωροθέτησης (Location Quotient), μας δίνει την δυνατότητα να επικεντρωθούμε σε υποπεριοχές όπου πληθυσμός με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά συγκεντρώνεται σε αναλογικά μεγαλύτερο ποσοστό σε σχέση με την υπό μελέτη ευρύτερη περιοχή. Υπολογίζεται με τον τύπο $LQ = \frac{Air(υποπεριοχή)}{Ain(σύνολο)}$. Για τον χαρακτηρισμό της συγκέντρωσης των πληθυσμών ακολουθήσαμε την ακόλουθη κλίμακα.

LQ μικρότερο του 0,8: χαμηλή συγκέντρωση

LQ ανάμεσα στο 0,8 - 1,2: μέση συγκέντρωση

LQ ανάμεσα στο 1,2 - 2: υψηλή συγκέντρωση

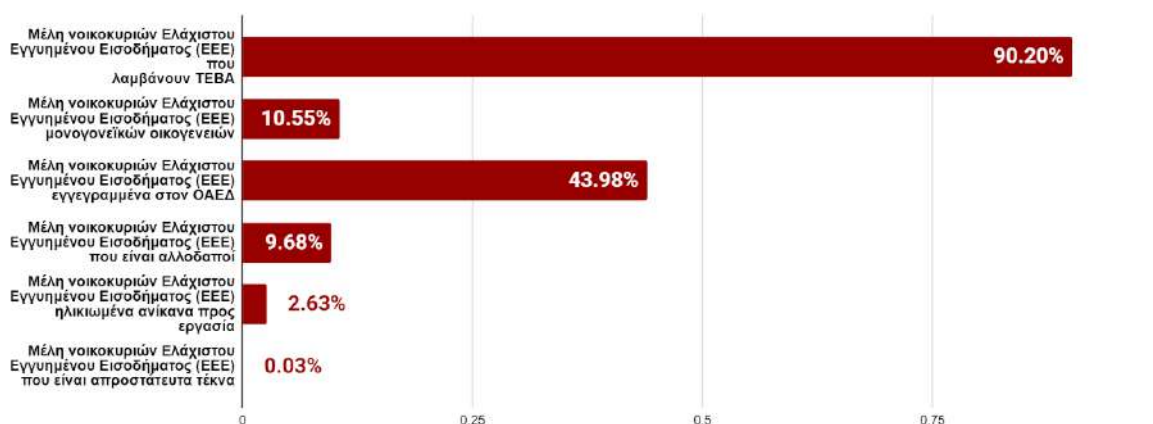
LQ άνω του 2: πολύ υψηλή συγκέντρωση

Εφαρμόσαμε τις μετρήσεις LQ σε επίπεδο Περιφέρειας και σε επίπεδο Νομού. Ο συντελεστής χωροθέτησης για την Κυκλάδες για το έτος 2021 ανέρχεται στο 0,81 ενώ για τα Δωδεκάνησα 1,12, αναδεικνύοντας υψηλότερη συγκέντρωση στον Νομό Δωδεκανήσου επιβεβαιώνοντας τα παραπάνω σχήματα ποσοστιαίας αναλογίας.

Έτος	2017	2018	2019	2020	2021
Μέλη νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) που λαμβάνουν ΤΕΒΑ	1.34%	56.16%	84.15%	89.63%	90.20%
Μέλη νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) μονογονεϊκών οικογενειών	9.57%	10.61%	12.91%	12.47%	10.55%
Μέλη νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) εγγεγραμμένα στον ΟΑΕΔ	21.40%	29.69%	9.07%	45.16%	43.98%
Μέλη νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) που είναι αλλοδαποί	15.37%	13.95%	9.07%	11.19%	9.68%
Μέλη νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) ηλικιωμένα ανάκατα προς εργασία	1.52%	1.84%	2.31%	2.34%	2.63%
Μέλη νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) που είναι απροστάτευτα τέκνα	0.78%	0.10%	0.02%	0.12%	0.03%

Πίνακας 9 - Στοιχεία κοινωνικών χαρακτηριστικών μελών νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) στην ΠΝΑ, 2017-2021 [Πηγή: Υπουργείο Εργασίας]

Στο παρακάτω Γράφημα εμφανίζεται η ποσοστωση των παραπάνω ομάδων επί των μελών νοικοκυριών που λαμβάνουν το ΕΕΕ για το έτος 2021:



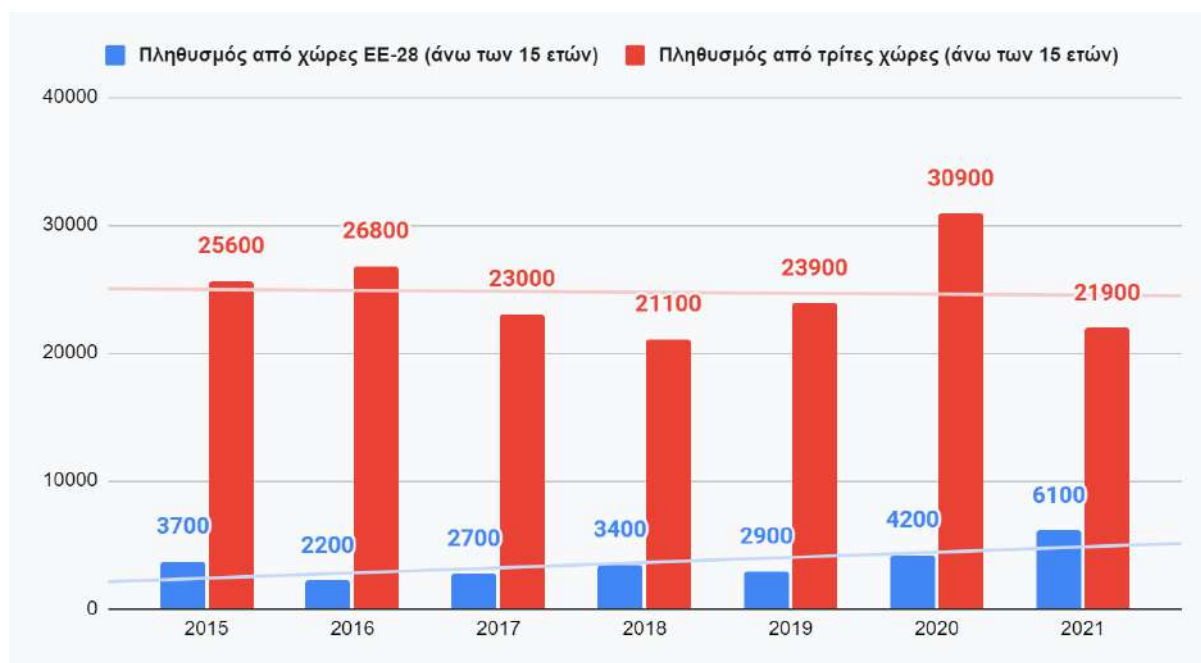
Γράφημα 31 - Ποσοστό ομάδων κοινωνικών χαρακτηριστικών μελών νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) στην ΠΝΑ επί του συνόλου των δικαιούχων, 2021 [Πηγή: Υπουργείο Εργασίας]

Παρατηρούμε αισθητή μείωση της υπερ-εκπροσώπησης των αλλοδαπών μελών νοικοκυριών δικαιούχων ΕΕΕ σε σχέση με το συνολικό ποσοστό τους στον πληθυσμό της ΠΝΑ. Συγκεκριμένα το έτος 2021 ο πληθυσμός των αλλοδαπών πολιτών άνω των 15 ετών επί του συνολικού πληθυσμού της ΠΝΑ ανέρχεται στο 8,05%, ενώ το ίδιο έτος το ποσοστό που καταλαμβάνουν τα αλλοδαπά μέλη νοικοκυριών δικαιούχων ΕΕΕ επί του συνόλου των δικαιούχων πέφτει από το 10,10% που ήταν το 2020 στο 9,68%.



Γράφημα 32 - Ποσοστό αλλοδαπών πολιτών (άνω των 15 ετών) επί του πληθυσμού της ΠΝΑ, 2015-2021 [Πηγή: [Ευρωπαϊκή Επιτροπή](#)]

Ο αριθμός των αλλοδαπών πολιτών στην ΠΝΑ δείχνει σταθεροποιητική τάση την περίοδο 2015-2021 τόσο σε απόλυτο όσο και ποσοστιαίο μέγεθος. Η τάση αφορά τόσο τον αριθμό των πολιτών ΕΕ-28 όσο και εκείνον των πολιτών τρίτων χωρών, όπως φαίνεται στο παρακάτω γράφημα:



Γράφημα 33 - Αριθμός αλλοδαπών πολιτών (άνω των 15 ετών) στην ΠΝΑ, 2015-2018 [Πηγή: [Ευρωπαϊκή Επιτροπή](#)]

Αναφορικά με τους **πρόσφυγες - αιτούντες ασύλου** που διαμένουν στην ΠΝΑ και σύμφωνα με τα στοιχεία του [Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου](#) [12] για τον Απρίλιο του 2022, ο αριθμός τους αγγίζει τους 286, κάτι που αντιστοιχεί σε ποσοστό 0,09% επί του συνολικού πληθυσμού της ΠΝΑ. Από αυτούς οι 8 διαμένουν σε διαμερίσματα μέσω του προγράμματος ΕΣΤΙΑ και οι 278 διαμένουν στα Κέντρα Υποδοχής Ταυτοποίησης (ΚΥΤ), 195 στο ΚΥΤ Κω και 144 στο ΚΥΤ Λέρου.

Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία δράσης των **Κέντρων Κοινότητας της ΕΥΔ ΕΠ Νότιο Αιγαίο** έως και τον Δεκέμβριο 2021 αναδεικνύεται η εγγραφή σε αυτά συνολικά 24.711 ωφελούμενων, αριθμός σχεδόν διπλάσιος των δικαιούχων του ΕΕΕ, ενώ οι 2.972 από αυτούς είναι νέοι εγγεγραμμένοι ωφελούμενοι του έτους 2021. Στον παρακάτω Πίνακα εμφανίζονται τα δεδομένα για κάθε Κέντρο Κοινότητας:

Κέντρο Κοινότητας	Σύνολο εγγεγραμμένων ωφελουμένων έως και Δεκέμβριο 2021	Σύνολο εγγεγραμμένων ωφελουμένων έως και Δεκέμβριο 2020	ΩΦΕΛΟΥΜΕΝΟΙ ΕΤΟΥΣ 2021	ΝΕΟΙ ΩΦΕΛΟΥΜΕΝΟΙ ΕΤΟΥΣ 2021
ΚΚ Δήμου Άνδρου	616	542	74	66
ΚΚ Δήμου Θήρας	1.286	963	323	255
ΚΚ Δήμου Καλυμνίων	5.311	5.039	272	196
ΚΚ Δήμου Καρπάθου	425	352	73	34
ΚΚ Δήμου Κέας	658	565	93	91
ΚΚ Δήμου Κω (Παράρτημα Ρομά)	2.650	2.239	411	361
ΚΚ Δήμου Λέρου	2.704	2.557	147	134
ΚΚ Δήμου Μήλου	475	424	51	31
ΚΚ Δήμου Νάξου	2.820	2.344	476	468
ΚΚ Δήμου Πάρου	1.590	1.364	226	215
ΚΚ Δήμου Ρόδου (Παράρτημα Ρομά)	4.136	3.131	1.005	849
ΚΚ Δήμου Σύρου- Ερμούπολης	1.103	988	115	169
ΚΚ Δήμου Τήνου	937	737	200	103
ΣΥΝΟΛΟ	24.711	21.245	3.466	2.972

Πίνακας 10 - Εγγεγραμμένοι ωφελούμενοι και νέες εγγραφές Κέντρων Κοινότητας ΠΝΑ, Δεκέμβριος 2021 [Πηγή: ΕΥΔ ΕΠ Ν. Αιγαίου]

Στον παρακάτω συγκριτικό Πίνακα παρατηρούμε πως ο μεγαλύτερος αριθμός ωφελούμενων συγκεντρώνεται στην Κάλυμνο, με 5.311 ωφελούμενους, αριθμός ο οποίος σε απόλυτη τιμή είναι μεγαλύτερος από την αντίστοιχη τιμή του 2020 (5.111 άτομα) αλλά παρόλα αυτά παρατηρούμε ότι σε ποσοστό επί του συνόλου των ωφελούμενων βαίνει μειούμενο, ενώ το νησί που ακολουθεί είναι η Ρόδος με έντονες αυξητικές τάσεις. Μάλιστα το 28,57% των νέων ωφελούμενων του έτους 2021 αφορά εγγραφές στο ΚΚ Ρόδου, κάτι που μπορεί να οφείλεται και στο γεγονός ότι το συγκεκριμένο Κέντρο Κοινότητας εξυπηρετεί τη μεγαλύτερη συγκέντρωση Ρομά στην ΠΝΑ. Αυξητικές τάσεις εμφανίζει επιπλέον το ΚΚ Νάξου που συγκεντρώνει το 15,75% των νέων εγγραφών.

Π.27– Περιφερειακή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2021

Κέντρο Κοινότητας	Εγγραφές ωφελουμένων 2020	Μερίδιο επί του συνόλου των ωφελούμενων 2020	Εγγραφές ωφελουμένων 2021	Μερίδιο επί του συνόλου των ωφελούμενων 2021	ΝΕΟΙ ΩΦΕΛΟΥΜΕΝΟΙ ΕΤΟΥΣ 2021	Μερίδιο επί του συνόλου των νέων οφελούμενων 2021
ΚΚ Δήμου Άνδρου	552	2,53%	616	2,49%	66	2,22%
ΚΚ Δήμου Θήρας	1.017	4,66%	1.286	5,20%	255	8,58%
ΚΚ Δήμου Καλύμνιων	5.111	23,44%	5.311	21,49%	196	6,59%
ΚΚ Δήμου Καρπάθου	362	1,66%	425	1,72%	34	1,14%
ΚΚ Δήμου Κέας	580	2,66%	658	2,66%	91	3,06%
ΚΚ Δήμου Κω (Παράρτημα Ρομά)	2.326	10,67%	2.650	10,72%	361	12,15%
ΚΚ Δήμου Λέρου	2.574	11,80%	2.704	10,94%	134	4,51%
ΚΚ Δήμου Μήλου	429	1,97%	475	1,92%	31	1,04%
ΚΚ Δήμου Νάξου	2.396	10,99%	2.820	11,41%	468	15,75%
ΚΚ Δήμου Πάρου	1.379	6,32%	1.590	6,43%	215	7,23%
ΚΚ Δήμου Ρόδου (Παράρτημα Ρομά)	3.291	15,09%	4.136	16,74%	849	28,57%
ΚΚ Δήμου Σύρου- Ερμούπολης	1.009	4,63%	1.103	4,46%	169	5,69%
ΚΚ Δήμου Τήνου	779	3,57%	937	3,79%	103	3,47%
ΣΥΝΟΛΟ	21.805	100,00%	24.711	100,00%	2.972	100,00%

Πίνακας 11 - Ποσοστιαία κατανομή ωφελούμενων και νέων εγγραφών στα Κέντρα Κοινότητας ΠΝΑ, 2020-2021 [Πηγή: ΕΥΔ ΕΠ Ν. Αιγαίου]

4.2. Ζητήματα Ισότητας των Φύλων και Ενδοοικογενειακή Βία

Ισότητα των Φύλων

Η ισότητα των φύλων⁷ είναι ένα ζήτημα πανανθρώπινο, κοινωνικό, πολιτικό, αλλά και οικονομικό που αφορά όλες τις κοινωνίες. Για να επιτευχθεί η ισότητα των φύλων χρειάζεται μία κοινωνία όπου άντρες και γυναίκες μοιράζονται εξίσου αγαθά, υποχρεώσεις και δικαιώματα σε όλους τους τομείς: στην εργασία, στην πολιτική, στην ηγεσία, στον ελεύθερο χρόνο, στη φροντίδα, στην οικογένεια και στην προσωπική ζωή.

Κάθε χρόνο το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων (EIGE) αξιολογεί τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την Ευρωπαϊκή Ένωση συνολικά για να διαπιστώσει τι πρόδος έχει επιτευχθεί ως προς την ισότητα των φύλων. Ο Δείκτης χρησιμοποιεί μια κλίμακα βαθμολόγησης από το 1 έως το 100, όπου το 1 αντιστοιχεί στην πλήρη ανισότητα, ενώ το 100 στην πλήρη ισότητα. Επιπρόσθετα, ο Δείκτης περιλαμβάνει μια ξεχωριστή ενότητα που αφορά την έμφυλη βία στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η εναρμόνιση, όμως, των κρατών μελών με τη μεθοδολογία με την οποία υπολογίζεται η έκταση και η σοβαρότητα του φαινομένου, αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2023 και τα συγκρίσιμα στοιχεία να συμπεριληφθούν στον Δείκτη το 2024.

Ειδικότερα, ο Δείκτης Ισότητας των Φύλων για το 2021⁸ που δημοσιεύτηκε από το EIGE βαθμολόγησε την Ευρωπαϊκή Ένωση με 68 στα 100 και την Ελλάδα με 52,5 στα 100, τοποθετώντας τη χώρα μας για μια ακόμη χρονιά στην τελευταία θέση της κατάταξης παρά τη μικρή βελτίωση του δείκτη σε σχέση με το 2010 και με το 2017. Όπως αναφέρεται στην έκθεση του EIGE, η Ελλάδα από το 2010 παραμένει στάσιμη σε ό,τι αφορά την έμφυλη ισότητα στους τομείς χρόνος, χρήμα, υγεία, εξουσία, εκπαίδευση και απασχόληση. Οι καλύτερες σχετικές επιδόσεις της χώρας μας, καταγράφονται στους τομείς της υγείας και των οικονομικών, ενώ οι χαμηλότερες επιδόσεις άρα και το μεγαλύτερο περιθώριο για βελτίωση καταγράφονται στους τομείς της ισχύος και της εκπροσώπησης, του χρόνου για φροντίδα και δραστηριότητες καθώς και της εργασίας.

Επιπρόσθετα, η Ελλάδα κατέχει υψηλή θέση στην ευρωπαϊκή κατάταξη σε ό,τι αφορά τα ποσοστά γυναικών που υποφέρουν από ψυχικές διαταραχές. Σχετικά με την απασχόληση, το χάσμα μεταξύ των δύο φύλων φαίνεται συρρικνωμένο, γεγονός που οφείλεται στη μείωση της εργασίας των ανδρών τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο, οι μεγαλύτερες ανισότητες στη χώρα μας εντοπίζονται στον τομέα της εξουσίας και των οικονομικών απολαβών.

⁷ <https://ypergasias.gov.gr/isotita-ton-fylon>

⁸ <https://www.kathimerini.gr/society/561561208/deiktis-isotitas-fylon/2021-oyragos-i-ellada-stin-ee>

Ο τομέας που έδειξε σημάδια βελτίωσης τα τελευταία χρόνια αφορά στην ισότητα στη χρήση του χρόνου από άνδρες και γυναίκες με τους άνδρες να αναλαμβάνουν πλέον περισσότερες ευθύνες φροντίδας. Αξίζει, βέβαια, να σημειωθεί ότι στα ζευγάρια με παιδιά το χάσμα παραμένει υψηλό.

Σύμφωνα και με τα διαθέσιμα στοιχεία⁹ της χώρας μας, οι γυναίκες **υπό-εκπροσωπούνται στην κοινωνική και πολιτική ζωή** του τόπου, γεγονός που καθιστά αναγκαία την ύπαρξη κινήτρων και έμπρακτης υποστήριξης για την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών σε θέσεις εξουσίας, ευθύνης και ηγεσίας.

Ως προς τη **συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας**, αν και η απασχόληση των γυναικών φαίνεται να βελτιώνεται, το χάσμα μεταξύ των φύλων αυξάνεται. Η χαμηλή συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας αναγνωρίζεται ως ένα από τα βασικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας στην Έκθεση για το Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία (ΟΟΣΑ: 2020 [4]), με σημαντικό αντίκτυπο στην παραγωγικότητα, καθώς το μέσο μορφωτικό επίπεδο όσων βρίσκονται εκτός αγοράς εργασίας είναι υψηλό. Η χαμηλή συμμετοχή οφείλεται αφενός στη διαχρονικά χαμηλή συμμετοχή και πρόωρη συνταξιοδότηση των γυναικών και αφετέρου στις διακρίσεις που υφίστανται από εργοδότες, ιδίως οι γυναίκες σε αναπαραγωγική ηλικία (ΟΟΣΑ: 2020 [4]).

Κύριο εμπόδιο για τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας είναι η απουσία υπηρεσιών ποιοτικής φροντίδας για παιδιά και ηλικιωμένους. Ειδικότερα δε, η διακοπή της καριέρας για τη φροντίδα των παιδιών αφορά κυρίως στις γυναίκες (49,7% έναντι 4,0% των ανδρών), ενώ το 10,9% των γυναικών δεν εργάστηκε προκειμένου να φροντίσει τα παιδιά του. Επιπλέον, καταγράφεται υστέρηση στην επαγγελματική ανέλιξη των γυναικών μέσα από το χαμηλό ποσοστό συμμετοχής τους σε διευθυντικές θέσεις.

Όσον αφορά στο **μισθολογικό χάσμα**, τα δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ για το 2018 δείχνουν ότι η διαφορά στις μέσες ετήσιες αποδοχές των γυναικών είναι 20,6% χαμηλότερες από αυτές των ανδρών.

Σε σχέση με τις **ψηφιακές δεξιότητες** του γενικού πληθυσμού, το χάσμα μεταξύ των φύλων εμφανίζεται να είναι μικρότερο: 63% των γυναικών χρησιμοποιούν καθημερινά το διαδίκτυο σε σχέση με το 66% των ανδρών (Eurostat, 2021), 22% των γυναικών κατέχουν ψηφιακές δεξιότητες έναντι 25% των ανδρών. Όμως, σε σχέση με την εκπαίδευση και την αγορά εργασίας στους κλάδους ΤΠΕ καθώς και στην έρευνα και τη μηχανική, οι απόφοιτοι ΤΠΕ για το 2018 είναι κατά 39% γυναίκες και 61% άντρες, ενώ οι επιστήμονες και μηχανικοί σε κλάδους υψηλής τεχνολογίας είναι άνδρες σε ποσοστό 79%, σε αντίθεση με τις γυναίκες που κατέχουν ποσοστό μόλις 21%.

⁹ <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2021/12/%CE%95%CE%A3%CE%94%CE%99%CE%A6-2021-2025.pdf>

Στον τομέα της **οικονομίας**, η προώθηση της ισότητας των φύλων σε τοπικό επίπεδο αποτελεί την κυριότερη πρόκληση για την ουσιαστική βελτίωση της θέσης των γυναικών στις τοπικές κοινωνίες. Εδώ, η αρχή της ένταξης της διάστασης του φύλου στους προϋπολογισμούς (gender budgeting) εισήχθη για πρώτη φορά στην κεντρική διοίκηση με τον ν.4604/2019 και θα απαιτηθεί προσπάθεια και συνεργασία για την ορθή εφαρμογή των προβλέψεων και την αξιοποίηση αυτού του εργαλείου από τα Υπουργεία. Προς αυτήν την κατεύθυνση, κομβικό σημείο δικτύωσης και υλοποίησης έργων και δράσεων είναι οι Δημοτικές και Περιφερειακές Επιτροπές Ισότητας. Όσο αφορά στις Περιφέρειες, 8 από τις 13 έχουν ολοκληρώσει τη σύσταση Περιφερειακών Επιτροπών Ισότητας (ΠΕΠΙΣ).

Στον τομέα του **αθλητισμού**, παρατηρείται ότι το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών σε αθλητικές δραστηριότητες είναι ανοδικό. Ωστόσο, ο αριθμός τους είναι σημαντικά μικρότερος έναντι του ανδρικού πληθυσμού που έχουν ενσωματώσει τον αθλητισμό ως δραστηριότητα αναψυχής.

Ως προς τα άτομα με **αναπηρία**, οι γυναίκες αναφέρουν υψηλότερα επίπεδα μη καλυπτόμενων αναγκών σε σύγκριση με τους άνδρες (30% έναντι 28%).

Ως προς τη θεματική της **έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας**, θα πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχει σημαντικό κενό στα σχετικά δεδομένα της βίας κατά των γυναικών, το οποίο αποκρύπτει την πραγματική έκταση της βίας. Κομβικό σημείο για την πολύπλευρη στήριξη και την ενδυνάμωση των γυναικών θυμάτων βίας και κακοποιημένων γυναικών είναι το Δίκτυο Δομών, το οποίο αποτελείται από 43 Συμβουλευτικά Κέντρα, 19 Ξενώνες Φιλοξενίας και την 24ωρη τηλεφωνική Γραμμή SOS 15900.

Αναφορικά με τις επιπτώσεις της πανδημίας, οι περισσότερες μελέτες παγκοσμίως έχουν μελετήσει τις άμεσες συνέπειες που συνδέονται με την υγεία, τον εργασιακό και οικονομικό αντίκτυπο, ενώ οι έμμεσες κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις της νόσου σχετικά με την ισότητα των φύλων δεν έχουν διερευνηθεί συστηματικά και με λεπτομέρειες. Αρχικά, διεθνείς έρευνες έχουν δείξει ότι οι άνδρες ήταν πιο πολύ ευάλωτοι στη συγκεκριμένη νόσο (κρούσματα, νοσηλείες, θάνατοι). Αντίθετα, οι έμμεσες επιπτώσεις της πανδημίας φάνηκε πως επηρέασαν δυσανάλογα τις γυναίκες. Μάλιστα, σε κάποιες χώρες παρατηρήθηκε ότι οι γυναίκες επλήγησαν περισσότερο καθώς εργάζονταν είτε σε τομείς εργασίας που επηρεάστηκαν δυσμενώς από την πανδημία είτε άτυπα.

Επιπρόσθετα, από τον Μάρτιο του 2020 έως τον Σεπτέμβριο του 2021 εκπονήθηκε διεθνής μελέτη¹⁰ σε 193 χώρες σε όλο τον κόσμο. Πρόκειται για την πρώτη ολοκληρωμένη έρευνα η οποία μελέτησε τις επιπτώσεις της πανδημίας στα δύο φύλα λαμβάνοντας υπόψη τις μεταξύ τους διαφορές και ανισότητες με υγειονομικούς, αλλά και κοινωνικοοικονομικούς

¹⁰ www.thelancet.com Published online March 2, 2022 [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(22\)00008-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(22)00008-3)

δείκτες. Οι κατηγορίες που χρησιμοποιήθηκαν ως δείκτες αφορούσαν στον εμβολιασμό, τα κρατικά υγειονομικά συστήματα, τους οικονομικούς και εργασιακούς προβληματισμούς, την εκπαίδευση και την ασφάλεια που νιώθουν τα άτομα στην οικία τους αλλά και στην κοινότητα στην οποία ανήκουν. Η εν λόγω έρευνα έδειξε, συνολικά την περισσότερη ευάλωτη θέση των γυναικών έναντι των ανδρών σε ό,τι αφορά τη διατήρηση των θέσεων εργασίας, την απώλεια εισοδήματος την υγειονομική πρόσβαση καθώς και την έμφυλη βία.

Παράλληλα αναδείχθηκε και η ευάλωτη θέση των κοριτσιών, οι οποίες όπως φάνηκε ήταν πιθανότερο πιθανό να εγκαταλείψουν το σχολείο. Επιπρόσθετα, κατά τη διάρκεια της πανδημίας παρατηρήθηκε αύξηση των οικιακών καθημερινών εργασιών, όπως και η φροντίδα οικείων προσώπων. Όπως διαπιστώθηκε, οι γυναίκες – παρά – οι άνδρες αφήνουν την εργασία τους σε μεγάλο βαθμό προκειμένου να φροντίσουν άλλα άτομα με το κενό αυτό μεταξύ ανδρών και γυναικών να μεγαλώνει με το πέρασμα του χρόνου σε όλες τις περιοχές.

Σε ό,τι αφορά τα ευρήματα που σχετίζονται με την εκδήλωση της πανδημίας, από την έρευνα αναδείχθηκε ότι τα εμπόδια που προκλήθηκαν σε ό,τι αφορά δυσλειτουργίες στο σύστημα υγείας ήταν κοινά ανάμεσα στα δύο φύλα. Ωστόσο, τα διαθέσιμα στοιχεία αναφορικά με τις διαφορές και τις ανισότητες ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες για την υπό μελέτη χρονική περίοδο είναι ακόμη περιορισμένα. Τα μεγαλύτερα κενά σε διαθέσιμα δεδομένα ανά τον κόσμο εντοπίζονται στη νοτιοανατολική και ανατολική Ασία και την Ωκεανία, ενώ τα κενά αυτά αφορούν σε υγειονομικά συστήματα, την εκπαίδευση, την ασφάλεια καθώς και την έμφυλη βία, στοιχείο το οποίο επηρεάζει και τη συγκρισιμότητα των στοιχείων σε παγκόσμιο επίπεδο.

Δεδομένου ότι η πανδημία επηρέασε όλους τους τομείς της καθημερινότητας, οι επιπτώσεις στην ευημερία των ανθρώπων παγκοσμίως είναι βαθιές με σημαντικές αρνητικές συνέπειες στους τομείς της εργασίας, της διαβίωσης, του εισοδήματος, της εκπαίδευσης και της ψυχολογίας των ατόμων. Τα διαθέσιμα στοιχεία τονίζουν το γεγονός ότι η πανδημία τείνει να επιδεινώσει τις ήδη υπάρχουσες κοινωνικές και οικονομικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων.

Για να σχεδιαστούν αποτελεσματικές παρεμβάσεις και πολιτικές για την αποφυγή της αύξησης των εν λόγω ανισοτήτων μεταξύ των φύλων, είναι κρίσιμης σημασίας να μελετηθούν οι διαφορετικοί παράγοντες που επηρεάζουν και καθορίζουν τα δύο φύλα. Από τα ευρήματα διεθνών μελετών εξάγεται το συμπέρασμα ότι τα κράτη πρέπει να δώσουν προτεραιότητα και να επενδύσουν σε πολιτικές, οι οποίες ενθαρρύνουν τις γυναίκες να συμμετέχουν περισσότερο στο εργατικό δυναμικό και τις ενδυναμώνουν. Εξίσου σημαντικό είναι το να μπορούν οι γυναίκες να συνεχίζουν την εκπαίδευσή τους, γεγονός που θα τις βοηθήσει να ξεπεράσουν τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν στην αγορά εργασίας.

Εξακολουθούν, λοιπόν, να υφίστανται σημαντικές ανάγκες για την ενσωμάτωση της οπτικής του φύλου στις τομεακές πολιτικές αλλά και στο τοπικό επίπεδο, ενώ οι στερεοτυπικές αντιλήψεις και ανισότητες συνεχίζουν να είναι υπαρκτές και να διαχέονται σε όλους τους τομείς της ζωής, όπως της πολιτικής, κοινωνικής, προσωπικής και επαγγελματικής.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχει σημαντικό κενό στα σχετικά δεδομένα της βίας κατά των γυναικών, το οποίο αποκρύπτει την πραγματική έκταση της βίας. Παράλληλα, ο εγκλεισμός λόγω της πανδημίας του κορονοϊού COVID-19 είχε ως αποτέλεσμα οι γυναίκες που βρίσκονταν ήδη σε βίαιες σχέσεις να εκτεθούν στον κακοποιητή τους για μεγάλα χρονικά διαστήματα, θέτοντας τον εαυτό τους σε μεγαλύτερο κίνδυνο ενδοοικογενειακής βίας.

Κατά συνέπεια, η χώρα οφείλει να καλύψει ανάγκες όπως τη μέτρηση του βαθμού και της τάσης εξάπλωσης όλων των μορφών βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης, την οργάνωση εκπαιδευτικών και επαγγελματικών σεμιναρίων που θα ενημερώνουν το κοινό για την έμφυλη και ενδοοικογενειακή βία και τον τρόπο αντιμετώπισης και επίλυσης περιστατικών τέτοιας φύσης. Κομβικό σημείο για την πολύπλευρη στήριξη και την ενδυνάμωση των γυναικών θυμάτων βίας και κακοποιημένων γυναικών είναι το Δίκτυο Δομών, το οποίο αποτελείται από 43 Συμβουλευτικά Κέντρα, 19 Ξενώνες Φιλοξενίας και την 24ωρη τηλεφωνική Γραμμή SOS 15900.

Απαιτούνται σημαντικές προσπάθειες σε επίπεδο κινητροδότησης, ευαισθητοποίησης και υποστήριξης, για την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών σε θέσεις εξουσίας, ευθύνης και ηγεσίας, τη μείωση του χάσματος σε σχέση με τη συμμετοχή των ανδρών, αλλά και τις επιδόσεις σε επίπεδο ΕΕ, καθώς επίσης και για την ουσιαστική εφαρμογή των ποσοτώσεων που πλέον προβλέπονται στη νομοθεσία.

Η οριζόντια ενσωμάτωση της οπτικής του φύλου στις τομεακές πολιτικές και στην πολυεπίπεδη διακυβέρνηση αποτελεί βασικό μέσο για την προώθηση της ισότητας και την αντιμετώπιση πολλαπλών και παγιωμένων διακρίσεων. Η θεματική της ισότητας των φύλων υπεισέρχεται στα εθνικά σχέδια δράσης άλλων φορέων (όπως Δικαιώματα του Παιδιού, Ρατσισμού, Κοινωνικής Ένταξης Μεταναστών καινοτόμων με Αναπηρία), με τα οποία απαιτείται διαρκής και αποτελεσματικός συντονισμός.

Η καταπολέμηση των έμφυλων διακρίσεων και των στερεοτύπων σε όλες τις εκφάνσεις του βίου και των δημόσιων πολιτικών καθίσταται επιτακτική για τη βελτίωση της θέσης αλλά και της ζωής των ανθρώπων και ειδικότερα των γυναικών. Οι σχετικές θεματικές δράσεις απαιτούν την ενσωμάτωση της οπτικής του φύλου σε όλους τους τομείς της ζωής, (π.χ.στην πολιτική, κοινωνική, προσωπική και επαγγελματική) όπως επίσης εντατική και

αποτελεσματική διακυβέρνηση για τα θέματα της ισότητας με οριζόντιες και κάθετες συνεργασίες. Προς αυτή την κατεύθυνση κινούνται εξάλλου οι δράσεις εναρμόνισης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής οι οποίες υλοποιούνται μέσω του ΕΠ Νοτίου Αιγαίου, οι οποίες έχουν θετική συμβολή και ως εκ τούτου αναμένεται να αναπτυχθούν ακόμα περισσότερο κατά τη νέα προγραμματική περίοδο.

Ολοκληρώνοντας την ανωτέρω ανάλυση σχετικά με την ισότητα των φύλων, τα προβλήματα αλλά και τα προτεινόμενα μέτρα και πολιτικές, γίνεται ευρέως κατανοητό ότι πολύ θετική επίδραση στην αντιμετώπιση των διακρίσεων και των αρνητικών στερεοτύπων εις βάρος των γυναικών αποτελεί η διοργάνωση περισσότερων ενημερωτικών σεμιναρίων και ενεργειών που έχουν ως κύριο σκοπό την ευαισθητοποίηση των ατόμων και της κοινωνίας γύρω από αυτό το θέμα.

Ενδοοικογενειακή Βία

Η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα πολυεπίπεδο και διαχρονικό φαινόμενο, μια σοβαρή κοινωνική παθολογία που μαστίζει τόσο την ελληνική όσο και τη διεθνή κοινότητα. Τα περιστατικά αυξάνονται ραγδαία, παρά τις συντονισμένες προσπάθειες του κράτους δικαίου για διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Αρχικά, η ίδρυση του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών και η κατάρτιση μιας σειράς βασικών νομοθετικών κειμένων, όπως η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και η Σύμβαση Εξάλειψης όλων των μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (1979), παρείχαν μια βάση για ένα ολοκληρωμένο σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την υιοθέτηση νομοθετικών μέτρων για τη διασφάλιση της ισότητας των φύλων. Οι Διακηρύξεις και τα Ψηφίσματα που ακολούθησαν, αποτυπώνουν την πορεία που ακολουθήθηκε για την καταπολέμηση της βίας, που πλήττει κυρίως τις γυναίκες, παιδιά και ευάλωτες ομάδες, καθώς και την αναγνώριση της αναγκαιότητας της λήψης μέτρων για την εξάλειψή της. Επιπλέον, σημαντική συνεισφορά στον τομέα της διασφάλισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει διαδραματίσει το Συμβούλιο της Ευρώπης με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), αλλά και με τις σχετικές συστάσεις του για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών και των παιδιών.

Προχωρώντας ακόμη περισσότερο, το Συμβούλιο της Ευρώπης, αναγνωρίζοντας ότι οι γυναίκες και τα παιδιά εκτίθενται συχνά σε σοβαρές μορφές βίας, όπως η ενδοοικογενειακή βία, οι οποίες αποτελούν κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εμπόδιο στην επίτευξη της ισότητας, κατάρτισε τη Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας σε βάρος των γυναικών αλλά και της ενδοοικογενειακής βίας.

Επίσης, με τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης (2011) επιχειρείται η εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών, αλλά και η ανάπτυξη διοικητικών πρακτικών που αποσκοπούν στην πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, ώστε τα θύματα της βίας να απολαμβάνουν ίσης προστασίας σε όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου.

Συμπερασματικά, τα διεθνή και ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα κατάρτισαν νομοθετικά κείμενα και ανέλαβαν πρωτοβουλίες για την διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ισότητας καθώς και για την καταπολέμηση της έμφυλης βίας. Παράλληλα, η Υπηρεσία Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και το Ινστιτούτο Ισότητας των φύλων μέσω των ερευνών τους πρότειναν και προτείνουν στοχευμένες δράσεις/μέτρα για την προώθηση της ισότητας των φύλων και την εξάλειψη της βίας.

Ενδοοικογενειακή βία στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί ένα υψίστης σημασίας ζήτημα που επηρεάζει την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας, καταρρίπτει το αξιακό και νομοθετικό της σύστημα και εκφυλίζει το επίπεδο ευζωίας του πληθυσμού, λόγω των αναπότρεπτων επιπτώσεων στη σωματική και ψυχική υγεία των θυμάτων αλλά και των δραστών, που έχουν μεγάλο αντίκτυπο και σε άλλους κοινωνικοοικονομικούς τομείς.

Το 2006 το ελληνικό κράτος, λαμβάνοντας υπόψη τις διεθνείς εξελίξεις στον τομέα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τα ισχύοντα νομοθετικά κείμενα διεθνών και ευρωπαϊκών θεσμών και αναγνωρίζοντας ότι η βία στο πλαίσιο των οικογενειακών και συντροφικών σχέσεων δεν αποτελεί ιδιωτική υπόθεση, αλλά υπόθεση της πολιτείας, αποφάσισε την κατάρτιση ενός ενιαίου νομοθετήματος.

Πιο συγκεκριμένα, με τον ν.3500/2006 με τίτλο «Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις», που αποτελεί βασικό εθνικό εργαλείο για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, επιχειρείται η αντιμετώπιση της βίας στην οικογένεια στη βάση της κατοχύρωσης των ατομικών δικαιωμάτων, αλλά και του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής. Επιπρόσθετα, προβλέφθηκαν καινοτόμες ρυθμίσεις, όπως η διαδικασία της ποινικής διαμεσολάβησης, ενώ θεσπίστηκαν ειδικότερες διατάξεις, όπως η ενημέρωση για παροχή υπηρεσιών ψυχοκοινωνικής και νομικής υποστήριξης.

Στη συνέχεια, υπογράφοντας το 2011 τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, η εθνική νομοθεσία προσαρμόστηκε και τροποποιήθηκε σύμφωνα με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές επιταγές. Αρμόδια αρχή για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης

ορίστηκε η Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων.

Η εμφάνιση και εξέλιξη της πανδημίας καθώς και τα μέτρα που ελήφθησαν για την αντιμετώπισή της λειτούργησαν ανασταλτικά στην υλοποίηση του αρχικού σχεδιασμού, ο οποίος αναπροσαρμόστηκε βάσει των ζητημάτων που ανέκυψαν λόγω του κατ' οίκον περιορισμού και της ενδεχόμενης αύξησης των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας. Καθορίστηκε απαραίτητη η λήψη μέτρων και δράσεων για την προστασία των θυμάτων σε συνεργασία με τις συναρμόδιες υπηρεσίες, αλλά και Φορείς.

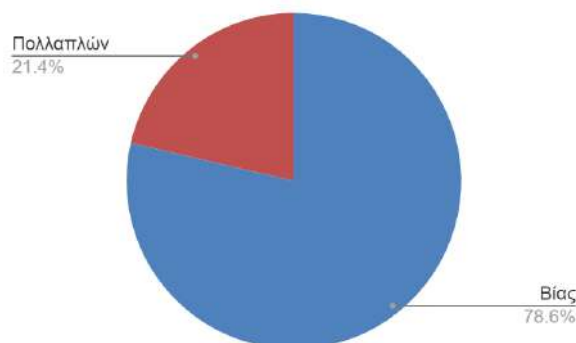
Η Ελληνική Αστυνομία, συμμετέχοντας στη συλλογική προσπάθεια, ίδρυσε το Επιτελικό Τμήμα Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας της Διεύθυνσης Γενικής Αστυνόμευσης του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας (1 Δομή) καθώς και τα Γραφεία Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας στις Γενικές Αστυνομικές Διευθύνσεις και στις Διευθύνσεις Αστυνομίας κάθε Νομού, για την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας (72 Δομές). Οι νέες αυτές υπηρεσίες έχουν ως στόχο την αντιμετώπιση σε πρωταρχικό επίπεδο όλων των κρίσιμων περιστατικών κακοποίησης και εκμετάλλευσης των γυναικών.

Επιπλέον, η Ελληνική Αστυνομία, χρησιμοποιώντας τα υφιστάμενα μηχανογραφικά εργαλεία και τις βάσεις δεδομένων της, έχει ανταποκριθεί σε μεγάλο αριθμό αιτημάτων από διεθνείς, ευρωπαϊκούς Φορείς και θεσμικά όργανα, Πανεπιστημιακά Ιδρύματα, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, δημοσιογράφους, ερευνητές και πολίτες, παρέχοντας αριθμητικά δεδομένα, για τα αδικήματα ενδοοικογενειακής βίας. Παράλληλα, το Τμήμα Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας αξιοποιεί τη νέα μηχανογραφική εφαρμογή που δημιουργήθηκε το 2020, μέσω της οποίας, επίσης, αντλούνται στατιστικά στοιχεία όχι μόνο για τα αδικήματα ενδοοικογενειακής βίας, αλλά και τους δράστες και τα θύματα αυτών.

Στοιχεία του Δικτύου Υποστηρικτικών Δομών Γυναικών ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ

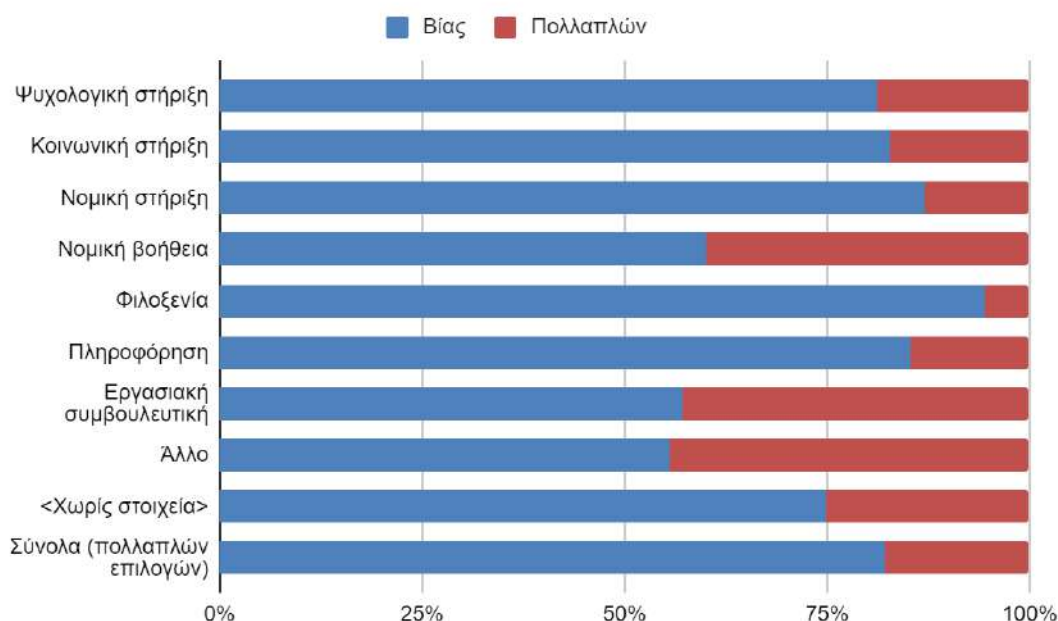
Στη βάση των προαναφερόμενων μελετών και στοιχείων είναι χαρακτηριστικά τα στοιχεία του Δικτύου Υποστηρικτικών Δομών Γυναικών ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ.

Με βάση τα στοιχεία εξυπηρετούμενων γυναικών για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου για το 2021 και σε σύνολο 220 Εντύπων υποδοχής το μεγαλύτερο ποσοστό εξυπηρετούμενων γυναικών αφορά περιστατικά βίας.



Γράφημα 34 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων (Έντυπα Υποδοχής) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]

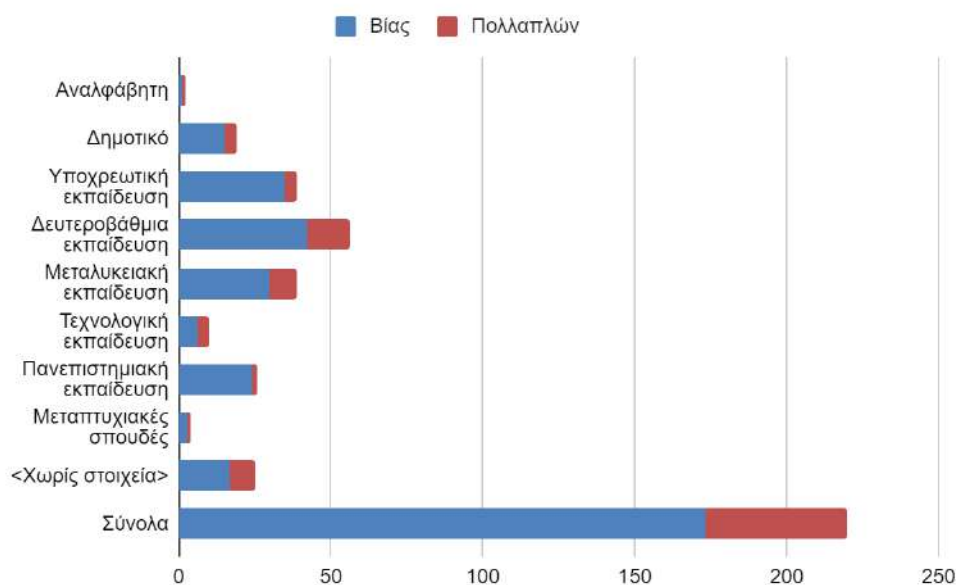
Παράλληλα, σε ότι αφορά τα αιτήματα πληροφόρησης, στήριξης και συμβουλευτικής υπερτερούν σημαντικά οι αιτήσεις που αφορούν εξυπηρετούμενες βίας σε σύγκριση με εξυπηρετούμενες πολλαπλών διακρίσεων, όπως φαίνεται και στο παρακάτω γράφημα.



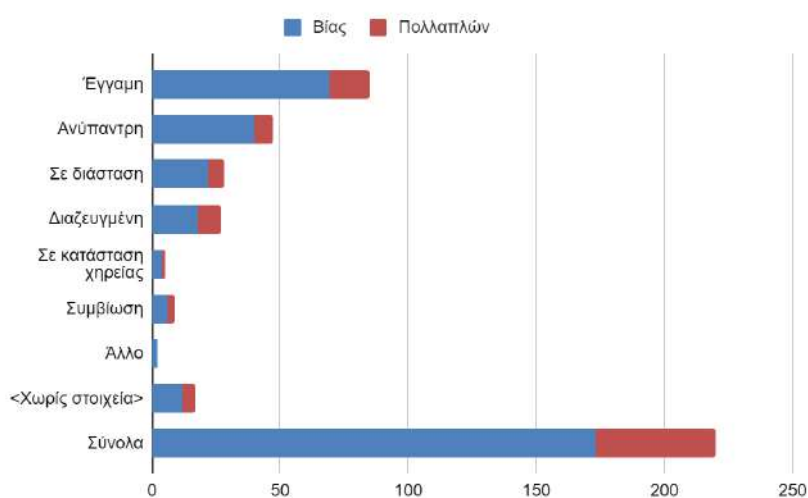
Γράφημα 35 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων (Κατηγορία Αιτημάτων) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]

Σε ότι αφορά την υπηκοότητα παρατηρούμε πως ο μεγαλύτερος αριθμός εξυπηρετούμενων γυναικών αφορά γυναίκες που έχουν ολοκληρώσει τη Δευτεροβάθμια

εκπαίδευση. Παράλληλα δεν παρατηρείται κάποια ιδιαίτερη διαφοροποίηση στην κατανομή σε εκπαιδευτικό επίπεδο σε ό,τι αφορά τις κατηγορίες βίας και πολλαπλών διακρίσεων, όπως φαίνεται και στο παρακάτω γράφημα.



Γράφημα 36 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων (Φύλο) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]

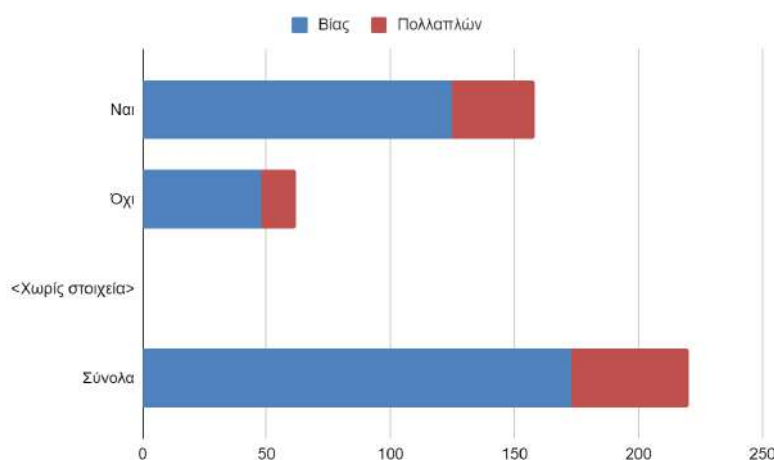


Γράφημα 37 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων (Οικογενειακή Κατάσταση) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]

Σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση η πλειοψηφία των γυναικών είναι έγγαμες και στις δύο κατηγορίες βίας και πολλαπλών διακρίσεων. Για τις εξυπηρετούμενες βίας σημαντικό

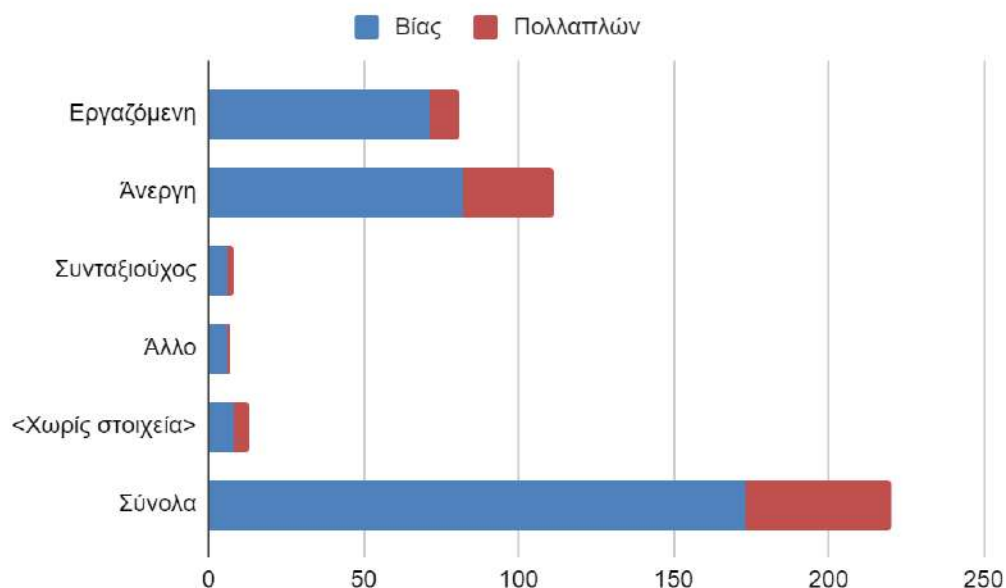
ποσοστό συγκεντρώνουν επίσης οι ανύπαντρες γυναίκες ενώ για τις εξυπηρετούμενες πολλαπλών διακρίσεων οι διαζευγμένες όπως φαίνεται στο παραπάνω γράφημα.

Επίσης, η πλειοψηφία των γυναικών εξυπηρετούμενων βίας και πολλαπλών διακρίσεων έχει παιδιά. Χαρακτηριστικά σε αυτό το σημείο είναι και τα στοιχεία από τη δομή Ξενώνα Δήμου Ρόδου για το 2021 σύμφωνα με τα οποία με τα 9 περιστατικά τα οποία φιλοξενήθηκαν, φιλοξενήθηκαν μαζί και 11 παιδιά.



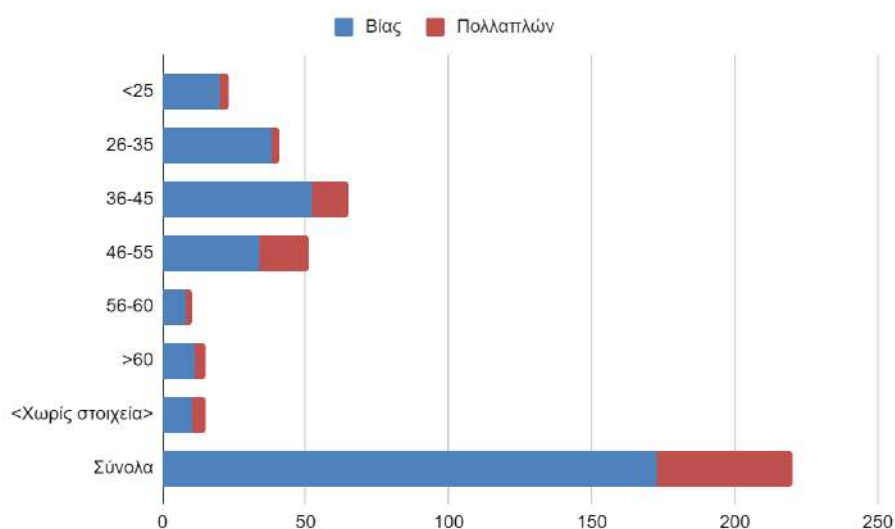
Γράφημα 38 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων (Υπαρξη Τέκνων) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021
[Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]

Αναφορικά με την κατάσταση απασχόλησης, η πλειοψηφία των γυναικών είναι άνεργες με εντονότερο το φαινόμενο στις εξυπηρετούμενες πολλαπλών διακρίσεων.



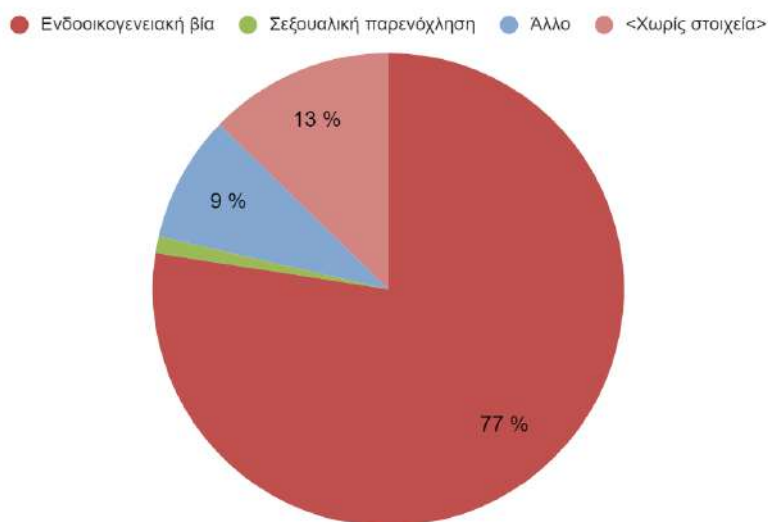
Γράφημα 39 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων (Κατάσταση απασχόλησης) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]

Αντίστοιχα σε ότι αφορά την ηλικία των εξυπηρετούμενων γυναικών οι κύριες ηλικιακές κατηγορίες που εντοπίζονται είναι οι κατηγορίες 36-45 και 64-55.



Γράφημα 40 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων (Ηλικιακή Κατηγορία) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]

Χαρακτηριστικά είναι και τα στοιχεία που αφορούν το είδος βίας το οποίο έχουν αντιμετωπίσει οι ωφελούμενες. Στη συντριπτική πλειοψηφία οι περιπτώσεις αφορούν περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας όπως φαίνεται και στο παρακάτω γράφημα.



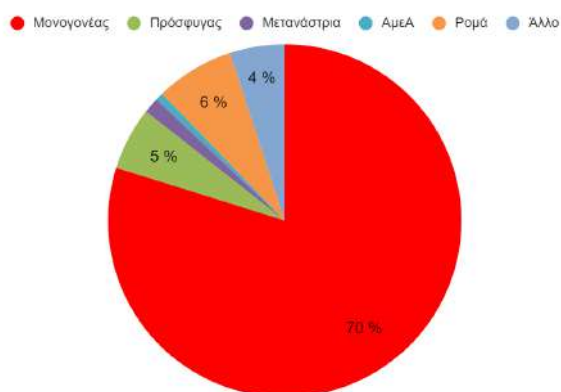
Γράφημα 41 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων Βίας (Είδος βίας) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021
[Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]

Παράλληλα, στη πλειοψηφία των περιπτώσεων η σχέση με το δράστη είναι πρώην/νυν σύζυγος ή σύντροφος.



Γράφημα 42 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων Βίας (Σχέση με το Δράστη) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]

Παράλληλα, είναι ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός πως ο κυριότερος τύπος διάκρισης τον οποίο αναδεικνύουν οι εξυπηρετούμενες είναι αυτός της μονογονεϊκότητας, όπως φαίνεται και στο παρακάτω γράφημα.

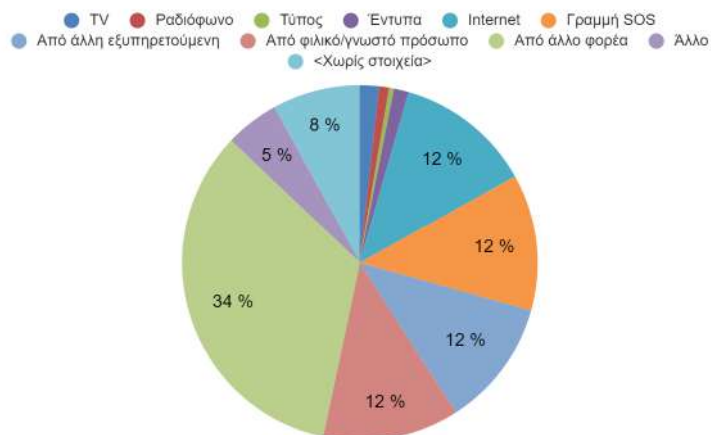


Γράφημα 43 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων Βίας (Τύπος Διάκρισης) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]

Συνολικά, με βάση τα παραπάνω στοιχεία καταδεικνύεται το γεγονός πως η ύπαρξη σε γενικότερο επίπεδο διαφορετικής αντιμετώπισης των γυναικών σε κοινωνικό επίπεδο συνδέεται με την ύπαρξη περιστατικών βίας και διακρίσεων κυρίως μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον και από πρώην/ νυν σύζυγο ή σύντροφο. Τα στοιχεία αυτά αναδεικνύουν για μία ακόμη φορά τη σημασία της συνολικής εκτίμησης και ολιστικής στρατηγικής για την κοινωνική ένταξη όπως αυτή αποτυπώνεται από τη νέα ΕΣΚΕ και τα υπόλοιπα σχετικά κείμενα πολιτικής.

Από την άλλη σημαντικό ζήτημα στο πλαίσιο της ολιστικής προσέγγισης αποτελεί και η συνεργασία μεταξύ των διάφορων κοινωνικών φορέων στο πεδίο. Όπως φαίνεται στα στοιχεία του Δικτύου Υποστηρικτικών Δομών Γυναικών, η πλειοψηφία των γυναικών που στράφηκαν στη δομή για βοήθεια έμαθαν για τη δομή από άλλο φορέα.

Π.27– Περιφερειακή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2021



Γράφημα 44 - Στοιχεία Εξυπηρετούμενων Βίας (“Από που μάθατε για τη δομή”) για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου 2021 [Πηγή: ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΓΟΠΙΦ - ΔΗΜΩΝ]

Σε ό,τι αφορά τα περιστατικά βίας, κακοποίησης, διακρίσεων κ.ά. κατά των γυναικών, θα πρέπει να τονιστεί η θετική συμβολή των κέντρων υποστήριξης κακοποιημένων γυναικών που λειτουργούν μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος Νοτίου Αιγαίου και συγκεκριμένα οι εξής δομές:

- Κέντρο συμβουλευτικής υποστήριξης γυναικών θυμάτων βίας Δήμου Κω,
- Ξενώνας φιλοξενίας γυναικών θυμάτων βίας Δήμου Ρόδου,
- Κέντρο συμβουλευτικής υποστήριξης γυναικών θυμάτων βίας Δήμου Ρόδου και
- Κέντρο συμβουλευτικής υποστήριξης γυναικών θυμάτων βίας Δήμου Σύρου.

4.3 Βία και Παιδιά με Αναπηρία

Τα παιδιά με αναπηρία αντιμετωπίζουν σημαντικά προσκόμματα στην απόλαυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους. Βρίσκονται συχνά αποκλεισμένα από την κοινωνία και, ενίοτε, ζουν σε ιδρύματα ή άλλες δομές μακριά από την οικογένειά τους. Τα παιδιά με αναπηρία συχνά στερούνται πρόσβασης σε στοιχειώδεις υπηρεσίες, όπως η υγειονομική περίθαλψη ή η εκπαίδευση, ενώ υφίστανται στιγματισμό και διακριτική μεταχείριση, καθώς και σεξουαλική, σωματική και ψυχολογική βία.

Υπολογίζεται ότι 291 εκατομμύρια παιδιά και έφηβοι έχουν επιληψία, διανοητική αναπηρία, προβλήματα όρασης ή απώλεια ακοής, αντιπροσωπεύοντας περίπου το 11% του συνολικού πληθυσμού των παιδιών και των εφήβων παγκοσμίως. Πολλοί περισσότεροι έχουν άλλες σωματικές και πνευματικές αναπηρίες¹¹.

Η πλειοψηφία των παιδιών με αναπηρία ζει σε συνθήκες φτώχειας, ενώ ο στιγματισμός, οι διακρίσεις, η έλλειψη πληροφόρησης σχετικά με την αναπηρία και η ανεπαρκής πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες συμβάλλουν στα υψηλότερα επίπεδα βίας που βιώνουν αυτά τα παιδιά. Επιπλέον, κατά τις κοινωνικές τους αλληλεπιδράσεις λόγω των ιδιαίτερων αναγκών τους μπορεί να εμφανίσουν χαμηλή αυτοπεποίθηση, άγχος ή προβλήματα στη συμπεριφορά τους.

Το 1989 η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ υιοθέτησε και έθεσε σε ισχύ το Διεθνές Σύμφωνο για τα Παιδιά και τα Δικαιώματά τους, το οποίο κατοχυρώνει νομικά στο διεθνές πεδίο μια σειρά θεμελιωδών δικαιωμάτων του παιδιού. Στη συνέχεια, υιοθετήθηκε η Διεθνή Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, που αποτελεί το πρώτο νομικά δεσμευτικό διεθνές μέσο για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Ως στόχος της Σύμβασης τίθεται η διασφάλιση ότι τα άτομα με αναπηρία μπορούν να απολαύουν των δικαιωμάτων τους σε ισότιμη βάση με τους άλλους πολίτες. Η διεθνής δέσμευση για τη δημιουργία κοινωνιών χωρίς αποκλεισμούς έχει οδηγήσει στη βελτίωση της κατάστασης των παιδιών με αναπηρίες καθώς και των οικογενειών τους. Όμως, πολλά από τα παιδιά αυτά εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν εμπόδια στη συμμετοχή τους στις πολιτικές, κοινωνικές και πολιτισμικές υποθέσεις των κοινοτήτων τους.

Παράλληλα, όλα τα παιδιά ανεξαιρέτως έχουν δικαίωμα να προστατεύονται από κάθε είδους βία, η οποία αφενός έχει μακροχρόνιο κοινωνικό και οικονομικό αντίκτυπο και αφετέρου μπορεί να προκαλέσει ή/και να επιδεινώσει προβλήματα στην υγεία των ατόμων που τη βιώνουν.

¹¹ <https://eefam.gr/via-anapiria-1-sta-3-paidia-me-anapiria-pagkosmios-echei-viosei-via-sti-zoi-tou/>

Όπως αναφέρει η καθηγήτρια Τζέιν Μπάρλοου της Οξφόρδης, η συχνότερη εγκατάλειψη του σχολείου, οι περιορισμένες εργασιακές προοπτικές, ο μεγαλύτερος κίνδυνος εμφάνισης κάποιας ψυχικής νόσου ή χρόνιων παθήσεων, μπορούν να είναι μερικές μόνο από τις επιπτώσεις της βίας σε παιδιά. Αν, μάλιστα, ζουν υπό συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, τότε η κατάσταση των παιδιών αυτών μπορεί να επιδεινωθεί, αφού φέρουν το βάρος του στίγματος και των διακρίσεων εναντίον τους.

Σύμφωνα με το Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων και τα ευρήματα της διεθνούς μελέτης¹² που αξιολόγησε δεδομένα από 98 έρευνες που αφορούσαν 17 εκατομμύρια άτομα ηλικίας 0-18 ετών και πραγματοποιήθηκαν από το 1990 έως το 2020 σε 25 χώρες, είναι ανησυχητικά τα ποσοστά βίας ενάντια στα παιδιά με αναπηρίες. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά με αναπηρία έχουν διπλάσια πιθανότητα να υποστούν σωματική, συναισθηματική, σεξουαλική ή άλλου είδους βία, σε σχέση με τα παιδιά χωρίς αναπηρία. Όπως προκύπτει, περίπου το ένα τρίτο (1/3) των παιδιών και εφήβων με αναπηρία ανά τον κόσμο έχει υποστεί βία κάποια στιγμή στη ζωή τους.

Επιπλέον, τα παιδιά με αναπηρία βιώνουν υψηλότερα ποσοστά δια ζώσης και διαδικτυακού εκφοβισμού, με το 38% να υφίσταται αυτή την κατάσταση από συμμαθητές ή συνομήλικους τους. Ιδιαίτερα ευάλωτα στη βία είναι τα παιδιά με νοητική καθυστέρηση (34%) και με γνωστικές ή μαθησιακές δυσκολίες (33%), όπως η Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ) ή η διαταραχή του φάσματος του αυτισμού. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι ένα στα πέντε παιδιά με αναπηρία νιώθει παραμελημένο ή εγκαταλελειμμένο, ενώ ένα στα δέκα έχει βιώσει σεξουαλική βία.

Στις φτωχότερες χώρες της Αφρικής, της Μέσης Ανατολής και της Νότιας Αμερικής τα παιδιά με αναπηρία βιώνουν μεγαλύτερα ποσοστά βίας, σε σχέση με τις χώρες υψηλού και μεσαίου εισοδήματος στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι στις πιο φτωχές χώρες το δίκτυο υποστήριξης είναι ασθενές, η νομική προστασία είναι ανεπαρκής, ενώ η τάση προκατάληψης και στιγματισμού είναι πιο έντονη, όπως και η μεγαλύτερη ανοχή στη βία.

Βία και παιδιά με αναπηρία στην Ελλάδα

Αρχικά, η Ελλάδα δεν έχει καταρτίσει ακόμα μια εθνική βάση δεδομένων που να περιλαμβάνει ολοκληρωμένα και αναλυτικά δεδομένα σχετικά με τα παιδιά, ενώ δεν

¹²

<https://www.protothema.gr/ugeia/article/1223374/nea-ereuna-ena-sta-tria-paidia-me-anapiria-ehei-upostei-k-apoiou-eidous-via-sti-zoi-tou/>

υπάρχουν καθόλου δεδομένα σχετικά με τα παιδιά με αναπηρίες.¹³ Ως εκ τούτου, είναι πολύ δύσκολο να διαμορφωθεί ακριβής εικόνα σχετικά με τον αριθμό των παιδιών με αναπηρία στην Ελλάδα.

Μία από τις μεγαλύτερες αδυναμίες ως προς την εφαρμογή των Διεθνών Συμβάσεων για τα Δικαιώματα του Παιδιού που έχει υπογράψει η Ελλάδα είναι η έλλειψη φορέα συντονισμού της εφαρμογής της τόσο σε κεντρικό, όσο και σε περιφερειακό, αλλά και σε δημοτικό επίπεδο. Παρόλο που η Ελλάδα ίδρυσε το 2001 το Εθνικό Παρατηρητήριο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το οποίο είναι αρμόδιο για τον σχεδιασμό και την παρακολούθηση των πολιτικών που έχουν εγκριθεί για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού, ο εν λόγω φορέας εξακολουθεί να μην έχει τεθεί σε πλήρη λειτουργία.

Ωστόσο, ορισμένες ανάγκες των παιδιών αυτών πληρούνται μέσω των εθνικών πολιτικών που αφορούν άλλες ομάδες ατόμων, π.χ. πολιτικές για τα παιδιά και πολιτικές για τα άτομα με αναπηρίες.

Τα παιδιά στην Ελλάδα μετά την οικονομική και υγειονομική κρίση έρχονται αντιμέτωπα με συνεχώς εντεινόμενα κοινωνικά προβλήματα, όπως η διαρκώς αυξανόμενη παιδική φτώχεια και η διογκούμενη ανεργία των γονέων. Ταυτόχρονα, η φτώχεια προκαλεί αύξηση της βίας που επηρεάζει τα παιδιά στους κόλπους της οικογένειάς τους, στο σχολικό περιβάλλον, στα μέσα ενημέρωσης και στο διαδίκτυο. Οι μειωμένοι κρατικοί οικονομικοί πόροι απειλούν την ελεύθερη πρόσβαση ιδιαίτερα των παιδιών με αναπηρία σε δημόσια αγαθά, όπως η εκπαίδευση, η υγεία και η κοινωνική προστασία.

Επιπλέον, τα παιδιά με αναπηρία και τα παιδιά, που οι γονείς τους αδυνατούν να τα φροντίσουν, απειλούνται με περιθωριοποίηση. Ο στιγματισμός μπορεί να αποτρέψει τις οικογένειες από το να αναζητήσουν βοήθεια και ενημέρωση, με αποτέλεσμα να αγνοούν τα δικαιώματά τους και οποιαδήποτε διαθέσιμη υποστήριξη θα μπορούσαν να έχουν για να βοηθηθούν. Ακόμη, οι οικογένειες μπορεί να αγωνίζονται καθημερινά να ισορροπήσουν τον αγώνα για επιβίωση με τη φροντίδα ενός παιδιού με αναπηρία, αυξάνοντας έτσι τον κίνδυνο ιδρυματοποίησης του παιδιού.

Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των ιδιαίτερων αναγκών που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία και την προστασία των δικαιωμάτων τους, είναι αναγκαία η εφαρμογή μιας στοχευμένη εθνικής στρατηγικής. Ταυτόχρονα, υπογραμμίζεται η επείγουσα ανάγκη για συλλογικές προσπάθειες από τις κυβερνήσεις, τους εργαζόμενους στον τομέα της υγείας και κοινωνικής πρόνοιας, αλλά και τους ερευνητές για την ευαισθητοποίηση και

¹³[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/474423/IPOL-LIBE_ET\(2013\)474423_EL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/474423/IPOL-LIBE_ET(2013)474423_EL.pdf)

ενεργοποίηση σχετικά με όλες τις μορφές βίας κατά των παιδιών με αναπηρία καθώς και την ουσιαστική ενίσχυση των προσπαθειών πρόληψης.

Από την πλευρά της, η UNICEF¹⁴ στοχεύει να βοηθήσει στην δημιουργία μιας κοινωνίας όπου κάθε παιδί, ανεξάρτητα από τη σωματική ή πνευματική του ικανότητα, μπορεί να μεγαλώσει υγιές, προστατευμένο, με την απαραίτητη μόρφωση και να έχει τη δυνατότητα να συμπεριλαμβάνεται σε όλες τις πτυχές της ελληνικής κοινωνίας, ώστε να μπορεί να αξιοποιήσει πλήρως τις δυνατότητές του. Η UNICEF συνεργάζεται με το κράτος για μια ευρύτερη στρατηγική αποϊδρυματοποίησης, με σκοπό την προώθηση της οικογενειακής φροντίδας και τη διασφάλιση ότι τα παιδιά με αναπηρία έχουν την ευκαιρία να μεγαλώσουν σε ένα περιβάλλον βασισμένο στην οικογένεια, υποστηρίζοντας την προοπτική της μελλοντικής ανεξάρτητης διαβίωσής τους.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικές προσπάθειες στον τομέα της εκπαίδευσης, ώστε μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες να φοιτούν στα γενικά σχολεία με συνεκπαίδευση, είτε παρακολουθώντας το τμήμα ένταξης, είτε με παράλληλη στήριξη από κάποιον ειδικό παιδαγωγό ή άλλη ειδική υπηρεσία. Κύριοι στόχοι της ενταξιακής εκπαίδευσης, είναι αφενός η κατάργηση των διακρίσεων σε όλα τα επίπεδα και αφετέρου η δημιουργία ενός ισχυρού εκπαιδευτικού πλαισίου στο οποίο θα μπορούν όλοι οι μαθητές ανάλογα με τις ικανότητες τους να εξελιχθούν ως ολοκληρωμένες προσωπικότητες.

Βία και παιδιά με Αναπηρία στην ΠΝΑ

Στο πλαίσιο των επενδυτικών προτεραιοτήτων του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος (ΠΕΠ) Νοτίου Αιγαίου 2014-2020¹⁵ και συγκεκριμένα του άξονα προτεραιότητας 4 με τίτλο «Προώθηση της Κοινωνικής Ένταξης – Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού προσδιορίστηκαν οι άξονες και δράσεις για την υποστήριξη ατόμων με αναπηρία». Τέτοιες δράσεις περιελάμβαναν Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης για παιδιά και εφήβους με νοητική υστέρηση ή/και αναπηρίες, Βρεφονηπιακοί Σταθμοί Ολοκληρωμένης Φροντίδας, Κέντρα Δημέρευσης ατόμων με αναπηρία, Στέγες Υποστηριζόμενης Διαβίωσης ΑΜΕΑ (ΣΥΔ), Συμβουλευτικά κέντρα και ξενώνες φιλοξενίας κακοποιημένων γυναικών, Ενέργειες ευαισθητοποίησης τοπικής κοινωνίας και φορέων, Προγράμματα προώθησης της Ελληνομάθειας, Εξειδικευμένη εκπαιδευτική υποστήριξη για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, Κέντρα Ημερήσιας

¹⁴ <https://www.unicef.org/greece/παιδιά-με-αναπηρία>

¹⁵ <https://www.espa.gr/el/pages/staticOPSouthernAegean.aspx>

Φροντίδας Ηλικιωμένων (ΚΗΦΗ) για άτομα τα οποία ανήκουν σε ευπαθείς και λοιπές ομάδες οι οποίες βιώνουν ή απειλούνται από φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό.

Στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου λειτουργούν Στέγες Υποστηριζόμενης Διαβίωσης οι οποίες εντάσσονται στο ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου όπως είναι τρεις (3) Στέγες Υποστηριζόμενης Διαβίωσης Ατόμων με Αναπηρία στη Ρόδο, μία (1) Στέγη Υποστηριζόμενης Διαβίωσης Ατόμων με Αναπηρία στην Κω και ένα (1) Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης παιδιών με Αναπηρία στην Κάλυμνο. Ευρύτεροι στόχοι των Δομών αυτών είναι ψυχοκοινωνική αποκατάσταση των ωφελούμενων ατόμων, η αποασυλοποίηση και η επανένταξη στην ευρύτερη κοινότητα.

Στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος Νότιο Αιγαίο 2021-2027¹⁶, και συγκεκριμένα στο άξονα πολιτικής ΣΠ4 με τίτλο «Μια πιο κοινωνική και χωρίς αποκλεισμούς Ευρώπη μέσω της υλοποίησης του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων» περιλαμβάνεται ο ειδικός στόχος για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, συμπεριλαμβανομένων των απόρων και των παιδιών. Στο πλαίσιο αυτό το πρόγραμμα αναγνωρίζει τις Προτεραιότητες του ΕΚΤ+ για τη νέα προγραμματική περίοδο και ιδιαίτερα για την παρούσα ενότητα ενδεικτικές κατηγορίες δράσεων όπως Ανάπτυξη και Ενδυνάμωση Διεπιστημονικών συμβουλευτικών και υποστηρικτικών δομών και μαθησιακής υποστήριξης/ συνεκπαίδευσης μαθητών/-τριών με Αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες για την ισότιμη πρόσβαση και συμπερίληψη στην εκπαίδευση. Σημειώνεται πως - όπως αναφέρθηκε και σχετικά με το ελληνικό πλαίσιο - είναι καθοριστικής σημασίας η ύπαρξης ασφαλούς καταγραφής για παιδιά με αναπηρίες ή θύματα βίας για την ενίσχυση δομών και δράσεων που θα λειτουργούν υποστηρικτικά της κάλυψης των ιδιαίτερων αναγκών που αυτά αντιμετωπίζουν μέσω επιμέρους χρηματοδοτικών δράσεων.

¹⁶ https://pepna.gr/sites/default/files/Concept_Paper_NAIG_20.04.pdf

5. Παρακολούθηση και εξέλιξη των στόχων της ΠΕΣΚΕ για την κοινωνική ένταξη

Η παρακολούθηση και αξιολόγηση των δράσεων και πολιτικών για την κοινωνική ένταξη είναι ένα ζήτημα με πολλές παραμέτρους. Στην παρούσα μελέτη επιχειρείται μία σύνθεση των στόχων της Περιφερειακής Στρατηγικής (ΠΕΣΚΕ) με τους δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων του Επιχειρησιακού Προγράμματος Νοτίου Αιγαίου. Η ανάλυση που ακολουθεί γίνεται ενδεικτικά επί την προηγούμενη βάση και σε αναμονή της εκπόνησης της νέας ΠΕΣΚΕ για την νέα Προγραμματική Περίοδο. Οι δείκτες που ακολουθούν συμβαδίζουν με εκείνους της νέας ΕΣΚΕ 2021-2027 και η παράθεση των εκροών πραγματοποιείται όχι για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας και πορείας εφαρμογής της απερχόμενης ΠΕΣΚΕ αλλά για την καλύτερη αξιολόγηση των δεδομένων στο πλαίσιο της διαμόρφωσης της νέας. Στην παρακάτω ανάλυση έχουν ληφθεί υπόψη οι δείκτες εκροών, οι δράσεις και οι επενδυτικές προτεραιότητες του ΕΠ Νότιο Αιγαίου 2014-2020, όπως τροποποιήθηκε στις 7 Ιουλίου 2020.

Το Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου θα προβεί σε επαναξιολόγηση και θα προσαρμόσει τον σχεδιασμό του κατά το επόμενο οκτάμηνο λαμβάνοντας υπόψη τις κατευθύνσεις του νέου ΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2021-2027, σε συνδυασμό με τους δείκτες που αναμένεται να υποδειχθούν από τον Εθνικό Μηχανισμό Συντονισμού, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής του Υπουργείου Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων. Καθώς η πληθώρα δεικτών μέτρησης μεταξύ των διαφόρων φορέων δυσχεραίνει την άμεση αξιολόγηση των στόχων πολιτικής στο πλαίσιο της παρούσας “Περιφερειακής Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2022” επιχειρείται η εναρμόνισή τους ώστε να ανταποκρίνονται στην εύληπτη παρακολούθηση των στόχων.

Για την παρακολούθηση της εξέλιξης των δεικτών αξιοποιήσαμε τα δεδομένα της “Τελικής Έκθεσης Αξιολόγησης” (Μάιος 2021) στο πλαίσιο του έργου “Τεχνικός Σύμβουλος για την Αξιολόγηση της πορείας της λειτουργίας των Κοινωνικών Δομών του Επιχειρησιακού Προγράμματος Νοτίου Αιγαίου 2014-2020 που συγχρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο”, της ΕΥΔ Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου [22], μια μελέτη που χρησιμοποιεί στοιχεία του έτους 2019. Για πιο πρόσφατα δεδομένα που αφορούν τα έτη 2020 και 2021 το Παρατηρητήριο αξιοποίησε στοιχεία που έχουν συλλεχθεί κατά τη διενέργεια της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης για το 2021, όπως π.χ. τα στοιχεία των Δομών υλικής συνδρομής, των δικαιούχων του ΕΕΕ και των ωφελούμενων στα Κέντρα

Κοινότητας¹⁷. Συμπερασματικά, οι εξελίξεις ανά Άξονα Προτεραιότητας της ΠΕΣΚΕ παρουσιάζονται παρακάτω.

¹⁷ Για τις 59 Πράξεις έχουν ενταχθεί στον Άξονα Προτεραιότητας 4 «Πρώθηση της κοινωνικής ένταξης- Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού» του ΕΠ “Νότιο Αιγαίο 2014-2020”, όπως αυτό τροποποιήθηκε το 2020, καθώς και τη συνολική πορεία υλοποίησης του Επιχειρησιακού Προγράμματος βλ αναλυτικά το Π24 Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2020.

Άξονας 1: Καταπολέμηση της Ακραίας Φτώχειας

Στο πλαίσιο παρακολούθησης των σχετικών δεικτών παρατηρούμε πως το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ) καλύπτει πληθυσμό μειονεκτούντων μικρότερο της τιμής στόχου της ΠΕΣΚΕ κατά το έτος 2021. Ο αριθμός των δικαιούχων του ΕΕΕ μειώθηκε την περίοδο 2020 - 2021, ενώ μέχρι και το έτος 2020 αυτός υπερέβαινε την τιμή στόχο. Ταυτόχρονα κατά το ίδιο διάστημα (2019-2020), σύμφωνα με τα στοιχεία της EUROSTAT ο πληθυσμός των ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις μειώθηκε κατά περίπου 10.000 άτομα. Παρά τη συσχέτιση των δύο αριθμητικών μειώσεων, είναι εξαιρετικά επισφαλής η διατύπωση αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των δύο δεικτών. Η θετική επιρροή της παροχής του ΕΕΕ σε αριθμό ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ωστόσο αναδεικνύεται από τον σχετικό δείκτη “Αντίκτυπος των κοινωνικών μεταβιβάσεων (εκτός των συντάξεων) στη μείωση της φτώχειας” της EU-SILC για την ΠΝΑ ο οποίος βελτιώνεται αισθητά την περίοδο 2018-2020 και για το έτος 2020 φτάνει στο 36,65%, δέκα μονάδες πάνω από τον εθνικό δείκτη. Τα στοιχεία καταδεικνύουν πως η αποτελεσματικότητα των πολιτικών κοινωνικής συνοχής στην ΠΝΑ έχει θετικό πρόσημο και σε κάθε περίπτωση μεγαλύτερο του εθνικού μέσου.

Επιπλέον, παρατηρούμε πως η τιμή των ωφελούμενων από δομές υλικής συνδρομής παραμένει υψηλότερη από την τιμή στόχο, παρότι μειώθηκε κατά την περίοδο 2020-2021. Σε αυτή την περίπτωση μετρήθηκαν οι δικαιούχοι του ΕΕΕ που λαμβάνουν βοήθεια από το Ταμείο της Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (ΤΕΒΑ). Το δεδομένο σχετίζεται με την σταθερή σε υψηλό επίπεδο τάση του δείκτη σοβαρής υλικής υστέρησης της ΠΝΑ, ο οποίος βρίσκεται σταθερά κατά 4 μονάδες επιπλέον του εθνικού δείκτη. Παρατηρείται λοιπόν, η επιμονή της βαθιάς φτώχειας στην Περιφέρεια.

Ο αριθμός των δομών υλικής συνδρομής στην ΠΝΑ υπερβαίνει την τιμή στόχου αγγίζοντας τις 13 δομές, από τις οποίες οι 11 υποστηρίζονται από την Περιφέρεια και είναι οι παρακάτω:

- 1 Κέντρο Δημέρευσης Ημερήσιας Φροντίδας Ατόμων με Αναπηρία,
- 3 Κέντρα Συμβουλευτικής Υποστήριξης Γυναικών Θυμάτων βίας, εκ των οποίων το ένα υποστηρίζεται από την Περιφέρεια,
- 1 Ξενώνας Φιλοξενίας γυναικών θυμάτων βίας,
- 1 Δομή Παροχής Συσιτίου
- 5 Κέντρα ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων, και
- 2 Κοινωνικά Φαρμακεία.

Επιπλέον αυτών υποστηρίζονται λειτουργικά και 13 Κέντρα Κοινότητας.

ΑΞΙΟΝΑΣ 1: ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΑΚΡΑΙΑΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ	ΤΙΜΕΣ ΣΤΟΧΟΥ			ΤΙΜΕΣ ¹⁸		
	Δείκτης	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
Δείκτες εκρών						
Αριθμός δικαιούχων ΕΕΕ			7.561			6.908 (b)
Αριθμός δομών υλικής συνδρομής οι οποίες είναι σε λειτουργία			11			11 + 13 Κέντρα Κοινότητας
Δείκτες αποτελεσμάτων						
Άτομα σε κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις						48.652 (a)
Αριθμός ωφελούμενων από δομές υλικής συνδρομής			1100			6.231 (b)

Πίνακας 12 - Δείκτες ΠΕΣΚΕ (Άξονας 1)

¹⁸ Τιμές έως 31/12/2019 ή κατά την η/α κατά την οποία υπάρχουν τα τελευταία διαθέσιμα δεδομένα. Όπου (a) δεδομένα του 2020 και όπου (b) δεδομένα του 2021.

Άξονας 2: Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις Κοινωνικής Ένταξης

Η λειτουργία των Κέντρων Κοινότητας υπήρξε εξαιρετικά επιτυχημένη ως πρωτοβουλία και δράση για το έτος 2021, καθώς έως τις 31/12/2021 είχαν εξυπηρετήσει σωρευτικά 24.711 μειονεκτούντα άτομα πλησιάζοντας την τιμή στόχο η οποία ήταν 28.500 άτομα. Ο αριθμός υπολείπεται της τιμής στόχου του ΕΠ Νότιο Αιγαίο, ωστόσο ενισχύθηκε κατά το έτος 2021 κατά 16,31%. Η λειτουργία του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου έχει στόχο, ανάμεσα σε άλλους, να ενισχύει τα Κέντρα Κοινότητας με εργαλεία διασύνδεσης, προβολής και εξυπηρέτησης, τροφοδότησής τους με τεχνογνωσία και δεδομένα, αλλά και μέσω των επιτόπιων ερευνών του σε αυτά, κατά τις οποίες καταγράφονται στοιχεία και δεδομένα που σχετίζονται με τη λειτουργία τους. Κατά τις επιτόπιες έρευνες του έτους 2021 αναδείχθηκαν ζητήματα από τους ερευνητές του Παρατηρητηρίου, αλλά και τα στελέχη των Κέντρων Κοινότητας, που εντοπίστηκαν ήδη κατά την ανάλυση των δεικτών που πραγματοποιήθηκε στην Π.24– «Περιφερειακή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2020». Συγκεκριμένα για την επίτευξη των δεικτών εκρών θα χρειαστεί επιμονή στην:

- περαιτέρω ενίσχυση της ορατότητας των Κέντρων Κοινότητας προς τον συνολικό πληθυσμό της ΠΝΑ, ώστε αυτός να ενημερωθεί για τη λειτουργία και τις παρεχόμενες υπηρεσίες τους,
- ενίσχυση των Κέντρων Κοινότητας από την άποψη τόσο της ενίσχυσης σε ανθρώπινο δυναμικό όσο και εξοπλισμό και εργαλεία εξυπηρέτησης,
- αναδιαμόρφωση και επανασχεδιασμό των ψηφιακών εργαλείων των Κέντρων Κοινότητας στην κατεύθυνση της απλοποίησης των ψηφιακών διαδικασιών και της διαλειτουργικότητάς τους με τρίτα συστήματα του Δημοσίου και
- περαιτέρω ανάληψη δράσεων μετριασμού των δυσχερειών εξυπηρέτησης των πολιτών λόγω της πολυ-νησιωτικότητας της ΠΝΑ.

Στάθηκε αδύνατη η επικαιροποίηση των δεικτών μειονεκτούντων ατόμων που λαμβάνουν υποστήριξη στους τομείς της κατάρτισης, εξειδίκευσης και απασχόλησης, των υποστηριζόμενων ΜικροΜεσαίων Επιχειρήσεων και των κοινωνικών επιχειρήσεων που υποστηρίζονται. Τα πλέον πρόσφατα αφορούν το έτος 2018. Τα δεδομένα αυτά χρειάζεται να αποτελέσουν ερευνητικό αντικείμενο στην επερχόμενη έρευνα του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου για το έτος 2022.

ΑΞΟΝΑΣ 2: ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ	ΤΙΜΕΣ ΣΤΟΧΟΥ			ΤΙΜΕΣ ¹⁹			
	Δείκτης	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Δείκτες εκρών							
Μειονεκτούντα άτομα (δηλ. συμμετέχοντες που ζουν σε νοικοκυριά ανέργων ή ζουν σε νοικοκυριά ανέργων με συντηρούμενα τέκνα ή που ζουν σε μονοπρόσωπα νοικοκυριά με συντηρούμενα τέκνα ή μετανάστες, άτομα με αλλοδαπής προέλευσης, μειονότητες (συμπεριλαμβανομένων περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομ) ή με αναπηρία ή άλλα μειονεκτούντα άτομα)			28.500 ²⁰	-	-	24.711	
αριθμός υποστηριζόμενων πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (συμπεριλαμβανομένων συνεταιριστικών επιχειρήσεων και επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας)			69			31 (a)	
Δείκτες αποτελεσμάτων							
Μειονεκτούντα άτομα που συμμετέχουν σε εκπαίδευση / κατάρτιση, που αποκτούν εξειδίκευση, που κατέχουν θέση απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένης της αυτοαπασχόλησης, εντός έξι μηνών από τη λήξη συμμετοχής τους			18			78 (a)	
			132			0 (a)	
			420			10 (a)	
Κοινωνικές επιχειρήσεις που η λειτουργία τους συνεχίζεται ένα έτος μετά τη λήξη της παρέμβασης			62			0 (a)	

Πίνακας 13 - Δείκτες ΠΕΣΚΕ (Άξονας 2)

¹⁹ Τιμές έως 31/12/2021 ή κατά την η/α κατά την οποία υπάρχουν τα τελευταία διαθέσιμα δεδομένα. Όπου (a) δεδομένα του 2018 βάσει της [Έκθεσης Υλοποίησης του ΕΠ Νότιο Αιγαίο 2014-2020](#).

²⁰ Τιμή στόχος του ΕΠ Νότιο Αιγαίο 2014-2020.

Άξονας 3 - Πρόληψη και καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού

Στη δέσμη ενεργειών και δράσεων που αφορούν τον Άξονα 3 μπορούμε να παραπέμψουμε στα σχόλια περί της λειτουργίας των Κέντρων Κοινότητας που επισημάναμε στην προηγούμενη παράγραφο. Σημειώνουμε πως σύμφωνα με τα δεδομένα του ΕΠ αλλά και των επιτόπιων ερευνών του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου, ο δείκτης ενεργειών για την καταπολέμηση της βίας με θύματα γυναίκες συνεχίζει να υπολείπεται της τιμής στόχου κατά 25%. Ωστόσο, παρότι σύμφωνα με τα στοιχεία που αφορούν το έτος 2018, βάσει της Έκθεσης Υλοποίησης του ΕΠ Νότιο Αιγαίο 2014-2020, ο αριθμός συμμετεχόντων με αναπηρία υπολείπεται της τιμής στόχου, τα ωφελούμενα μειονεκτούντα άτομα με αναπηρία των Κέντρων Κοινότητας αγγίζουν σωρευτικά τα 1.727 άτομα κατά το 2020 υπερκαλύπτοντας τον στόχο. Ο στόχος για τους συμμετέχοντες μετανάστες και Ρομά επίσης υπερκαλύπτεται και μάλιστα κατά πολύ αν λάβουμε υπόψη τα δεδομένα έτους 2020 των επισκεπτών Ρομά και των πολιτών χωρίς ελληνική ιθαγένεια των Κέντρων Κοινότητας, οι οποίοι συνολικά ανέρχονταν σε 891 άτομα κατά το 2020.

ΔΕΙΧΤΗΣ	ΤΙΜΕΣ ΣΤΟΧΟΥ			ΤΙΜΕΣ ²¹		
	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Δείκτες εκρών						
Μειονεκτούντα άτομα (δηλ. συμμετέχοντες που ζουν σε νοικοκυριά ανέργων ή ζουν σε νοικοκυριά ανέργων με συντηρούμενα τέκνα ή που ζουν σε μονοπρόσωπα νοικοκυριά με συντηρούμενα τέκνα ή μετανάστες, άτομα με αλλοδαπής προέλευσης, μειονότητες (συμπεριλαμβανομένων περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομ) ή με αναπηρία ή άλλα μειονεκτούντα άτομα) που έχουν την ευθύνη φροντίδας ατόμων ΑΜΕΑ			210			N/A (a)
Συμμετέχοντες με αναπηρία			520			16 (a)
Αριθμός ενεργειών για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας με θύματα γυναίκες			4			3 ²²
Μετανάστες, συμμετέχοντες αλλοδαπής προέλευσης, μειονότητες (συμπεριλαμβανομένων			400			696 (a)

²¹ Τιμές έως 31/12/2021 ή κατά την η/α κατά την οποία υπάρχουν τα τελευταία διαθέσιμα δεδομένα. Όπου (a) δεδομένα του 2018 βάσει της [Έκθεσης Υλοποίησης του ΕΠ Νότιο Αιγαίο 2014-2020](#).

²² Ξενώνας Φιλοξενίας γυναικών θυμάτων βίας Ρόδου, Κέντρο Συμβουλευτικής Υποστήριξης Γυναικών Θυμάτων Βίας Σύρου, Κέντρο Συμβουλευτικής Υποστήριξης Γυναικών Θυμάτων Βίας Κω.

Π.27– Περιφερειακή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2021

περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομ)						
Μειονεκτούντα άτομα (δηλ. συμμετέχοντες που ζουν σε νοικοκυριά ανέργων.....Ή με αναπηρία Ή άλλα μειονεκτούντα άτομα) που δεν έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας			13.6			0 (a)
Μειονεκτούντα άτομα (δηλ. συμμετέχοντες που ζουν σε νοικοκυριά ανέργων Ή ζουν σε νοικοκυριά ανέργων με συντηρούμενα τέκνα Ή που ζουν σε μονοπρόσωπα νοικοκυριά με συντηρούμενα τέκνα Ή μετανάστες, άτομα με αλλοδαπής προέλευσης, μειονότητες (συμπεριλαμβανομένων περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομ) Ή με αναπηρία Ή άλλα μειονεκτούντα άτομα)			28.500 ²³	-	-	24.711
Δείκτες αποτελεσμάτων						
μειονεκτούντες συμμετέχοντες που αναζητούν εργασία, λαμβάνουν εκπαίδευση/κατάρτιση, αποκτούν εξειδίκευση ή εργάζονται, συμπεριλαμβανομένων των αυτοαπασχολούμενων, αμέσως μετά την αποχώρησή τους από την εργασία			638			13 (a)
Ποσοστό ευπαθών και λοιπών ομάδων πληθυσμού που αποκτούν πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας			22%			0% (a)

Πίνακας 14 - Δείκτες ΠΕΣΚΕ (Άξονας 3)

²³ Τιμή στόχος του ΕΠ Νότιο Αιγαίο 2014-2020.

6. Συμπεράσματα - Προτάσεις

1. Συνθήκες διαβίωσης και εισοδήματος

Οι συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου επηρεάζονται σημαντικά από τις κοινωνικοοικονομικές και χωρικές ανισοροπίες τις οποίες εμφανίζει η ΠΝΑ, όπως αυτές έχουν αναλυθεί και σε προηγούμενες μελέτες.

Η ΠΝΑ παραμένει η ένατη σε πληθυσμό περιφέρεια της Ελλάδας. Η σταδιακή γήρανση του πληθυσμού, παρότι επιβεβαιώνεται από τη σταθερή αύξηση του σχετικού δείκτη, αλλά και του δείκτη εξάρτησης από άτομα ηλικίας κάτω των 15 και άνω των 65, φαίνεται πως αμβλύνεται από την καθαρή εισροή (εσωτερικής και εξωτερικής) μετανάστευσης.

Ο παράκτιος και θαλάσσιος τουρισμός παραμένει η σημαντικότερη οικονομική δραστηριότητα της Περιφέρειας. Η τάση εξάρτησης της περιφερειακής οικονομίας σε επίπεδο εισοδήματος και απασχόλησης από τον τριτογενή τομέα και ιδιαίτερα δε από τον τουρισμό είναι διαχρονική και έχει πλέον αποκτήσει δομικά χαρακτηριστικά. Η εύθραυστη πορεία ανάκαμψης της ΠΝΑ έπειτα από την οικονομική κρίση ανατράπηκε από την οικονομική και υγειονομική κρίση που συνόδευσε την πανδημία, ενώ η οικονομία της επλήγη περισσότερο από κάθε άλλη περιφέρεια της χώρας, κυρίως λόγω της εξάρτησής της από τον τουρισμό.

Γενικά παρατηρείται μία κάμψη του διαθέσιμου εισοδήματος στην Περιφέρεια, λόγω των δυσμενών συνθηκών ως αποτέλεσμα της υγειονομικής κρίσης και της συνακόλουθης έντονης πίεσης σε κλάδους-κλειδιά της τοπικής οικονομίας και ιδιαίτερα τον τουρισμό και την εστίαση, με τον Νομό Δωδεκανήσου να εμφανίζεται περισσότερο ευάλωτος σε σχέση με τον Νομό Κυκλάδων. Η κάμψη στο ΑΕΠ είναι μεγαλύτερη του εθνικού μέσου όρου και δημιουργεί προϋποθέσεις στασιμότητας, δεδομένης της ευαισθησίας της οικονομίας της ΠΝΑ σε εξωγενείς κρίσεις και λαμβανομένης υπόψη της έλλειψης εξωστρέφειας και του χαμηλού επιπέδου Καινοτομίας που την χαρακτηρίζει. Ακόμα κι έτσι με βάση το κκ. ΑΕΠ σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ) του έτους 2020, η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου παραμένει στη δεύτερη θέση μεταξύ των 13 Περιφερειών της χώρας.

2.Απασχόληση και ανεργία

Σχετικά με την απασχόληση, κατά το έτος 2020 παρατηρείται εντονότερη πτώση της απασχόλησης σε σχέση με το εθνικό ποσοστό και αδυναμία ανάκαμψης κατά το 2021, όταν ο εθνικός δείκτης επανέρχεται, με αποτέλεσμα το ποσοστό απασχόλησης στην ΠΝΑ να υπολείπεται του εγχώριου για πρώτη φορά κατά την τελευταία δεκαετία.

Παράλληλα, τόσο στην εξέλιξη του αριθμού των ανέργων στην ΠΝΑ όσο και στο ποσοστό ανεργίας του πληθυσμού για την περίοδο 2015-2021 παρατηρούνται έντονες αυξομειωτικές τάσεις, οι οποίες σχετίζονται έντονα με αντίστοιχες στο ποσοστό ανεργίας των γυναικών, των μακροχρόνια ανέργων καθώς και των νέων 15 -24 ετών.

Το φαινόμενο της ανεργίας είναι πολύ έντονο στους νέους 15 - 24 ετών το οποίο παραμένει σε πολύ υψηλά επίπεδα, υπερδιπλάσιο του συνολικού ποσοστού ανεργίας. Σε υψηλό επίπεδο, με έντονες διακυμάνσεις ανά έτος, παραμένει το ποσοστό των νέων 15-24 ετών εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης (NEETs). Οι διακυμάνσεις αυτές σχετίζονται με τις επιπτώσεις της πανδημίας, αλλά και με το έντονο φαινόμενο της εποχικότητας που χαρακτηρίζει την τουριστική δραστηριότητα και γενικά των κλάδο των παρεμφερών υπηρεσιών, τομείς στους οποίους η οικονομία της ΠΝΑ εκδηλώνει εξειδίκευση αλλά και εισοδηματική εξάρτηση.

Σε σχέση με το εκπαιδευτικό επίπεδο των ανέργων, περισσότερο ευάλωτοι διαχρονικά εμφανίζονται οι ανειδίκευτοι απόφοιτοι της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ οι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας/ μετα-δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εμφανίζουν χαρακτηριστικά δυσκολίας εύρεσης εργασίας ειδικότερα κατά την περίοδο της υγειονομικής κρίσης.

Στην αγορά εργασίας η τάση μείωσης του έμφυλου χάσματος και προσέγγισης με τον εθνικό δείκτη που παρατηρείται κατά την περίοδο της υγειονομικής κρίσης (2020-2021) αντικατοπτρίζει, όχι τη βελτίωση της πρόσβασης των γυναικών στην αγορά εργασίας της ΠΝΑ, αλλά την τάση μείωσης αυτής των ανδρών, όπως προκύπτει από το αυξημένο κατά την ίδια περίοδο ποσοστό ανδρικής ανεργίας. Τόσο ο περιφερειακός, όσο και ο εθνικός δείκτης παραμένουν περίπου στο διπλάσιο του ευρωπαϊκού, καταδεικνύοντας την ανάγκη λήψης μέτρων διευκόλυνσης της πρόσβασης των γυναικών στην αγορά εργασίας.

Επιπρόσθετα, στο πλαίσιο των επιτόπιων ερευνών που πραγματοποίησε το Παρατηρητήριο κατά το προηγούμενο έτος, αναδείχθηκε ότι οι κύριοι κλάδοι απασχόλησης των ωφελούμενων του ΚΕΑ είναι εκείνοι που συνδέονται άμεσα με τον τουριστικό κλάδο. Μάλιστα, η πλειονότητα των εργαζόμενων συμμετεχόντων κατέδειξε τις συνθήκες εργασιακής επισφάλειας, άτυπης απασχόλησης και διακρίσεων στο χώρο εργασίας.

3. Φτώχεια και κοινωνική ένταξη

Με το ποσοστό του πληθυσμού που κινδυνεύει από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό να αγγίζει το 30,8% το 2020, οι περιφερειακοί δείκτες φτώχειας και κοινωνικής υστέρησης παρουσιάζουν τάση άμβλυνσης των φαινομένων φτώχειας στην ΠΝΑ. Όπως φαίνεται, ο αριθμός των δικαιούχων μειώνεται σταθερά κατά την τελευταία τετραετία, τόσο στο σύνολο όσο και σε κάθε Νομό της ΠΝΑ. Η μείωση αυτή είναι ταχύτερη στις Κυκλάδες. Σχετικά με το ποσοστό των δικαιούχων του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) ως προς τον συνολικό πληθυσμό εκάστου Δήμου της ΠΝΑ, το μεγαλύτερο εμφανίζεται στην Κάλυμνο, η οποία ακολουθείται από τους Λειψούς.

Επιπλέον, στην Κάλυμνο συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο ποσοστό ωφελούμενων των Κέντρων Κοινότητας, το οποίο βαίνει μειούμενο, ενώ ακολουθεί η Ρόδος και η Νάξος με έντονες αυξητικές τάσεις. Παράλληλα, παρατηρείται πως μεγάλο μέρος των μελών των ευπαθών νοικοκυριών αφορά σε μονογονεϊκές οικογένειες, ενώ υπάρχει αισθητή μείωση της υπερ-εκπροσώπησης των αλλοδαπών μελών νοικοκυριών δικαιούχων ΕΕΕ, σε σχέση με το συνολικό ποσοστό τους στον πληθυσμό της ΠΝΑ.

Σύμφωνα και με τα διαθέσιμα στοιχεία της χώρας μας, οι γυναίκες υπό-εκπροσωπούνται στην κοινωνική και πολιτική ζωή του τόπου, ενώ η χαμηλή συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας αναγνωρίζεται ως ένα από τα βασικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας με σημαντικό αντίκτυπο στην παραγωγικότητα. Η χαμηλή συμμετοχή οφείλεται, μεταξύ άλλων, στην πρόωρη συνταξιοδότηση των γυναικών, στις διακρίσεις που υφίστανται, ιδίως οι γυναίκες σε αναπαραγωγική ηλικία από τους εργοδότες αλλά και λόγω στην απουσία υπηρεσιών ποιοτικής φροντίδας για παιδιά και ηλικιωμένους.

4. Νέες κατευθύνσεις για την Κοινωνική Ένταξη στην ΠΝΑ

Συνολικά και με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων, όπως αυτά αναδείχθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, τονίζεται η σημασία της ολιστικής προσέγγισης καθώς και της συνεργασίας μεταξύ των διάφορων κοινωνικών φορέων στον τομέα της κοινωνικής ένταξης, όπως αυτή αποτυπώνεται άλλωστε στη νέα ΕΣΚΕ και την Εθνική Στρατηγική Κοινωνικής Πολιτικής, ακολουθώντας πάντα τις ευρωπαϊκές επιταγές.

Ιδιαίτερα στα προηγούμενα κεφάλαια αναπτύχθηκε πως οι συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων του Νοτίου Αιγαίου επηρεάζονται σημαντικά από τις κοινωνικοοικονομικές και χωρικές ανισοροπίες τις οποίες εμφανίζει η ΠΝΑ. Ιδιαίτερα, χαρακτηριστικά τα οποία πρέπει να ληφθούν υπόψη στη χάραξη δράσεων κοινωνικής ένταξης είναι η κάμψη διαθέσιμου εισοδήματος, η πτώση της απασχόλησης, το έμφυλο χάσμα, καθώς και οι ιδιαίτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες κατηγορίες πληθυσμού όπως τα παιδιά και οι έφηβοι, οι μονογονεϊκές οικογένειες αλλά και τα άτομα με αναπηρία.

Από την άλλη η τάση άμβλυνσης των φαινομένων φτώχειας συνδέεται άμεσα με τις ενέργειες οι οποίες έχουν υλοποιηθεί σε επίπεδο ενίσχυσης κοινωνικών δράσεων για την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και ιδιαίτερα της ενίσχυσης των Κέντρων Κοινότητας. Κατά αυτό τον τρόπο είναι κρίσιμης σημασίας οι δράσεις για την Κοινωνική Ένταξη να βασίζονται σε τεκμηριωμένα προβλήματα-ανάγκες καθώς και να αποτελούν ρεαλιστικές απαντήσεις σε αυτά. Την ίδια στιγμή θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τόσο τους αυξημένους πόρους του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ+) για την Κοινωνική Ένταξη όσο και τους σχετικούς περιορισμούς σχεδιασμού όπως είναι το πλαίσιο επίδοσης και οι σχετικοί αναγκαίοι όροι. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να γίνει πραγματικότητα ο στόχος ενίσχυσης της χωρικής και κοινωνικής συνοχής προς όφελος των κατοίκων και των επισκεπτών της Περιφέρειας όπως προβλέπεται από τα κείμενα πολιτικής της Περιφέρειας για τη νέα Προγραμματική Περίοδο²⁴.

Παράλληλα, οι ανάγκες της ΠΝΑ σε επιμέρους πεδία πολιτικής που δεν υποστηρίζονται από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Νότιο Αιγαίο 2021-2027 προβλέπεται να ικανοποιηθούν από άλλα Εθνικά και Περιφερειακά Προγράμματα όπως είναι στον κοινωνικό τομέα το πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού – Εκπαίδευση και ΔΒΜ» αλλά και για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου το «Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου 2021-2025»²⁵.

²⁴ https://pepna.gr/sites/default/files/Concept_Paper_NAIG_20.04.pdf

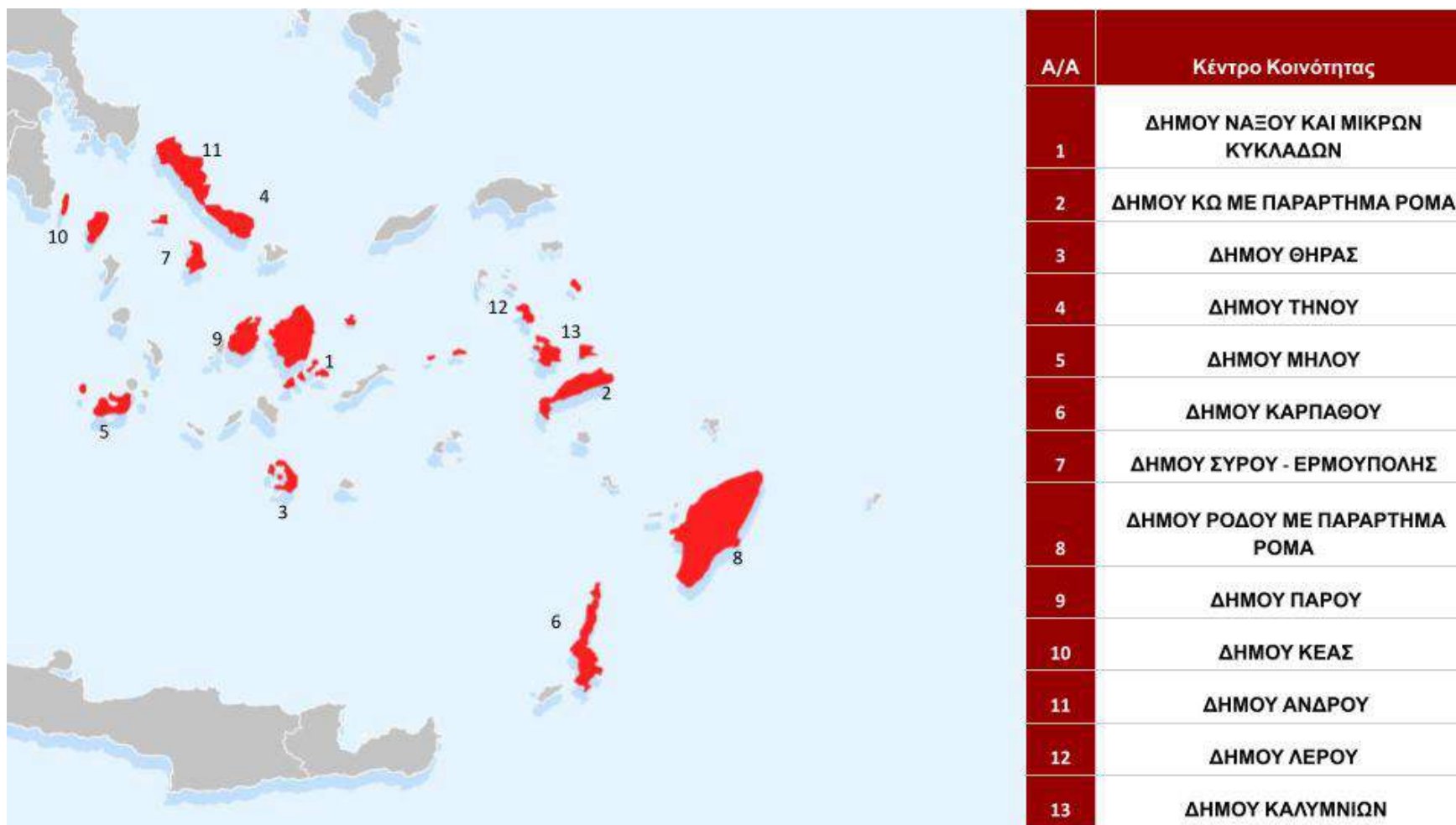
²⁵ https://pepna.gr/sites/default/files/Paroysiasti_PePNA_2021-2027.pdf

Παράρτημα Ι: Χαρτογράφηση χωρικών διαστάσεων της φτώχειας

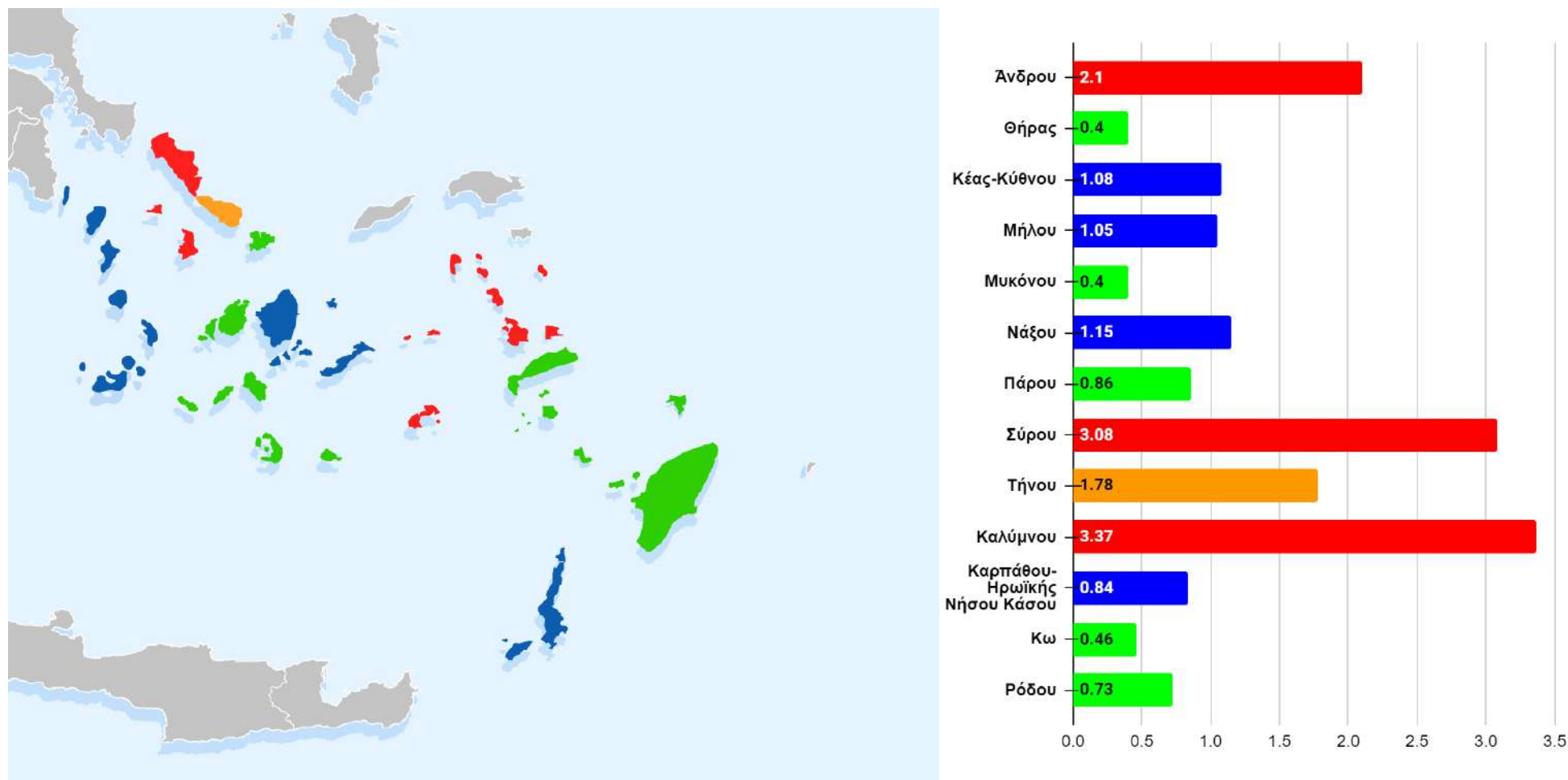
Στο Παράρτημα Ι παραθέτουμε δεδομένα και στοιχεία σε μορφές χαρτών με αναλυτικό υπόμνημα σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας και Δήμου ώστε να οπτικοποιηθούν με εύσημο και εύληπτο τρόπο κρίσιμοι συγκριτικοί δείκτες που αφορούν τις συνθήκες διαβίωσης στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Συγκεκριμένα παρουσιάζονται χάρτες οπτικοποίησης:

1. Της γεωγραφικής θέσης των Κέντρων Κοινότητας σε επίπεδο Δήμου.
2. Του συντελεστή χωροθέτησης επιμονής χρόνου ανεργίας (έτους 2020) σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας, όπου παρουσιάζεται ο συντελεστής των μακροχρόνιων ανέργων επί του συνόλου των ανέργων ανά ΠΕ σε σχέση με τον μέσο συντελεστή της Περιφέρειας. Οι χρωματικές σημάνσεις αντιστοιχούν σε επίπεδα επιμονής του χρόνου ανεργίας ως εξής: Πράσινο: χαμηλή επιμονή, Μπλε: μέση επιμονή, Πορτοκαλί: υψηλή επιμονή, Κόκκινο: πολύ υψηλή επιμονή.
3. Του συντελεστή χωροθέτησης μελών νοικοκυριών Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) έτους 2021 σε επίπεδο Δήμου (βλ. Ενότητα 3.4 της παρούσας).
4. Του δείκτη απόκλισης ωφελούμενων με πολλαπλές επισκέψεις στα Κέντρα Κοινότητας (έτους 2020) σε επίπεδο Δήμου έδρας Κέντρου Κοινότητας. Ο δείκτης υπολογίζεται ως % ωφελούμενων με πολλές επισκέψεις ΚΚι / % ωφελούμενων με πολλές επισκέψεις Συνόλου και αναδεικνύει ενδεικτική επιμονή παραμονής σε κατάσταση φτώχεια ή/και κοινωνικού αποκλεισμού. Οι χρωματικές ενδείξεις αντιστοιχούν σε επίπεδα τέτοιας επιμονής ως εξής: Πράσινο: χαμηλή επιμονή, Μπλε: μέση επιμονή, Κόκκινο: υψηλή επιμονή.

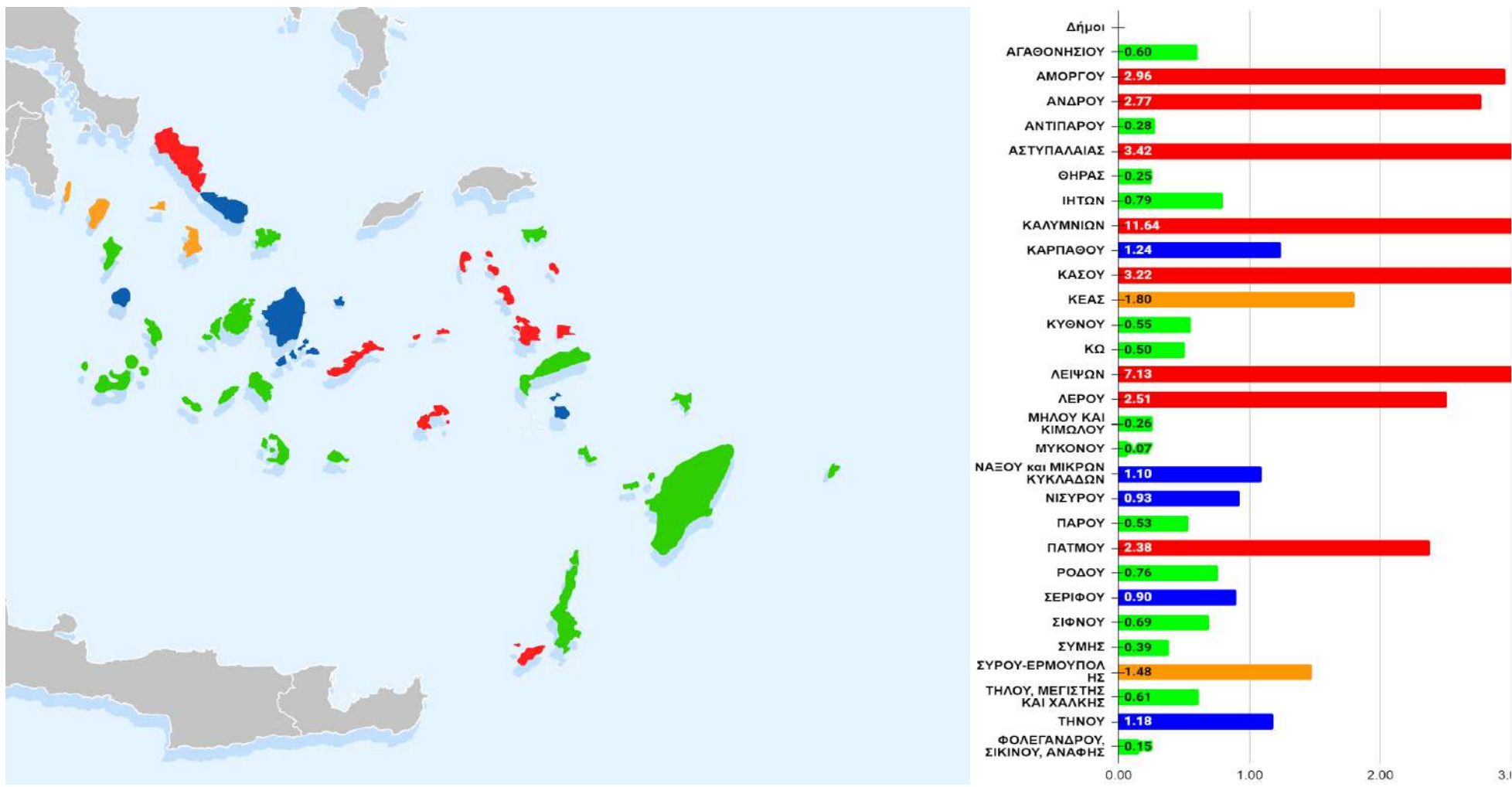
Χάρτης 1. Κέντρα Κοινότητας Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου



Χάρτης 2. Συντελεστής χωροθέτησης επιμονής χρόνου ανεργίας (2020) σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας

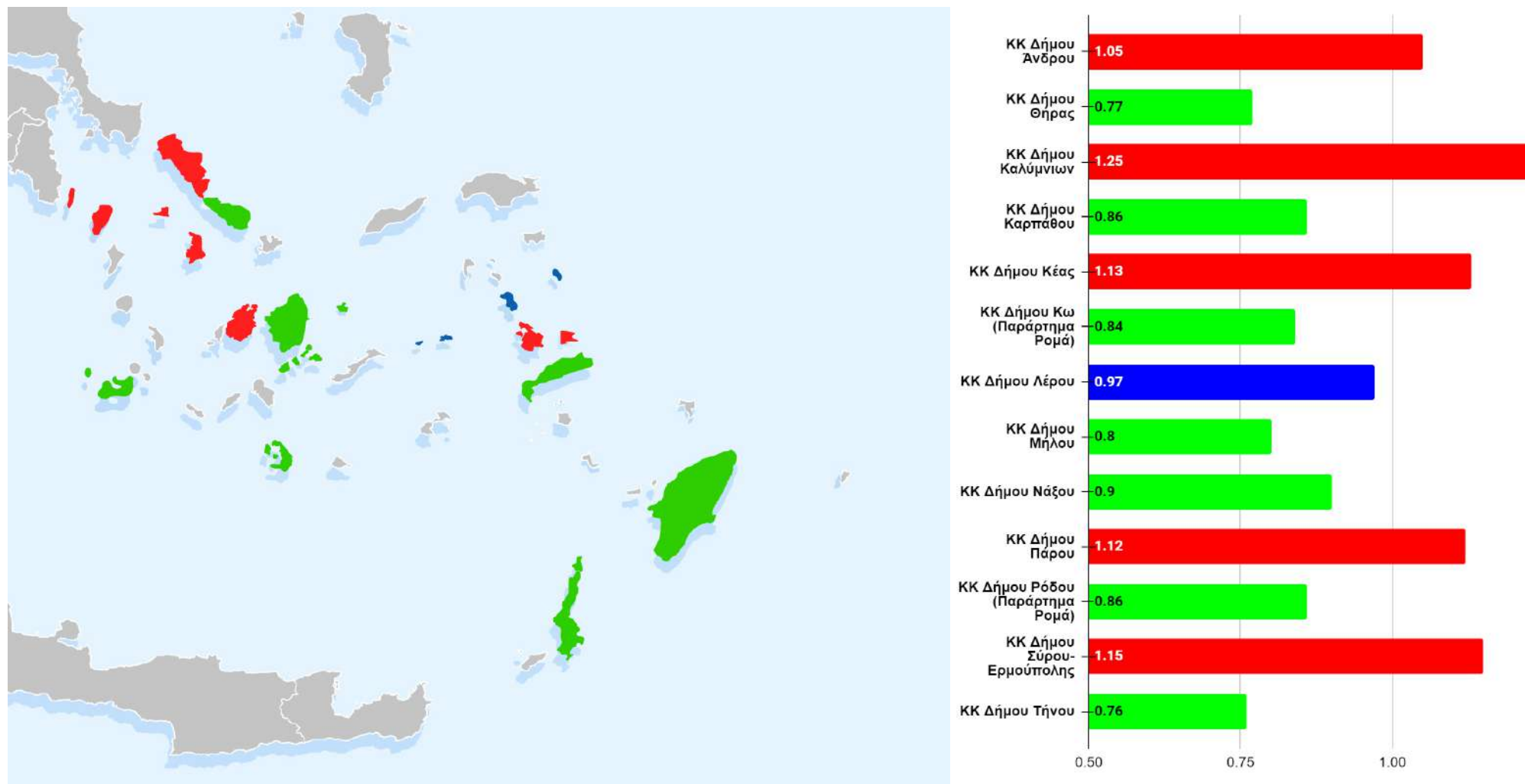


Χάρτης 3. Συντελεστής χωροθέτησης μελών νοικοκυριών ΕΕΕ (2021) σε επίπεδο Δήμου



ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ - ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ©
CROWDPOlicy ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥΧΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Χάρτης 4. Δείκτης απόκλισης ωφελούμενων με πολλαπλές επισκέψεις στα Κέντρα Κοινότητας (2021)



ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ - ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ©
CROWDPOLICY ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥΧΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Παράρτημα II: Σύγκριση με Νησιωτικές Περιφέρειες Ε.Ε.

Στο πλαίσιο της έρευνας πραγματοποιήσαμε συγκριτική ανάλυση των βασικών δεικτών της ΠΝΑ με αντίστοιχους δείκτες των υπόλοιπων νησιωτικών Περιφερειών της Ε.Ε. Παρακάτω παρατίθενται τα πρώτα ευρήματα της έρευνας, η οποία θα εξειδικευτεί και θα αναπτυχθεί περαιτέρω στις επόμενες ερευνητικές φάσεις του έργου. Σημειώνουμε πως Κύπρος και Μάλτα αποτελούν Περιφέρειες και Κράτη ταυτόχρονα, ενώ η Περιφέρεια Χόβεντστάντεν της Δανίας είναι η Περιφέρεια της πρωτεύουσας του κράτους (Κοπεγχάγη) εξ ου και διαθέτει τα πλέον αστικά χαρακτηριστικά. Για περισσότερο ασφαλή σύγκριση μπορεί να χρησιμοποιείται η όμορη Περιφέρεια Ζέελαντ του ίδιου κράτους. Η πηγή των δεικτών είναι οι βάσεις δεδομένων της [Eurostat](#) και της [Ευρωπαϊκής Επιτροπής](#).

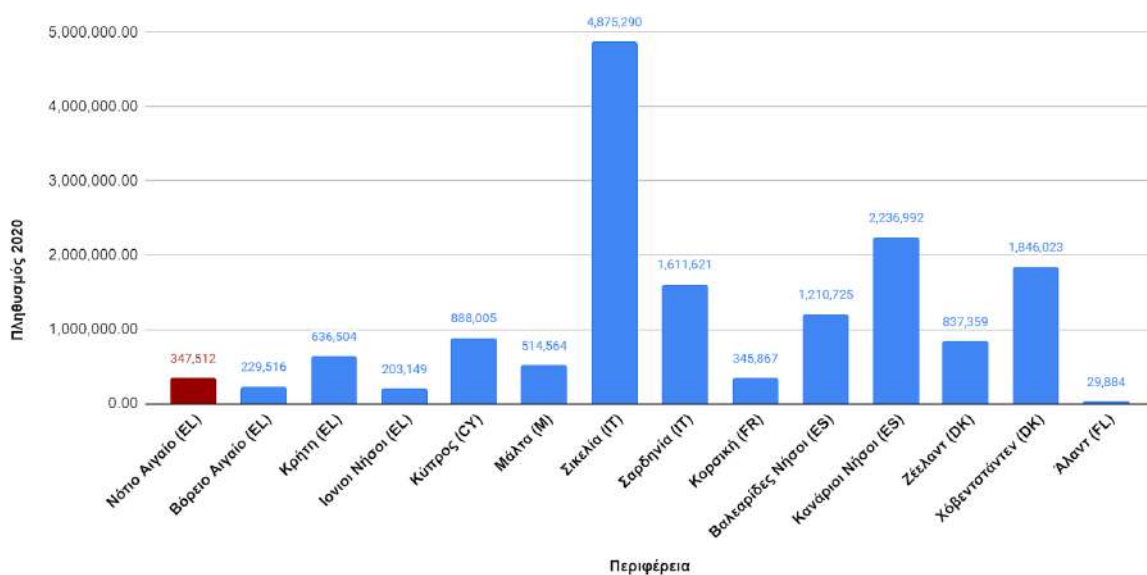
Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, σύμφωνα με τα στοιχεία, έχει μία μικρή αύξηση του πληθυσμού σε σχέση με το 2019. Παρόμοιο επίπεδο αύξησης παρατηρείται συγκριτικά σε όλες τις ευρωπαϊκές νησιωτικές περιφέρειες. Την ίδια στιγμή ο δείκτης εξάρτησης πληθυσμού έχει μικρή τάση αύξησης.

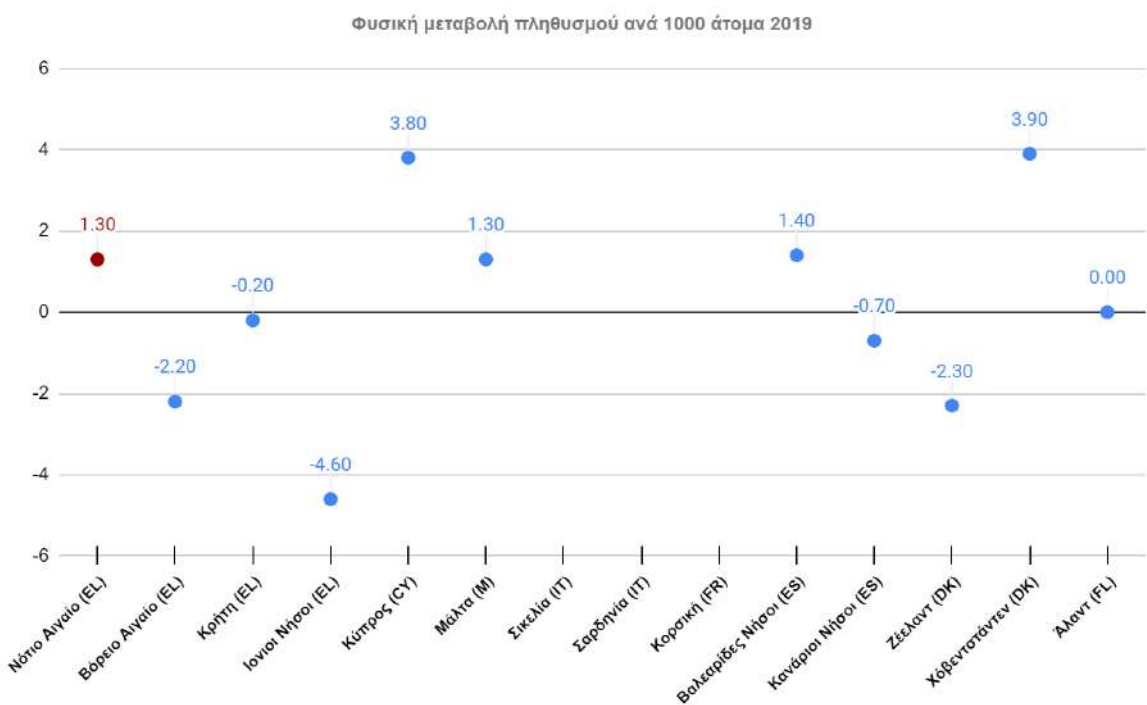
Περιφέρεια / Δείκτης 2020	Πληθυσμός	Φυσική μεταβολή πληθυσμού ανά 1000 άτομα (α)	Δείκτης εξάρτησης πληθυσμού
Νότιο Αιγαίο (EL)	347.512	1,30	53,80%
Βόρειο Αιγαίο (EL)	229.516	-2,2	59,80%
Κρήτη (EL)	636.504	-0,2	55,60%
Ιονιοι Νήσοι (EL)	203.149	-4,6	60,90%
Κύπρος (CY)	888.005	3,8	47,80%
Μάλτα (M)	514.564	1,3	46,90%
Σικελία (IT)	4.875.290	-2,8b	54,40%
Σαρδηνία (IT)	1.611.621	-5,0b	54,90%
Κορσική (FR)	345.867	-1,1b	65,30%
Βαλεαρίδες Νήσοι (ES)	1.210.725	1,4	44,10%
Κανάριοι Νήσοι (ES)	2.236.992	-0,7	41,60%
Ζέελαντ (DK)	837.359	-2,3	63,10%
Χόβεντστάντεν (DK)	1.846.023	3,9	51,00%
Άλαντ (FI)	29.884	0	64,60%

(a) 2019, (b) break in time series

Πίνακας 15 - Κύρια Δημογραφικά Χαρακτηριστικά



Γράφημα 45 - Πληθυσμός Νησιωτικών Περιφερειών 2020



Γράφημα 46 - Φυσική Μεταβολή Πληθυσμού 2019



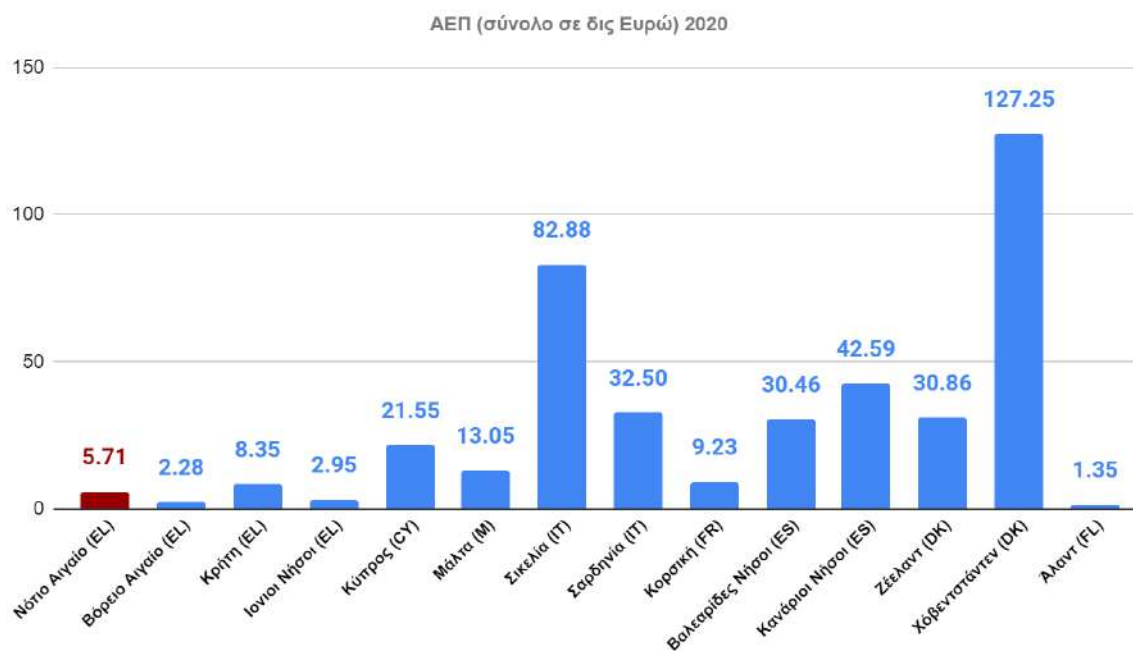
Γράφημα 47 - Δείκτης Εξάρτησης Πληθυσμού 2020

Εισόδημα

Σε ό,τι αφορά το εισόδημα το ΑΕΠ της Περιφέρειας Ν. Αιγαίου φαίνεται να έχει σημαντική μείωση ενώ επίσης παρόμοια τάση παρατηρείται και στις υπόλοιπες νησιωτικές περιφέρειες κυρίως εκείνες που βασίζονται στον τουριστικό κλάδο.

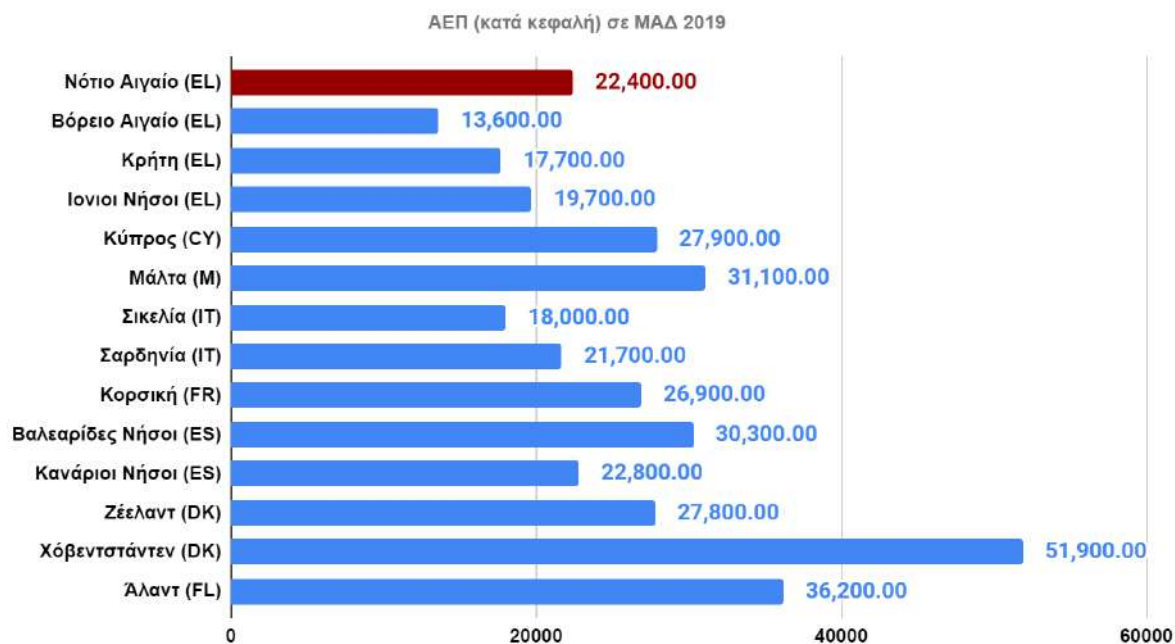
Περιφέρεια / Δείκτης 2020	ΑΕΠ (σύνολο σε δις Ευρώ)	ΑΕΠ (ανά κάτοικο) σε ΜΑΔ (α)	ΑΕΠ κατά κεφαλή σε ΜΑΔ (ως % του μέσου όρου ΕΕ-27) (α)
Νότιο Αιγαίο (EL)	5,71	22.400	72,00%
Βόρειο Αιγαίο (EL)	2,28	13.600	44,00%
Κρήτη (EL)	8,35	17.700	57,00%
Ιονιοι Νήσοι (EL)	2,95	19.700	63,00%
Κύπρος (CY)	21,55	27.900	90,00%
Μάλτα (M)	13,05	31.100	100,00%
Σικελία (IT)	82,88	18.000	58,00%
Σαρδηνία (IT)	32,5	21.700	69,00%
Κορσική (FR)	9,23	26.900	86,00%
Βαλεαρίδες Νήσοι (ES)	30,46	30.300	97,00%
Κανάριοι Νήσοι (ES)	42,59	22.800	73,00%
Ζέελαντ (DK)	30,86	27.800	89,00%
Χόβεντστάντεν (DK)	127,25	51.900	167,00%
Άλαντ (FL)	1,35	36.200	116,00%

(a) 2019, (b) break in time series
Πίνακας 16 - Κύρια Στοιχεία Εισοδήματος

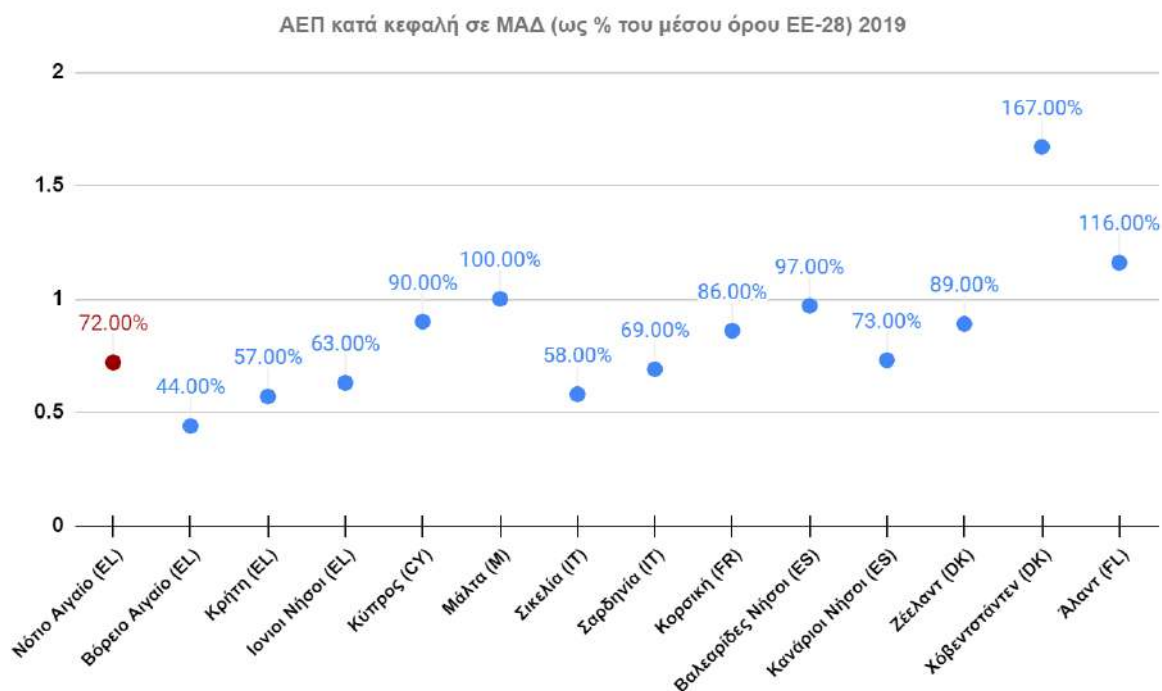


Γράφημα 48 - ΑΕΠ (σύνολο σε δις Ευρώ) 2020

Π.27– Περιφερειακή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2021



Γράφημα 49 - ΑΕΠ (κατά κεφαλή σε ΜΑΔ) 2019



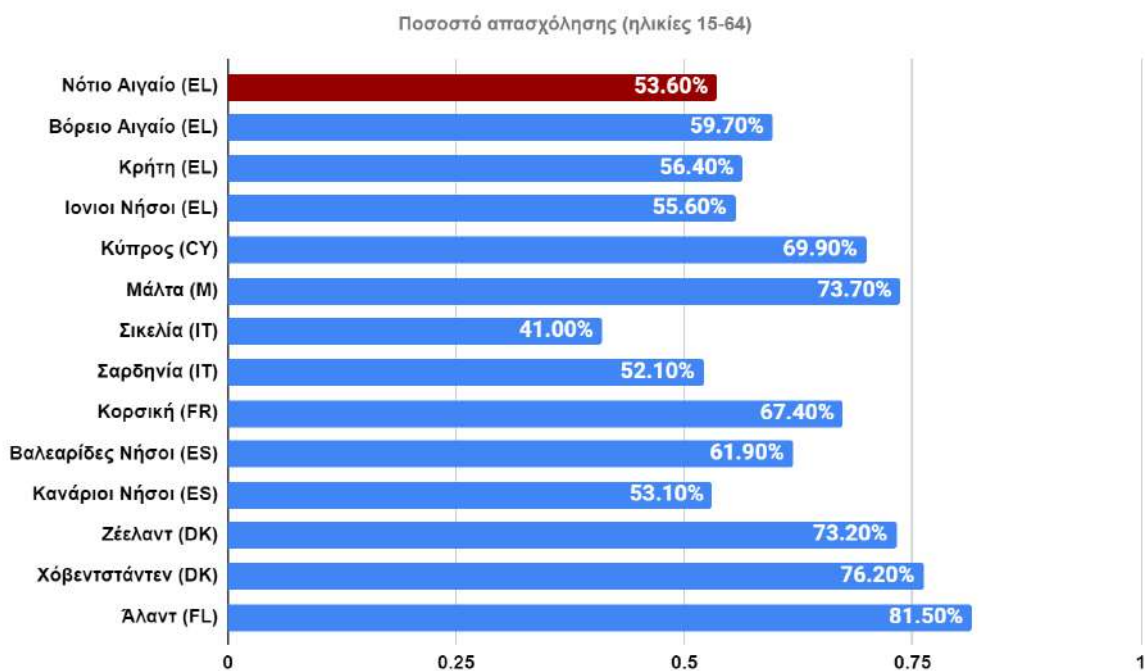
Γράφημα 50 - ΑΕΠ (κατά κεφαλή σε ΜΑΔ ως % του μέσου όρου ΕΕ-28) 2019

Απασχόληση

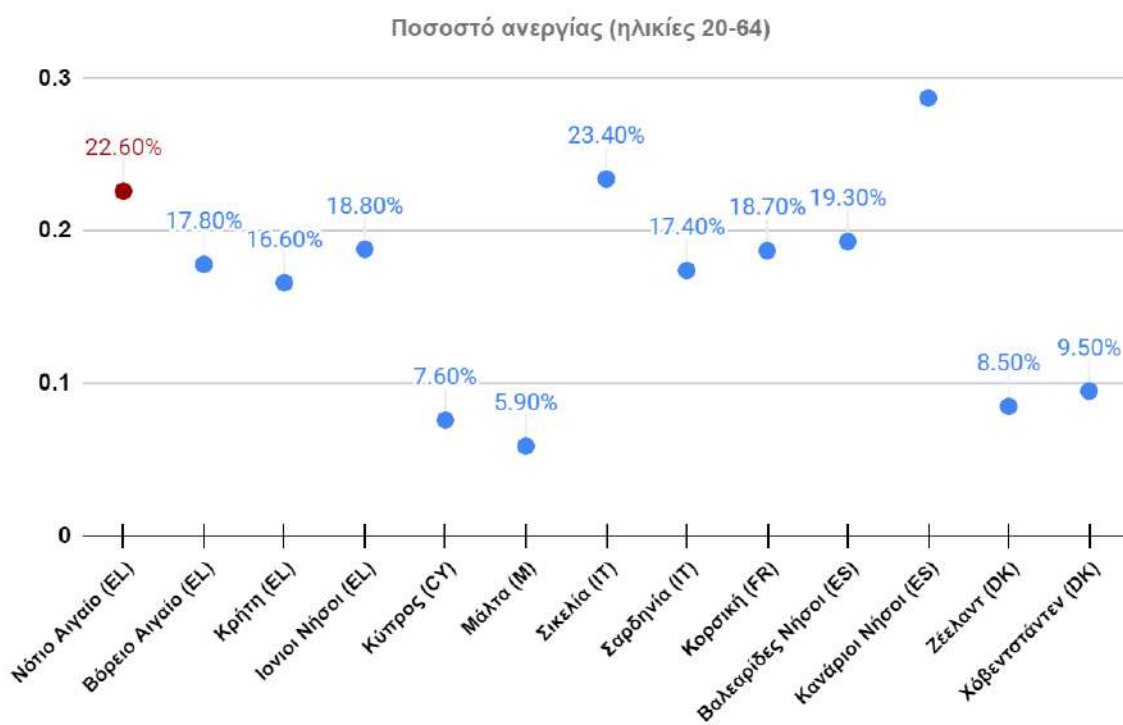
Στον τομέα της απασχόλησης παρατηρείται επίσης σημαντική αύξηση της ανεργίας με το φαινόμενο να είναι επίσης εντονότερο στις νησιωτικές περιφέρειες στις οποίες η οικονομία τους βασίζεται σε σημαντικό βαθμό στον τουριστικό κλάδο.

Περιφέρεια / Δείκτης 2020	Ποσοστό απασχόλησης (ηλικίες 15-64)	Ποσοστό ανεργίας (ηλικίες 20-64)
Νότιο Αιγαίο (EL)	53,60%	22,60%
Βόρειο Αιγαίο (EL)	59,70%	17,80%
Κρήτη (EL)	56,40%	16,60%
Ιονιοι Νήσοι (EL)	55,60%	18,80%
Κύπρος (CY)	69,90%	7,60%
Μάλτα (M)	73,70%	5,90%
Σικελία (IT)	41,00%	23,40%
Σαρδηνία (IT)	52,10%	17,40%
Κορσική (FR)	67,40%	18,70%
Βαλεαρίδες Νήσοι (ES)	61,90%	19,30%
Κανάριοι Νήσοι (ES)	53,10%	28,70%
Ζέελαντ (DK)	73,20%	8,50%
Χόβεντστάντεν (DK)	76,20%	9,50%
Άλαντ (FL)	81,50%	N/A

Πίνακας 17 - Κύρια Στοιχεία Απασχόλησης 2020



Γράφημα 51 - Ποσοστό Απασχόλησης (ηλικίες 15-64)



Γράφημα 52 - Ποσοστό Ανεργίας (ηλικίες 20-64)

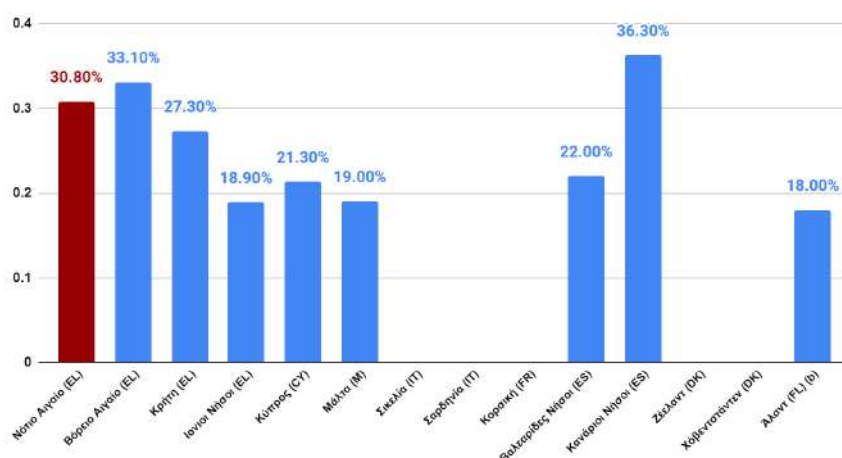
Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός

Στο πεδίο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού η τάση άμβλυνσης των φαινομένων φτώχειας στην ΠΝΑ όπως καταγράφονται από τους περιφερειακούς δείκτες φτώχειας και κοινωνικής υστέρησης παρατηρείται επίσης - αν και σε μικρότερο βαθμό - και στις υπόλοιπες περιφέρειες. Ωστόσο καθώς για έναν αριθμό περιφερειών δεν υπάρχουν ακόμη διαθέσιμα δεδομένα στοιχείο το οποίο θα ενίσχυε ή αποδυνάμωνε την τάση σύγκλισης των περιφερειών με ενισχυμένο τον τουριστικό κλάδο.

Περιφέρεια / Δείκτης 2020	Άτομα που κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό	Άτομα που ζουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας (ηλικίες έως 59 ετών)	Δείκτης σοβαρής υλικής υστέρησης	Δείκτης υλικής και κοινωνικής υστέρησης	Άτομα σε κίνδυνο φτώχειας (πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις)	Άτομα σε κίνδυνο φτώχειας (μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις)
Νότιο Αιγαίο (EL)	30,80%	9,50%	20,90%	29,40%	22,10%	14,00%
Βόρειο Αιγαίο (EL)	33,10%	15,70%	19,00%	30,80%	26,60%	21,40%
Κρήτη (EL)	27,30%	8,70%	16,30%	32,30%	19,90%	14,10%
Ιονιοι Νήσοι (EL)	18,90%	5,40%	11,20%	26,40%	20,10%	10,00%
Κύπρος (CY)	21,30%	5,60%	8,30%	11,40%	21,90%	14,30%
Μάλτα (M)	19,00%	5,40%	3,30%	9,40%	21,40%	16,90%
Σικελία (IT)	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
Σαρδηνία (IT)	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
Κορσική (FR)	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
Βαλεαρίδες Νήσοι (ES)	22,00%	4,50%	6,90%	12,10%	N/A	14,10%
Κανάριοι Νήσοι (ES)	36,30%	15,30%	10,70%	20,90%	N/A	29,90%
Ζέελαντ (DK)	12,7% b	7,10%	2,80%	7,30%	22,4% b	10,1% b
Χόβεντστάντεν (DK)	17,3% b	10,20%	2,10%	5,60%	24,2% b	12,7% b
Άλαντ (FL) (b)	18,00%	11,00%	2,00%	4,30%	28,00%	14,50%

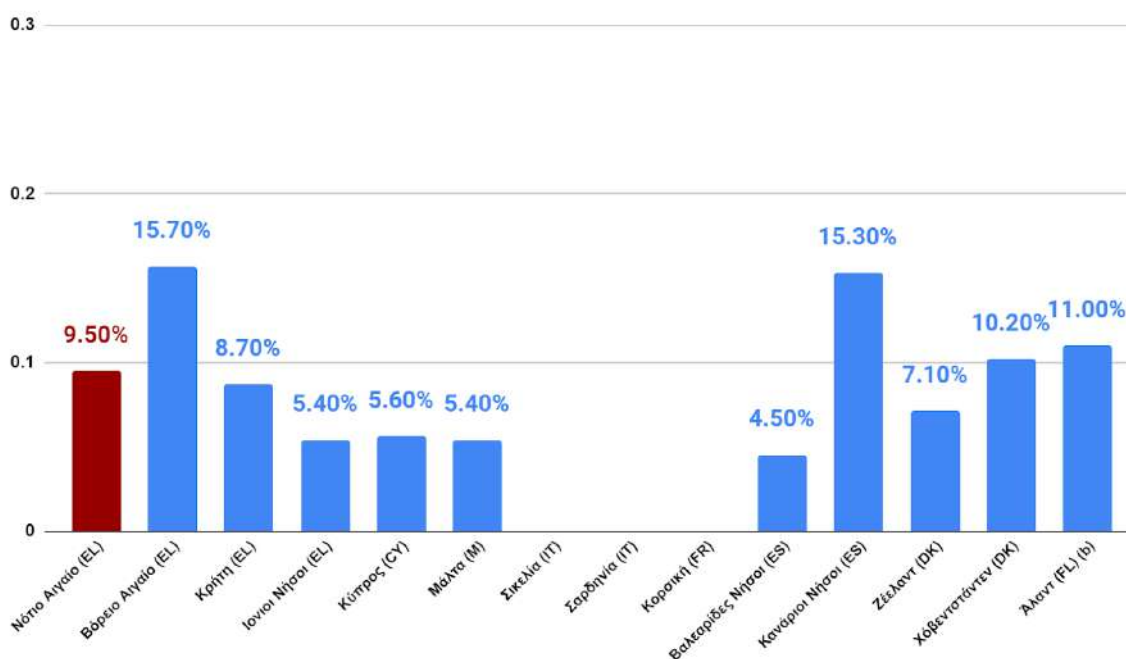
(a) pensions excluded from social transfers, (b) Länsi Suomi /Åland (περιφέρειες μαζί)
Πίνακας 18 - Κύρια Στοιχεία σχετικά με τη Φτώχεια και τον Κοινωνικό Αποκλεισμό 2020

Άτομα που κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό



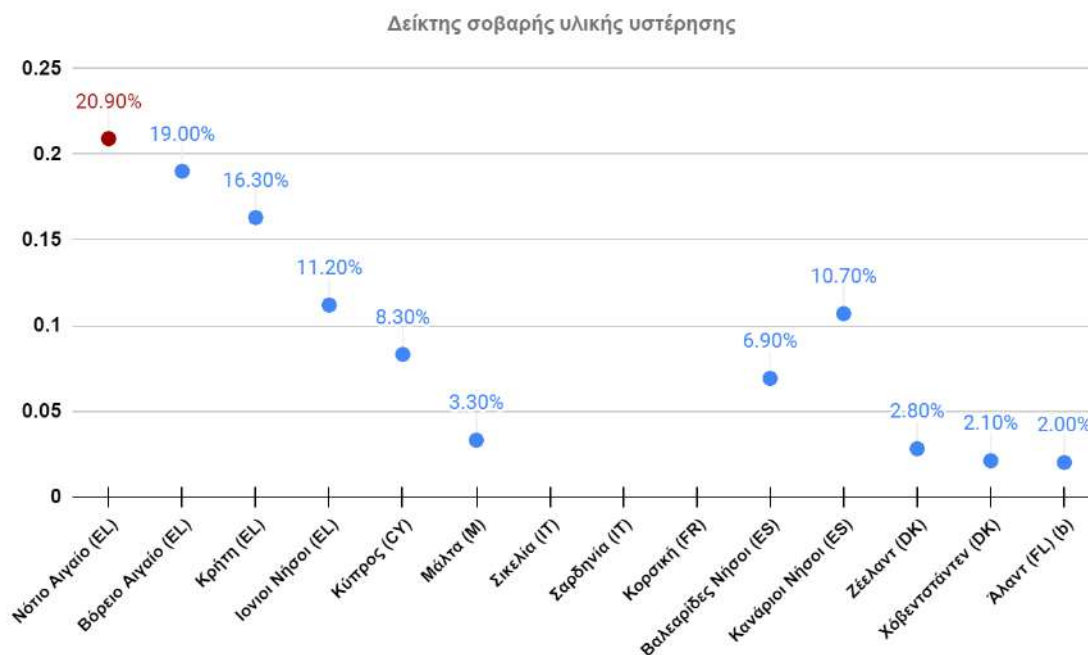
κενό - μη διαθέσιμα στοιχεία για το 2020, (b) Länsi Suomi /Åland (περιφέρειες μαζί)
Γράφημα 53 - Άτομα που κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό 2020

Άτομα που ζουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας (ηλικίες έως 59 ετών)

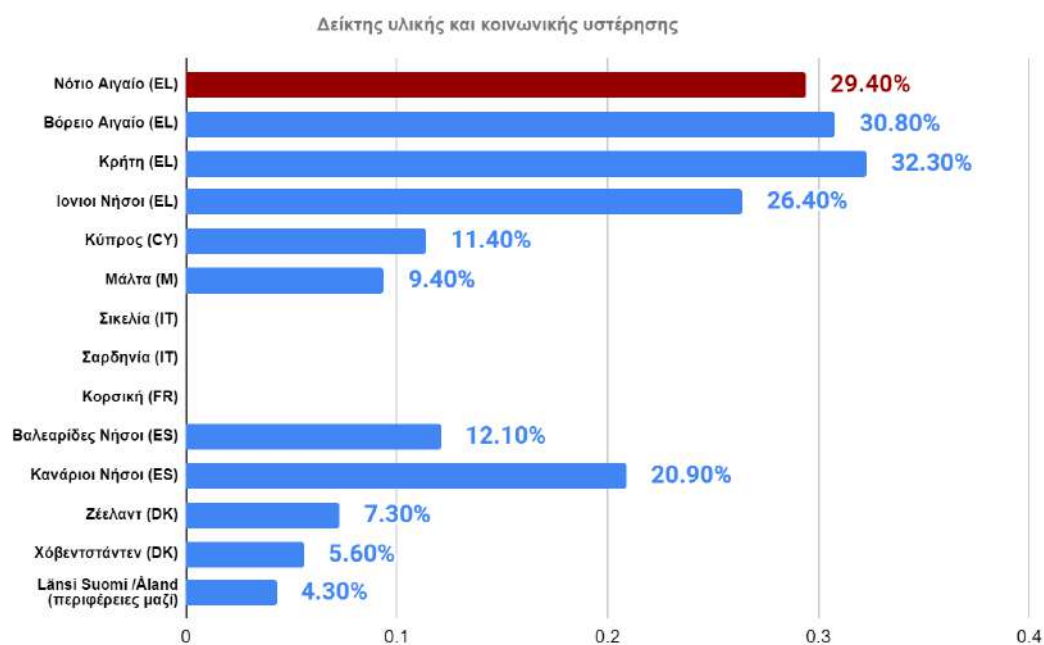


κενό - μη διαθέσιμα στοιχεία για το 2020, (b) Länsi Suomi /Åland (περιφέρειες μαζί)
Γράφημα 54 - Άτομα που ζουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας (ηλικίες έως 59 ετών)

Δείκτης σοβαρής υλικής υστέρησης

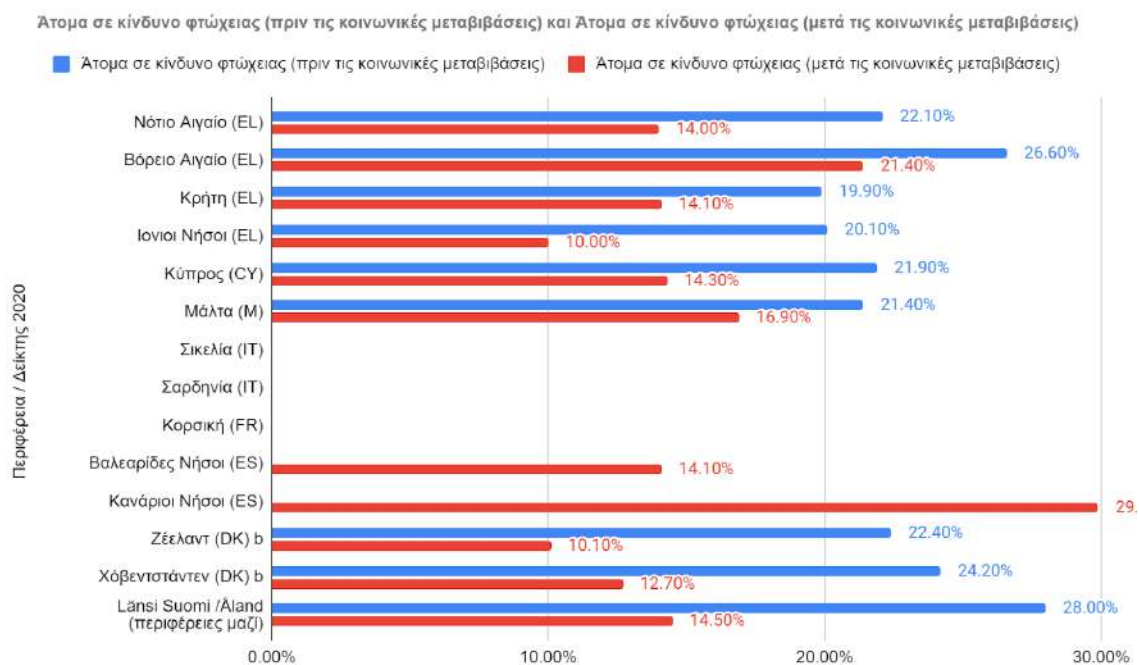


κενό - μη διαθέσιμα στοιχεία για το 2020, (b) Länsi Suomi /Åland (περιφέρειες μαζί)
Γράφημα 55 - Δείκτης σοβαρής υλικής υστέρησης



κενό - μη διαθέσιμα στοιχεία για το 2020, (b) Länsi Suomi /Åland (περιφέρειες μαζί)

Γράφημα 56 - Δείκτης υλικής και κοινωνικής υστέρησης 2020



κενό - μη διαθέσιμα στοιχεία για το 2020, (b) Länsi Suomi /Åland (περιφέρειες μαζί)
 Γράφημα 57 - Άτομα σε κίνδυνο φτώχειας πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις

Παράρτημα III: Βιβλιογραφία

[1] PNA-Crowdpolicy. «Π.24 “Περιφερειακή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2020” στο πλαίσιο του έργου “Υποστήριξη λειτουργίας Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου”». ΕΣΠΑ - ΕΠ Νοτίου Αιγαίου, Έκδοση 3.0, Ερμούπολη, 2021.

[2] PNA-Crowdpolicy. «Π.7 “Επιτόπιες έρευνες καταγραφής της φτώχειας για το σύνολο της Περιφέρειας έτους 2021” στο πλαίσιο του έργου “Υποστήριξη λειτουργίας Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου”». ΕΣΠΑ - ΕΠ Νοτίου Αιγαίου, Έκδοση 3.0, Ερμούπολη, 2021. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://socialobservatory.pnai.gov.gr/synopsi-etisias-erevna-eisodimatos-kai-synthikon-diaviosis-gia-to-etos-2020/> [Ημερομηνία πρόσβασης: 30-Μαρτίου-2022]

[3] Eurostat. «RCI Datasheet». 2020, [Διαδικτυακά]. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/regions/background> [Ημερομηνία πρόσβασης: 30-Μαΐου-2022].

[4] Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD). «OECD Regional Policy for Greece Post-2020». 2020, [Διαδικτυακά]. Διατίθεται στη διεύθυνση: https://drive.google.com/file/d/11U6nTz5Dum9i6J1BgSOQkdE8iF1i_Z5q/view [Ημερομηνία πρόσβασης: 30-Μαρτίου-2022].

[5] Ν. 4604 “Προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων, πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας - Ρυθμίσεις για την απονομή Ιθαγένειας - Διατάξεις σχετικές με τις εκλογές στην Τοπική Αυτοδιοίκηση - Λοιπές διατάξεις.” Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://ypergasias.gov.gr/isotita-ton-fylon/> [Ημερομηνία πρόσβασης: 01-Μαρτίου-2022].

[6] Flor, Luisa S. et al. «Quantifying the effects of the COVID-19 pandemic on gender equality on health, social, and economic indicators: a comprehensive review of data from March, 2020, to September, 2021». The Lancet, 02 Μαρτίου 2022. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(22\)00008-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(22)00008-3) [Ημερομηνία πρόσβασης: 01-Απριλίου-2022].

[7] Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας & Ανθρώπινου Δυναμικού Ε.Ι.Ε.Α.Δ.. «Ετήσια Έκθεση 2020 του Μηχανισμού Διάγνωσης Αναγκών της Αγοράς Εργασίας». 2020, [Διαδικτυακά]. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://lmd.eiead.gr/%CE%B5%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-2020> [Ημερομηνία πρόσβασης: 01-Απριλίου-2022].

[8] Στρούβαλη Στέλλα. «Βία αναπηρία: 1 στα 3 παιδιά με αναπηρία παγκοσμίως έχει βιώσει βία στη ζωή του». Health Web, 18 Μαρτίου 2022. [Διαδικτυακά]. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.healthweb.gr/nea-ygeias/via-anapiria-1-sta-3-paidia-me-anapiria-pagkosmios-exei-viosei-via-sti-zoi-tou> [Ημερομηνία πρόσβασης: 01-Απριλίου-2022].

[9] Καλτσούνη Στυλιανή. «Έκθεση χώρας για την Ελλάδα σχετικά με τη μελέτη για τις πολιτικές των κρατών μελών για τα παιδιά με αναπηρίες». Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: Τμήμα Πολιτικής Ανάλυσης / Γενική Διεύθυνση Εσωτερικών Πολιτικών, 2013. Διατίθεται στη διεύθυνση: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/474423/IPOL-LIBE_ET\(2013\)474423_EL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/474423/IPOL-LIBE_ET(2013)474423_EL.pdf) [Ημερομηνία πρόσβασης: 03-Μαΐου-2022].

[10] Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. «Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας». Αθήνα, Σεπτέμβριος 2021.

[11] Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. “Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025”. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2021/12/%CE%95%CE%A3%CE%94%CE%99%CE%A6-2021-2025.pdf> [Ημερομηνία πρόσβασης: 29-Απριλίου-2022].

[12] Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. «Ενημερωτικό Σημείωμα Α. Αιτούντες Άσυλο Απρίλιος 2022». Απρίλιος 2022, [Διαδικτυακά]. Διατίθεται στη διεύθυνση: https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2022/05/%CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%91%CE%A1%CE%A4%CE%97%CE%9C%CE%91-%CE%91_%CE%91%CF%80%CF%81%CE%AF%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%82-2022_%CE%A5%CE%9C%CE%91-GR-%CE%95%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%94%CE%99%CE%95%CE%98%CE%9D%CE%97-%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%A3%CE%A4%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης: 10-Μαΐου-2022].

[13] Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. «Εθνική Στρατηγική και Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά 2021-2030». Αθήνα, Δεκέμβριος 2021.

[14] Υπουργείο Μετανάστευση και Ασύλου. “Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη Αιτούντων Άσυλο και Δικαιούχων Διεθνούς Προστασίας”. Αθήνα, Ιανουάριος 2022.

[15] UNICEF Ελλάδα. «Παιδιά με αναπηρία». [Διαδικτυακά]. Διατίθεται στη διεύθυνση: <https://www.unicef.org/greece/%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%AC-%CE%BC%CE%B5-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CE%B7%CF%81%CE%AF%CE%B1> [Ημερομηνία πρόσβασης: 20-Απριλίου-2022].

[16] Υπουργός Επικρατείας. “Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2020-2030.” Γραφείο Πρωθυπουργού. Αθήνα, 2020. Διατίθεται στη διεύθυνση:

<https://primeminister.gr/wp-content/uploads/2020/12/2020-ethniko-sxedio-drasis-amea.pdf> [Ημερομηνία πρόσβασης: 20-Μαρτίου-2022].

[17] Υπουργείο Δικαιοσύνης. “Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού”. Αθήνα, 2021.

[18] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. «Σχέδιο Δράσης για τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων». Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, SWD (2021) 46 final. Βρυξέλλες, 4 Μαρτίου 2021.

[19] Ευρωπαϊκή Επιτροπή / Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο / Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. «Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων». Βρυξέλλες, 2021. Διατίθεται στη διεύθυνση:

https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_el [Ημερομηνία πρόσβασης: 03-Φεβρουαρίου-2022].

[20] ΕΥΔ ΠΝΑ. «Τεχνικός Σύμβουλος για την Αξιολόγηση της πορείας της λειτουργίας των Κοινωνικών Δομών του Επιχειρησιακού Προγράμματος Νοτίου Αιγαίου 2014-2020 που συγχρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο: “Τελική Έκθεση Αξιολόγησης”». Έκδοση 3.0. Ερμούπολη, 14 Μαΐου 2021.

[21] ΕΥΔ ΠΝΑ. “Επιχειρησιακό Πρόγραμμα βάσει του Στόχου “Επενδύσεις για την ανάπτυξη και την απασχόληση” του ΕΠ Νότιο Αιγαίο 2014-2020”. Τροποποίηση υπ’ αριθμ. 1779/22.06.2020. Διατίθεται στη διεύθυνση:

https://pepna.gr/sites/default/files/Programme_2014GR16M2OP013_5_0_el_2.pdf

[Ημερομηνία πρόσβασης: 20-Ιουνίου-2022].

[22] ΕΥΔ ΠΝΑ. «Ετήσια Έκθεση Υλοποίησης του ΕΠ Νότιο Αιγαίο 2014-2020 (Έκδοση 2018.0, ημερομηνία έγκρισης της έκθεσης από την επιτροπή παρακολούθησης 21/06/2019)». 2018, [Διαδικτυακά]. Διατίθεται στη διεύθυνση:

<https://pepna.gr/el/ep-notioy-aigaiou-2014-2020/etisies-ektheseis>

[Ημερομηνία πρόσβασης: 01-Μαρτίου-2021].

Τελικές Δηλώσεις

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις που προβλέπονται από τις διατάξεις της παρ. 6 του άρθρου 22 του ν. 1599/1986, ως Διαχειριστής και Νόμιμος Εκπρόσωπος της εταιρίας «CROWDPOLICY ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΙΚΕ» με έδρα στο Μοσχάτο, οδός Ελευθερίου Βενιζέλου 82, και η οποία είναι ανάδοχος του έργου με τίτλο «Υποστήριξη λειτουργίας Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου», δηλώνω υπεύθυνα και εν γνώσει των συνεπειών του νόμου ότι το παραδοτέο «Π.27 - Περιφερειακή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2021» αποτελεί πρωτότυπο έργο και δεν έχουν χρησιμοποιηθεί άλλες πηγές πέρα από αυτές στις οποίες γίνεται αναφορά. Όπου υπάρχει αναπαραγωγή δεδομένων, πινάκων και παραθεμάτων, αυτό δηλώνεται ρητά.

Για την Crowdpolicy ΙΚΕ,

Γεώργιος Καραμανώλης, Νόμιμος Εκπρόσωπος